

KRZYSZTOF ŚLEBZAK

**KOORDYNACJA
SYSTEMÓW
ZABEZPIECZENIA
SPOŁECZNEGO**

KOMENTARZ LEX



a Wolters Kluwer business

W SERII

KOMENTARZE

UKAZAŁY SIĘ:

KODEKS POSTĘPOWANIA ADMINISTRACYJNEGO (TOM I I II)

KOMENTARZ

GRZEGORZ ŁASZCZYCA, CZESŁAW MARTYSZ, ANDRZEJ MATAN

PRAWO ZAMÓWIEŃ PUBLICZNYCH

KOMENTARZ

MAŁGORZATA STACHOWIAK, JAROSŁAW JERZYKOWSKI,
WŁODZIMIERZ DZIERŻANOWSKI

KODEKS PRACY

KOMENTARZ

KAZIMIERZ JAŚKOWSKI, ELIZA MANIEWSKA

KODEKS SPÓŁEK HANDLOWYCH (TOM I I II)

KOMENTARZ

ANDRZEJ KIDYBA

EUROPEJSKIE PRAWO ZAMÓWIEŃ PUBLICZNYCH

KOMENTARZ

ALEKSANDRA SOŁTYSIŃSKA

KRZYSZTOF ŚLEBZAK

KOORDYNACJA SYSTEMÓW ZABEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO

KOMENTARZ LEX



LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2012

Stan prawny na 1 sierpnia 2012 r.

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Małgorzata Jarecka

Opracowanie redakcyjne

Dagmara Wachna

Łamanie

Sławomir Sobczyk

**Tłumaczenie tez orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej
niedostępnych w polskiej wersji językowej
– mgr Maciej Zieliński, doktorant w Katedrze Prawa Pracy i Prawa Socjalnego
Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu.**

© Copyright by

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2012

ISBN: 978-83-264-3871-4

Wydane przez:

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Redakcja Książek

01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a

tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	27
Wstęp	29
Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego	31
TYTUŁ I. PRZEPISY OGÓLNE	39
Literatura	39
1. Geneza i ewolucja regulacji prawnych w dziedzinie koordynacji	41
2. Aktualne regulacje prawne	43
Artykuł 1	
Definicje	45
1. Uwagi ogólne	55
2. Praca najemna oraz działalność na własny rachunek	55
3. Ubezpieczony	60
4. Urzędnik służby cywilnej	60
5. System specjalny dla urzędników służby cywilnej	61
6. Pracownik przygraniczny	62
7. Uchodźca i bezpaństwowiec	63
8. Członek rodziny	63
9. Zamieszkanie i pobyt	64
10. Ustawodawstwo	65
11. Władza właściwa	66
12. Komisja administracyjna	66
13. Rozporządzenie wykonawcze	66
14. Instytucja	67

15. Instytucja właściwa.....	67
16. Instytucja miejsca zamieszkania oraz instytucja miejsca pobytu.....	67
17. Właściwe państwo członkowskie.....	68
18. Okres ubezpieczenia	68
19. Okres zatrudnienia i okres pracy na własny rachunek.....	68
20. Okres zamieszkania.....	69
21. Świadczenie rzeczowe	69
22. Emerytura lub renta	71
23. Świadczenie przedemerytalne.....	71
24. Świadczenie z tytułu śmierci.....	72
25. Świadczenie rodzinne.....	72
Orzecznictwo TS.....	74
Orzecznictwo sądów polskich.....	115
Artykuł 2	
Zakres podmiotowy	117
1. Uwagi ogólne	117
2. Kryterium ekonomiczne	118
3. Obywatelstwo.....	119
4. Kryterium rodzinne.....	121
Orzecznictwo TS	123
Artykuł 3	
Zagadnienia objęte rozporządzeniem.....	124
1. Uwagi ogólne	125
2. Gałęzie zabezpieczenia społecznego (ust. 1).....	126
2.1. Świadczenia z tytułu choroby	126
2.2. Świadczenia z tytułu macierzyństwa i świadczenia równoważne dla ojca	129
2.3. Świadczenia z tytułu inwalidztwa.....	130
2.4. Świadczenia z tytułu starości.....	131
2.5. Renty rodzinne	132
2.6. Świadczenia z tytułu wypadków przy pracy i choroby zawodowej.....	133
2.7. Zasiłki na wypadek śmierci	133
2.8. Świadczenia dla bezrobotnych.....	133
2.9. Świadczenia przedemerytalne	135
2.10. Świadczenia rodzinne.....	135

3. Zakres zastosowania – systemy świadczeń (ust. 2).....	136
4. Specjalne nieskładkowe świadczenia pieniężne	137
5. Zobowiązania armatora	137
6. Wyłączenie pomocy społecznej i medycznej	137
7. Wyłączenie świadczeń odszkodowawczych.....	138
8. Relacja do art. 9 rozporządzenia	140
Orzecznictwo TS	140
Orzecznictwo sądów polskich.....	152
Artykuł 4	
Zasada równego traktowania	152
Orzecznictwo TS	154
Orzecznictwo sądów polskich.....	158
Artykuł 5	
Równe traktowanie świadczeń, dochodów, okoliczności lub zdarzeń.....	159
Orzecznictwo TS	164
Orzecznictwo sądów polskich.....	172
Artykuł 6	
Sumowanie okresów	172
Orzecznictwo TS	178
Orzecznictwo sądów polskich.....	180
Artykuł 7	
Uchylenie zasad dotyczących miejsca zamieszkania	180
Orzecznictwo TS	184
Orzecznictwo sądów polskich	185
Artykuł 8	
Relacje między niniejszym rozporządzeniem a innymi instrumentami koordynacji.....	187
Orzecznictwo TS	190
Orzecznictwo sądów polskich.....	191
Artykuł 9	
Oświadczenia Państw Członkowskich dotyczące zakresu niniejszego rozporządzenia	192
Orzecznictwo TS	193
Artykuł 10	
Zakaz kumulacji świadczeń.....	193

Orzecnictwo TS.....	196
TYTUŁ II. OKREŚLANIE MAJĄCEGO ZASTOSOWANIE	
USTAWODAWSTWA.....	199
Literatura	199
Orzecnictwo TS	201
Artykuł 11	
Zasady ogólne	205
1. Zasada jednego ustawodawstwa właściwego	208
2. Ustalanie ustawodawstwa dla poszczególnych grup.....	211
2.1. Osoba wykonująca pracę najemną.....	211
2.2. Osoba wykonująca pracę na własny rachunek.....	211
2.3. Urzędnicy służby cywilnej.....	212
2.4. Osoby otrzymujące zasiłek dla bezrobotnych	213
2.5. Służba w siłach zbrojnych i służba cywilna	213
2.6. Osoby niewykonujące pracy (działalności zarobkowej) oraz pobierające świadczenia pieniężne	214
2.7. Osoby pracujące na morzu	214
Orzecnictwo TS	216
Artykuł 12	
Zasady szczególne	219
1. Uwagi wstępne.....	222
2. Delegowanie pracowników	222
2.1. Wykonywanie pracy na rzecz wysyłającego pracodawcy	224
2.2. Normalne wykonywanie pracy na terytorium państwa członkowskiego.....	226
2.3. Czas delegowania	228
2.4. Brak możliwości zastąpienia dotychczas delegowanego pracownika	229
2.5. Problem relacji decyzji A2 do treści rozporządzeń.....	229
3. Przejściowe wykonywanie działalności na terytorium innego państwa członkowskiego.....	230
4. Obowiązki informacyjne – postępowanie	232
5. Obowiązek współdziałania instytucji właściwych.....	233
Orzecnictwo TS	234
Orzecnictwo sądów polskich.....	235

Artykuł 13

Wykonywanie pracy w dwóch lub w kilku Państwach

Członkowskich.....	238
1. Uwagi ogólne	242
2. Wykonywanie pracy w przynajmniej dwóch państwach członkowskich	243
3. Prowadzenie działalności w przynajmniej dwóch państwach członkowskich	246
4. Wykonywanie pracy i prowadzenie działalności w przynajmniej dwóch państwach członkowskich	248
5. Pełnienie służby urzędniczej i wykonywanie pracy/prowadzenie działalności w przynajmniej dwóch państwach członkowskich.....	248
6. Fikcja wykonywania pracy/prowadzenia działalności.....	249
7. Obowiązki osób objętych art. 13 rozporządzeniem nr 883/2004.....	249
Orzecznictwo TS	251
Orzecznictwo sądów polskich.....	253

Artykuł 14

Ubezpieczenie dobrowolne lub fakultatywne kontynuowane.....	255
Orzecznictwo TS	258

Artykuł 15

Personel kontraktowy Wspólnot Europejskich.....	258
Orzecznictwo TS	259

Artykuł 16

Wyjątki od przepisów art. 11 do 15	260
1. Porozumienia wyjątkowe.....	260
2. Wyłączenie ustawodawstwa państwa zamieszkania	262
Orzecznictwo TS	262

TYTUŁ III. PRZEPISY SZCZEGÓLNE DOTYCZĄCE**RÓŻNYCH KATEGORII ŚWIADCZEŃ** 263**Rozdział 1. Świadczenia z tytułu choroby, macierzyństwa**

i równoważne świadczenia dla ojca	263
Literatura.....	263
Orzecznictwo TS	266

Sekcja 1. Ubezpieczeni i członkowie ich rodzin, z wyjątkiem

emerytów lub rencistów i członków ich rodzin.....	275
--	------------

Artykuł 17

Miejsce zamieszkania w Państwie Członkowskim innym niż właściwe Państwo Członkowskie.....	275
Orzecznictwo TS	284

Artykuł 18

Pobyt we właściwym Państwie Członkowskim, kiedy miejsce zamieszkania jest w innym Państwie Członkowskim – zasady szczególne w odniesieniu do członków rodzin pracowników przygranicznych	286
--	-----

Artykuł 19

Pobyt poza właściwym Państwem Członkowskim	292
1. Uwagi ogólne.....	294
2. Pobyt w innym państwie członkowskim aniżeli państwo właściwe	295
3. Uprzednie porozumienia dotyczące korzystania ze świadczeń.....	297
4. Zwrot kosztów.....	297
5. Europejska karta ubezpieczenia zdrowotnego	299
Orzecznictwo TS	300

Artykuł 20

Udanie się w celu uzyskania świadczeń rzeczowych – zezwolenie na stosowne leczenie poza Państwem Członkowskim miejsca zamieszkania	304
1. Uwagi ogólne	310
2. Zezwolenie instytucji właściwej.....	311
3. Zakres udzielanych świadczeń oraz przesłanki wyrażenia zgody....	312
4. Prawa członków rodziny.....	315
5. Rozliczenie ryczałtowe pomiędzy instytucjami	315
Orzecznictwo TS	315
Orzecznictwo sądów polskich.....	318

Artykuł 21

Świadczenia pieniężne.....	319
1. Uwagi ogólne	326
2. Świadczenia pieniężne a rzeczowe.....	327
3. Problem uznawania zaświadczeń lekarskich.....	327
4. Postępowanie	328
5. Prawny status ubezpieczonego i członków rodziny (ust. 1)	330

6. Obliczenia świadczeń pieniężnych (ust. 2–4).....	330
Orzecznictwo TS	331
Artykuł 22	
Osoby ubiegające się o emeryturę lub rentę	332
Sekcja 2. Emeryci i renciści oraz członkowie ich rodzin.....	335
Artykuł 23	
Prawo do świadczeń rzeczowych na podstawie ustawodawstwa	
Państwa Członkowskiego miejsca zamieszkania	335
Orzecznictwo TS	337
Artykuł 24	
Brak prawa do świadczeń rzeczowych na podstawie	
ustawodawstwa Państwa Członkowskiego miejsca zamieszkania.....	338
Orzecznictwo TS	346
Artykuł 25	
Emerytury lub renty na podstawie ustawodawstwa jednego	
lub kilku Państw Członkowskich innych niż państwo miejsca	
zamieszkania, w przypadkach, gdy istnieje prawo do świadczeń	
rzeczowych w tym ostatnim Państwie Członkowskim.....	347
Artykuł 26	
Miejsce zamieszkania członków rodziny w państwie innym niż to,	
w którym zamieszkuje emeryt lub rencista.....	349
Artykuł 27	
Pobyt uprawnionego lub członków jego rodziny w państwie	
innym niż to, w którym mają miejsce zamieszkania – pobyt we	
właściwym Państwie Członkowskim – zgoda na uzyskanie właściwej	
opieki poza Państwem Członkowskim miejsca zamieszkania.....	353
Artykuł 28	
Zasady szczególne dotyczące emerytowanych pracowników	
przygranicznych	361
1. Uwagi ogólne.....	364
2. Kontynuowanie opieki w dotychczasowym państwie	
zatrudnienia.....	365
3. Prawo do świadczeń rzeczowych byłych pracowników	
przygranicznych	367

4. Prawo do świadczeń rzeczowych członków rodzin pracowników przygranicznych lub osób pozostałych przy życiu	367
5. Realizacja roszczeń	368
6. Zwrot kosztów między instytucjami	368
Artykuł 29	
Świadczenia pieniężne dla emerytów lub rencistów	368
Artykuł 30	
Składki obciążające emerytów lub rencistów	371
1. Uwagi ogólne.....	372
2. Pobór składek przez instytucję obciążoną kosztami świadczeń rzeczowych w przypadku państw, w których świadczenia zależą od opłacania składki.....	373
3. Pobór składek przez instytucję obciążoną kosztami świadczeń rzeczowych w przypadku państw, w których świadczenia zależą od zamieszkania.....	374
Orzecznictwo TS	374
Sekcja 3. Przepisy wspólne	376
Artykuł 31	
Przepis ogólny.....	376
Artykuł 32	
Pierwszeństwo prawa do świadczeń rzeczowych – zasada szczególna dotycząca prawa członków rodziny do świadczeń w Państwie Członkowskim zamieszkania	378
Orzecznictwo TS	381
Artykuł 33	
Świadczenia rzeczowe o znacznej wartości	382
Artykuł 34	
Zbieg świadczeń z tytułu długotrwałej opieki	383
Artykuł 35	
Zwroty między instytucjami.....	388
1. Uwagi ogólne.....	396
2. Zasada pełnego zwrotu kosztów	397
3. Zwrot faktycznie poniesionych wydatków.....	398
4. Zwrot na podstawie kwot zryczałtowanych (ust. 2).....	399

5. Spory między instytucjami właściwymi w zakresie zwrotu kosztów oraz odsetki od nieuregulowanych należności.....	400
6. Szczególne uprawnienia państw członkowskich w zakresie rozliczeń	401
Orzecznictwo TS	401
Rozdział 2. Świadczenia z tytułu wypadku przy pracy i choroby zawodowej	402
Literatura	402
Orzecznictwo TS	408
Artykuł 36	
Prawo do świadczeń rzeczowych i pieniężnych.....	415
1. Uwagi ogólne.....	420
2. Ogólne reguły udzielania świadczeń rzeczowych – ust. 1	421
3. Szczególne świadczenia rzeczowe – ust. 2	423
4. Zgoda na udanie się w celu realizacji świadczenia – ust. 2a	425
5. Świadczenia pieniężne.....	425
Artykuł 37	
Koszty przewozu	426
Artykuł 38	
Świadczenia w razie choroby zawodowej, jeżeli zainteresowany narażony był na takie samo ryzyko w kilku Państwach Członkowskich	427
Orzecznictwo TS	432
Artykuł 39	
Pogłębienie się choroby zawodowej	433
Artykuł 40	
Zasady dotyczące uwzględniania odrębności niektórych ustawodawstw	436
Orzecznictwo TS	441
Artykuł 41	
Zwroty między instytucjami.....	441
Rozdział 3. Świadczenia z tytułu śmierci.....	442
Artykuł 42	
Prawo do świadczeń w przypadku gdy śmierć nastąpiła, lub gdy uprawniony zamieszkuje, w Państwie Członkowskim innym niż właściwe Państwo Członkowskie.....	442

Artykuł 43	
Udzielanie świadczeń w przypadku śmierci emeryta lub rencisty	443
Rozdział 4. Świadczenia z tytułu inwalidztwa	444
Literatura	444
Artykuł 44	
Osoby podlegające wyłącznie ustawodawstwu typu A	446
Artykuł 45	
Przepisy szczególne dotyczące sumowania okresów ubezpieczenia	452
Artykuł 46	
Osoby podlegające wyłącznie ustawodawstwu typu B lub ustawodawstwu typu A i B	453
Artykuł 47	
Pogłębienie się stanu inwalidztwa	455
Artykuł 48	
Zamiana świadczeń z tytułu inwalidztwa na świadczenia z tytułu starości	457
Artykuł 49	
Przepisy szczególne dotyczące urzędników służby cywilnej	460
Rozdział 5. Emerytury i renty rodzinne	460
Literatura	460
Orzecznictwo sądów polskich	463
Artykuł 50	
Przepisy ogólne	464
Orzecznictwo TS	471
Artykuł 51	
Przepisy szczególne dotyczące sumowania okresów	473
Orzecznictwo TS	480
Orzecznictwo sądów polskich	481
Artykuł 52	
Przyznawanie świadczeń	482
1. Uwagi ogólne	483
2. Świadczenie niezależne	484

3. Świadczenie proporcjonalne.....	485
4. Prawo do świadczenia wyższego.....	486
5. Wyłączenia.....	486
Orzecznictwo TS.....	487
Orzecznictwo sądów polskich	490
Artykuł 53	
Zasady przeciwdziałania kumulacji	490
1. Uwagi ogólne.....	491
2. Świadczenia tego samego oraz różnego rodzaju	491
3. Przesłanki stosowania regulacji antykumulacyjnych.....	492
4. Sytuacje, w których przepisy antykumulacyjne będą znajdowały zastosowanie.....	493
Orzecznictwo TS.....	494
Artykuł 54	
Zbieg świadczeń tego samego rodzaju	495
Orzecznictwo TS.....	496
Artykuł 55	
Zbieg świadczeń różnego rodzaju	497
Artykuł 56	
Przepisy dodatkowe dotyczące wyliczania świadczeń.....	500
Artykuł 57	
Okresy ubezpieczenia lub zamieszkania krótsze niż jeden rok	504
Artykuł 58	
Przyznawanie dodatków.....	506
Artykuł 59	
Ponowne obliczenie i rewaloryzacja świadczeń.....	508
Orzecznictwo TS	509
Artykuł 60	
Przepisy szczególne dla urzędników służby cywilnej	510
Orzecznictwo TS	512
Rozdział 6. Zasiłki dla bezrobotnych	513
Literatura.....	513
Orzecznictwo sądów polskich.....	515

Artykuł 61

Zasady szczególne w odniesieniu do kumulacji okresów ubezpieczenia, zatrudnienia lub pracy na własny rachunek.....	515
1. Uwagi ogólne.....	518
2. Instytucja właściwa.....	518
3. Sumowanie okresów	520
Orzecznictwo TS	522
Orzecznictwo sądów polskich.....	523

Artykuł 62

Ustalanie wysokości świadczeń	524
Orzecznictwo TS	528

Artykuł 63

Przepisy szczególne w odniesieniu do uchylecia zasad zamieszkania	529
Orzecznictwo TS	530

Artykuł 64

Bezrobotni udający się do innego Państwa Członkowskiego.....	531
1. Uwagi ogólne	534
2. Zachowanie prawa do świadczenia pieniężnego mimo udania się do innego państwa członkowskiego	537
3. Zachowanie prawa do świadczenia pieniężnego w przypadku powrotu do państwa właściwego	539
4. Współpraca między instytucjami oraz postępowanie.....	540
Orzecznictwo TS	541
Orzecznictwo sądów polskich.....	544

Artykuł 65

Bezrobotni, którzy zamieszkiwali w Państwie Członkowskim innym niż państwo właściwe	545
1. Uwagi ogólne	548
2. Świadczenia dla bezrobotnego częściowo lub w pewnych odstępach czasu	548
3. Ustalenie instytucji właściwej dla osób całkowicie bezrobotnych oraz świadczenia (ust. 2, 3 i 5)	549
4. Rozliczenia między instytucjami (ust. 4, 6–7).....	552
Orzecznictwo TS.....	553

Rozdział 7. Świadczenia przedemerytalne	553
Artykuł 66	
Świadczenia	553
Rozdział 8. Świadczenia rodzinne.....	554
Literatura.....	554
Orzecznictwo TS.....	556
Orzecznictwo sądów polskich.....	557
Artykuł 67	
Członkowie rodziny, którzy zamieszkują w innym	
Państwie Członkowskim	559
Orzecznictwo sądów polskich	560
Artykuł 68	
Zasady pierwszeństwa w przypadku zbiegu praw do świadczeń	562
1. Uwagi ogólne	563
2. Zbieg świadczeń z różnego tytułu	565
3. Zbieg świadczeń z tego samego tytułu	565
4. Ustalenie wysokości świadczeń rodzinnych w przypadku	
zastosowania zasad pierwszeństwa – dodatek dyferencyjny	
(ust. 2).....	567
5. Procedura przyzwania i realizacji świadczeń rodzinnych	
(ust. 3).....	567
6. Nienależnie pobrane świadczenia rodzinne	570
Orzecznictwo sądów polskich.....	570
Artykuł 68a	
Udzielanie świadczeń	572
Orzecznictwo sądów polskich.....	573
Artykuł 69	
Przepisy dodatkowe.....	574
Rozdział 9. Specjalne nieskładkowe świadczenia pieniężne	576
Artykuł 70	
Przepis ogólny.....	576
1. Zagadnienia ogólne	577
2. Charakterystyka specjalnych nieskładkowych świadczeń	
pieniężnych.....	578

2.1. Mieszany charakter świadczeń	579
2.2. Ochrona na wypadek ryzyk z art. 3 ust. 1 gwarantująca minimum środków utrzymania	579
2.3. Zapewnienie wyłącznej ochrony dla niepełnosprawnego	580
2.4. Finansowanie świadczeń nieopartych na składce	580
2.5. Zamieszczenie świadczeń w załączniku X	581
3. Specjalne zasady koordynacji dla świadczeń specjalnych	581
Orzecznictwo TS	582
Orzecznictwo sądów polskich	589

TYTUŁ IV. KOMISJA ADMINISTRACYJNA

I KOMITET DORADCZY	590
Literatura	590
Uwagi wstępne	590

Artykuł 71

Skład i metody działania Komisji Administracyjnej	591
---	-----

Artykuł 72

Zadania Komisji Administracyjnej	593
1. Uwagi ogólne	594
2. Zadania wynikające z art. 72 rozporządzenia nr 883/2004	595
2.1. Wykładnia i ujednolicanie stosowania prawa	595
2.2. Wspieranie współpracy między państwami członkowskimi	597
2.3. Zachęcanie do wykorzystywania nowych technologii	598
2.4. Wspieranie rozwoju koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego oraz inne zadania	598
3. Zadania wynikające z pozostałych przepisów rozporządzenia podstawowego i wykonawczego	599
Orzecznictwo TS	600
Orzecznictwo sądów polskich	603

Artykuł 73

Komisja Techniczna ds. Przetwarzania Danych	603
---	-----

Artykuł 74

Komisja Obrachunkowa	605
----------------------------	-----

Artykuł 75	
Komitet Doradczy ds. Koordynacji Systemów	
Zabezpieczenia Społecznego	606
TYTUŁ V. PRZEPISY PRZEJŚCIOWE	608
Literatura	608
Artykuł 76	
Współpraca	609
1. Wzajemne informowanie się władz państw	
członkowskich	613
2. Pomoc administracyjna	613
3. Bezpośredni kontakt władz i instytucji	614
4. Obowiązki instytucji właściwej oraz zainteresowanych	614
5. Przekazywanie informacji i współpraca między instytucjami	
a postępowanie w sprawie świadczeń na podstawie	
ustawodawstwa krajowego	616
6. Kwestie sporne dotyczące wykładni lub stosowania	
rozporządzenia	616
7. Język właściwy	617
Orzecznictwo TS	617
Artykuł 77	
Ochrona danych osobowych	618
Artykuł 78	
Przetwarzanie danych	619
1. Uwagi ogólne	622
2. System Elektronicznej Wymiany Informacji dotyczących	
Zabezpieczenia Społecznego – EESSI	623
3. Moc prawna dokumentów elektronicznych	624
Artykuł 79	
Finansowanie działań w dziedzinie zabezpieczenia społecznego	625
Artykuł 80	
Zwolnienia	626
Orzecznictwo TS	628
Artykuł 81	
Wnioski, oświadczenia i odwołania	628

1. Uwagi ogólne	631
2. Bezwzględne przekazywanie wniosków, oświadczeń i odwołań	631
3. Dzień wpływu wniosków, oświadczeń i odwołań	633
4. Kwestia pomyłkowego przekazywania dokumentów lub wniosków	633
5. Odpowiedzialność z tytułu przekazywania dokumentów lub wniosków	633
Artykuł 82	
Badania lekarskie	634
1. Uwagi ogólne	635
2. Badanie lekarskie	636
3. Kontrola administracyjna oraz świadczenia pielęgnacyjne	637
4. Środki aktywizujące podjęcie pracy	638
Orzecznictwo TS	638
Artykuł 83	
Wprowadzenie w życie ustawodawstwa	639
Artykuł 84	
Ściąganie składek i odzyskiwanie składek	639
1. Zagadnienia ogólne	649
2. Zwrot należności a ustalenie prawa właściwego	651
3. Ściąganie należności – ustalenie prawa właściwego	651
4. Ściąganie należności – strony postępowania	652
5. Ściąganie należności – postępowanie	653
6. Ściąganie należności – obowiązki i uprawnienia strony wezwanej	657
7. Odzyskiwanie należności – określenie waluty oraz warunki płatności, odsetki	658
8. Terminy przedawnienia	658
9. Wyrównanie należności	659
10. Zwrot kosztów	660
Orzecznictwo sądów polskich	661
Artykuł 85	
Prawa instytucji	661
1. Uwagi ogólne	663

2. Kolidzja norm dotyczących statusu socjalnego i cywilnego (ust. 1).....	665
3. Skutki zwolnienia z odpowiedzialności (ust. 2).....	666
4. Przejście roszczenia cywilnoprawnego w przypadku rezygnacji z dokonywania zwrotów	666
Orzecznictwo TS	667
Artykuł 86	
Porozumienia dwustronne	669
TYTUŁ VI. PRZEPISY PRZEJŚCIOWE I KOŃCOWE	669
Artykuł 87	
Przepisy przejściowe.....	670
1. Uwagi ogólne.....	674
2. Wstecznie działanie, uwzględnianie zdarzeń oraz okresów ubezpieczenia i zatrudnienia	675
3. Świadczenia nieprzyznane lub zawieszone	676
4. Ponowne ustalenie prawa do emerytury lub renty	677
5. Ustalenie ustawodawstwa.....	678
6. Uchylenie klauzul antykumulacyjnych	679
7. Sytuacja wybranych państw	679
8. Obowiązki informacyjne	680
9. Decyzje Komisji Administracyjnej.....	680
Orzecznictwo TS.....	681
Artykuł 88	
Aktualizacja załączników	683
Artykuł 89	
Rozporządzenie wykonawcze.....	684
Artykuł 90	
Uchylenie	685
Artykuł 91	
Wejście w życie	686
ZAŁĄCZNIKI	687
Załącznik I. Zaliczki z tytułu świadczeń alimentacyjnych oraz specjalne zasiłki porodowe i adopcyjne (art. 1 lit. z))	687

Załącznik II. Postanowienia konwencji, które pozostają w mocy i które, w stosownych przypadkach, są ograniczone do objętych nimi osób (art. 8 ust. 1).....	690
Załącznik III. Ograniczenie praw do świadczeń rzeczowych dla członków rodziny pracownika przygranicznego (o którym mowa w art. 18 ust. 2).....	696
Załącznik IV. Więcej praw dla emerytów lub rencistów powracających do właściwego państwa członkowskiego (art. 27 ust. 2).....	697
Załącznik V. Więcej praw dla byłych pracowników przygranicznych, którzy powracają do państwa członkowskiego, w którym poprzednio byli zatrudnieni lub wykonywali pracę na własny rachunek (mających zastosowanie wyłącznie, jeżeli państwo członkowskie, w którym znajduje się (art. 28 ust. 2).....	698
Załącznik VI. Określanie ustawodawstwa typu a, które powinno być przedmiotem szczególnej koordynacji (art. 44 ust. 1)	698
Załącznik VII. Zgodność między ustawodawstwami państw członkowskich w sprawie warunków odnoszących się do stopnia inwalidztwa (art. 46 ust. 3 rozporządzenia)	700
Załącznik VIII. Przypadki, w których odstępuje się od wyliczenia proporcjonalnego lub nie stosuje się go (art. 52 ust. 4 i 5)	704
Załącznik IX. Świadczenia i umowy, które pozwalają na stosowanie przepisów art. 54.....	709
Załącznik X. Specjalne nieskładkowe świadczenia pieniężne (art. 70 ust. 2 lit. c).....	713
Załącznik XI. Przepisy szczególne dotyczące stosowania ustawodawstw państw członkowskich (art. 51 ust. 3, art. 56 ust. 1 i art. 83)	718
Wykaz orzeczeń	739
AKTY PRAWNE	759
Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009 z dnia 16 września 2009 r. dotyczące wykonywania rozporządzenia (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego	761

ZAŁĄCZNIKI 842

ZAŁĄCZNIK 1. Pozostające w mocy postanowienia wykonawcze do umów dwustronnych oraz inne przepisy wykonawcze (o których mowa w art. 8 ust. 1 i art. 9 ust. 2 rozporządzenia wykonawczego)..... 842

ZAŁĄCZNIK 2. Systemy specjalne dla urzędników służby cywilnej (o których mowa w art. 32 ust. 2 i art. 41 ust. 1 rozporządzenia wykonawczego) 852

ZAŁĄCZNIK 3. Państwa członkowskie występujące o zwrot kosztów świadczeń rzeczowych na podstawie zryczałtowanych kwot (o których mowa w art. 63 ust. 1 rozporządzenia wykonawczego)..... 853

ZAŁĄCZNIK 4. Szczegółowy opis bazy danych, o której mowa w art. 88 ust. 4 rozporządzenia wykonawczego..... 854

ZAŁĄCZNIK 5. Państwa członkowskie określające na zasadzie wzajemności maksymalną kwotę zwrotu, o której mowa w art. 65 ust. 6 zdanie trzecie rozporządzenia podstawowego, na podstawie średniej kwoty zasiłków dla bezrobotnych przewidzianej w ustawodawstwie tych państw członkowskich w poprzednim roku kalendarzowym (o których mowa w art. 70 rozporządzenia wykonawczego) 855

DECYZJA NR A1 z dnia 12 czerwca 2009 r. w sprawie ustanowienia procedury dialogu i concyliacji w zakresie ważności dokumentów, określenia ustawodawstwa właściwego oraz udzielania świadczeń na mocy rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 856

DECYZJA NR A2 z dnia 12 czerwca 2009 r. dotycząca wykładni art. 12 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 w sprawie ustawodawstwa mającego zastosowanie do pracowników delegowanych i osób wykonujących pracę na własny rachunek, tymczasowo pracujących poza państwem właściwym 863

DECYZJA NR A3 z dnia 17 grudnia 2009 r. dotycząca sumowania nieprzerwanych okresów delegowania przebytych na podstawie rozporządzenia Rady (EWG) nr 1408/71 i rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004..... 870

DECYZJA NR E1 z dnia 12 czerwca 2009 r. w sprawie praktycznych porozumień dotyczących okresu przejściowego dla wymiany danych drogą elektroniczną, o której mowa w art. 4 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009	873
DECYZJA NR E2 z dnia 3 marca 2010 r. w sprawie ustanowienia procedury zarządzania zmianami mającej zastosowanie do danych dotyczących organów określonych w art. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 wymienionych w elektronicznym wykazie, który stanowi integralną część EESSI	877
DECYZJA NR F1 z dnia 12 czerwca 2009 r. dotycząca wykładni art. 68 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 odnoszącego się do zasad pierwszeństwa w przypadku zbiegu praw do świadczeń rodzinnych	880
DECYZJA NR H1 z dnia 12 czerwca 2009 r. dotycząca zasad przechodzenia od rozporządzeń Rady (EWG) nr 1408/71 i (EWG) nr 574/72 do rozporządzeń Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 i (WE) nr 987/2009 oraz stosowania decyzji i zaleceń Komisji Administracyjnej ds. Koordynacji Systemów Zabezpieczenia Społecznego	884
DECYZJA NR H2 z dnia 12 czerwca 2009 r. sprawie sposobu działania i składu Komisji Technicznej ds. Przetwarzania Danych przy Komisji Administracyjnej ds. Koordynacji Systemów Zabezpieczenia Społecznego	890
DECYZJA NR H3 z dnia 15 października 2009 r. dotycząca daty, którą bierze się pod uwagę przy ustalaniu kursu wymiany, o którym mowa w art. 90 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009	897
DECYZJA NR H4 z dnia 22 grudnia 2009 r. dotycząca składu i metod działania Komisji Obrachunkowej przy Komisji Administracyjnej ds. Koordynacji Systemów Zabezpieczenia Społecznego	900
DECYZJA NR H5 z dnia 18 marca 2010 r. dotycząca współpracy w zwalczaniu nadużyć i błędów w ramach rozporządzenia Rady (WE) nr 883/2004 i rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego	906

DECYZJA NR P1 z dnia 12 czerwca 2009 r. w sprawie wykładni art. 50 ust. 4, art. 58 i art. 87 ust. 5 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 w odniesieniu do przyznawania świadczeń z tytułu inwalidztwa, starości oraz rent rodzinnych	911
DECYZJA NR S1 z dnia 12 czerwca 2009 r. dotycząca europejskiej karty ubezpieczenia zdrowotnego.....	914
DECYZJA NR S2 z dnia 12 czerwca 2009 r. dotycząca specyfikacji technicznych europejskiej karty ubezpieczenia zdrowotnego.....	920
DECYZJA NR S3 z dnia 12 czerwca 2009 r. określająca świadczenia objęte zakresem art. 19 ust. 1 i art. 27 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 oraz art. 25 lit. A) pkt 3 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009	938
DECYZJA NR S4 z dnia 2 października 2009 r. dotycząca procedur zwrotów kosztów w celu wykonywania art. 35 i 41 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004.....	942
DECYZJA NR S5 z dnia 2 października 2009 r. w sprawie wykładni pojęcia „świadczenia rzeczowe”, o którym mowa w art. 1 lit. va) rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004, w przypadku choroby lub macierzyństwa zgodnie z art. 17, 19, 20, 22, art. 24 ust. 1, art. 25, 26, art. 27 ust. 1, 3, 4 i 5, art. 28, 34 oraz art. 36 ust. 1 i 2 rozporządzenia (WE) nr 883/2004 oraz dla celów kalkulacji kwot podlegających zwrotowi na mocy art. 62, 63 i 64 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009	947
DECYZJA NR S6 z dnia 22 grudnia 2009 r. w sprawie rejestracji w państwie członkowskim zamieszkania zgodnie z art. 24 rozporządzenia (WE) nr 987/2009 oraz tworzenia rejestrów zgodnie z art. 64 ust. 4 rozporządzenia (WE) nr 987/2009.....	951
DECYZJA NR S7 z dnia 22 grudnia 2009 r. dotycząca przejścia od rozporządzeń (EWG) nr 1408/71 i (EWG) nr 574/72 do rozporządzeń (WE) nr 883/2004 i (WE) nr 987/2009 oraz stosowania procedur zwrotu kosztów	955

DECYZJA NR U1 z dnia 12 czerwca 2009 r. dotycząca art. 54 ust. 3 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009 odnoszącego się do zwiększeń zasiłku dla bezrobotnych dla członków rodziny pozostających na utrzymaniu 960

DECYZJA NR U2 z dnia 12 czerwca 2009 r. w sprawie zakresu art. 65 ust. 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 dotyczącego uprawnienia do zasiłków dla bezrobotnych osób całkowicie bezrobotnych innych niż pracownicy przygraniczni, które, w okresie ich ostatniego zatrudnienia państwo członkowskie 963

DECYZJA NR U3 z dnia 12 czerwca 2009 r. w sprawie zakresu pojęcia „bezrobocie częściowe” mającego zastosowanie do osób bezrobotnych, o których mowa w art. 65 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 967

ZALECENIE NR P1 z dnia 12 czerwca 2009 r. dotyczące wyroku w sprawie Gottardo, zgodnie z którym przywileje, z jakich korzystają obywatele danego państwa na podstawie dwustronnej umowy z zakresu zabezpieczenia społecznego zawartej z państwem trzecim, muszą być również przyznane pracownikom będącym 970

ZALECENIE NR U1 z dnia 12 czerwca 2009 r. dotyczące ustawodawstwa mającego zastosowanie do osób bezrobotnych prowadzących działalność zawodową lub handlową w niepełnym wymiarze w państwie członkowskim innym niż państwo miejsca zamieszkania 975

ZALECENIE NR U2 z dnia 12 czerwca 2009 r. dotyczące stosowania art. 64 ust. 1 lit. a) rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 do bezrobotnych towarzyszących swym małżonkom lub partnerom wykonującym działalność zawodową lub handlową w państwie członkowskim innym niż państwo właściwe 978

Praktyczny poradnik. Ustawodawstwo mające zastosowanie do pracowników w Unii Europejskiej (UE), Europejskim Obszarze Gospodarczym (EOG) i Szwajcarii 980

Wykaz skrótów

EKPC	– Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.)
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
k.p.	– ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 z późn. zm.)
rozporządzenie nr 883/2004,	– rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz. Urz. UE L 166 z 30.04.2004, s. 1–123)
rozporządzenie podstawowe	– rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009 z dnia 16 września 2009 r. dotyczące wykonywania rozporządzenia (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz. Urz. UE L 284 z 30.10.2009, s. 1–42)
rozporządzenie nr 987/2009,	
rozporządzenie wykonawcze	
TFUE	– Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/2 z późn. zm.)
TUE	– Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz. Urz. UE C 83 z 30.03.2010, s. 13–45)
TWE (także jako WE)	– Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (wersja skonsolidowana Dz. Urz. UE C 321E z 29.12.2006, s. 37–186)
u.e.r.	– ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 z późn. zm.)

- u.s.u.s. – ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 z późn. zm.)
- u.ś.r. – ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2006 r. Nr 139, poz. 992 z późn. zm.)

Czasopisma i wydawnictwa promulgacyjne

- EPS – Europejski Przegląd Sądowy
- MPP – Monitor Prawa Pracy
- NZS – Neue Zeitschrift für Sozialrecht
- OSAB – Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
- OSNAPiUS – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
- OSNP – Orzecznictwo Izby Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego
- PiZS – Praca i Zabezpieczenie Społeczne
- PS – Polityka Społeczna
- Prz. Ubezp. – Przegląd Ubezpieczeniowy
- PUSiG – Przegląd Ubezpieczeń Społecznych i Gospodarczych
- SP – Służba Pracownicza
- ZESAR – Zeitschrift für europäisches Sozial- und Arbeitsrecht

Inne

- ETPCz – Europejski Trybunał Praw Człowieka
- FUS – Fundusz Ubezpieczeń Społecznych
- SN – Sąd Najwyższy
- TS – Trybunał Sprawiedliwości (od 2009 r. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej)
- WSA – Wojewódzki Sąd Administracyjny

Wstęp

Koordinacja systemów zabezpieczenia społecznego należy do kluczowych kwestii związanych z realizacją swobody przemieszczania się w Unii Europejskiej oraz podejmowania aktywności zawodowej. Problematyka ta była regulowana w aktach prawnych w zasadzie od powstania Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali. Mimo upływu wielu lat nie straciła ona na znaczeniu. Wręcz przeciwnie – jej rola, w szczególności wobec wspierania mobilności w UE oraz wyeksponowania obywatelstwa Unii Europejskiej, zdecydowanie rośnie.

Prezentowany komentarz stanowi omówienie reguł wspólnotowej koordynacji wynikającej z rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz. Urz. UE L 166 z 30.04.2004, s. 1–123) oraz rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009 z dnia 16 września 2009 r. dotyczącego wykonywania rozporządzenia (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz. Urz. UE L 284 z 30.10.2009, s. 1–42). W koniecznym zakresie uwzględniono również wcześniej obowiązujące unormowania odnoszące się do tej problematyki.

Przyjęto, że przepisy rozporządzenia podstawowego (nr 883/2004) powinny być komentowane z odpowiednimi przepisami rozporządzenia wykonawczego (nr 987/2009), co znalazło odzwierciedlenie w strukturze opracowania. Na wstępie każdego tytułu, jak i poszczególnych rozdziałów rozporządzenia zamieszczono ponadto literaturę, pozwalającą w razie potrzeby na prowadzenie pogłębionych badań i wnikliwszą analizę zagadnień omówionych w danej jednostce redakcyjnej komentarza. Natomiast na końcu komentarza do danego przepisu przywołano związane z nim tezy orzecznictwa, zarówno TS, jak i polskiego. W ten sposób czytelnik ma możliwość zapoznania się zarówno z literaturą, komentarzem do przepisu, jak i z orzecznictwem sądowym. Komentarz zakończony jest suplemen-

tem, w którym zawarto ujednoliconą wersję rozporządzenia wykonawczego oraz decyzje i zalecenia Komisji Administracyjnej ds. Zabezpieczenia Społecznego.

W tym miejscu pragnę podziękować Panu mgr. Maciejowi Zielińskiemu za samodzielne opracowanie tłumaczeń tez orzeczeń TS, które nie były dostępne w języku polskim. Podziękowania składam również na ręce Pana mgr. Dominika Matczaka za pomoc w redakcji ostatecznej wersji tekstu. W komentarzu uwzględniono stan prawny na dzień 1 sierpnia 2012 r.

Krzysztof Ślęzak

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004

z dnia 29 kwietnia 2004 r.

w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego

(Tekst mający znaczenie dla EOG i dla Szwajcarii)

(Dz. Urz. UE L 166 z 30.04.2004, s. 1–123; zm.: Dz. Urz. UE L 284 z 30.10.2009, s. 43–72, L 344 z 17.12.2010, s. 1–16, L 338 z 22.12.2010, s. 35–36)

PARLAMENT EUROPEJSKI I RADA UNII EUROPEJSKIEJ,
uwzględniając Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską,
w szczególności jego art. 42 i 308,

uwzględniając wniosek Komisji, przedłożony po konsultacji
z partnerami społecznymi oraz z Komisją Administracyjną ds. Zabezpie-
czenia Społecznego Pracowników Migrujących,

uwzględniając opinię Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Spo-
łecznego,

stanowiąc zgodnie z procedurą określoną w art. 251 Traktatu,
a także mając na uwadze, co następuje:

(1) Zasady mające na celu koordynację w zakresie zabezpieczenia
społecznego wpisują się w ramy swobodnego przepływu osób oraz po-
winny z tego tytułu przyczyniać się do podniesienia poziomu życia tych
osób i warunków zatrudnienia.

(2) Traktat nie przewiduje podejmowania przez władze inne niż
określone w art. 308 odpowiednich działań w dziedzinie zabezpieczenia
społecznego osób innych niż zatrudnione.

(3) Rozporządzenie Rady (EWG) nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych i ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie było przy licznych okazjach zmieniane i aktualizowane w celu uwzględnienia nie tylko rozwój na szczeblu Wspólnoty, wliczając w to wyroki Trybunału Sprawiedliwości, ale także zmian w ustawodawstwie na szczeblu krajowym. Takie czynniki przyczyniły się do skomplikowania i nadmiernego rozbudowania wspólnotowych zasad koordynacji. Zmiana tych zasad, przy jednoczesnym ich unowocześnieniu i uproszczeniu, jest wobec tego nieodzowna dla osiągnięcia celu, jakim jest swobodny przepływ osób.

(4) Niezbędne jest uwzględnienie szczególnych cech ustawodawstwa krajowego w zakresie zabezpieczenia społecznego i stworzenie jedynie systemu koordynacji.

(5) Niezbędne jest, w ramach takiej koordynacji, zagwarantowanie we Wspólnocie równego traktowania zainteresowanych osób na podstawie różnych ustawodawstw krajowych.

(6) Ścisły związek pomiędzy ustawodawstwem w zakresie zabezpieczenia społecznego i tymi postanowieniami umownymi, które uzupełniają lub zastępują takie ustawodawstwo, a które były przedmiotem decyzji władz publicznych, które nadały im charakter obligatoryjny lub rozszerzyły ich zakres stosowania, może wymagać podobnej ochrony w odniesieniu do stosowania tych przepisów, jak ochrona przyznana przez niniejsze rozporządzenie. Pierwszym krokiem mogłaby być ocena doświadczeń Państw Członkowskich, które zgłosiły takie systemy.

(7) Ze względu na poważne różnice istniejące pomiędzy ustawodawstwami krajowymi co do objętych nimi osób, wskazane jest wprowadzenie zasady, że niniejsze rozporządzenie ma się stosować do obywateli Państwa Członkowskiego, bezpaństwowców i uchodźców mających miejsce zamieszkania na terytorium Państwa Członkowskiego, którzy podlegają lub podlegali ustawodawstwu w zakresie zabezpieczenia społecznego jednego lub kilku Państw Członkowskich oraz do członków ich rodzin i osób pozostałych przy życiu.

(8) Ogólna zasada równego traktowania ma szczególne znaczenie dla pracowników, którzy nie mają miejsca zamieszkania w Państwie Członkowskim ich zatrudnienia, włącznie z pracownikami przygranicznymi.

(9) Trybunał Sprawiedliwości przy kilku okazjach wydał opinię w sprawie możliwości równego traktowania świadczeń, dochodu i oko-

liczności; zasada ta powinna być ściśle przyjęta i rozwijana, przy jednoczesnym przestrzeganiu istoty i ducha postanowień prawnych.

(10) Jednakże zasada traktowania pewnych okoliczności lub wydarzeń mających miejsce na terytorium innego Państwa Członkowskiego tak, jak gdyby miały one miejsce na terytorium Państwa Członkowskiego, którego ustawodawstwo ma w danej sytuacji zastosowanie, nie powinna kolidować z zasadą sumowania okresów ubezpieczenia, zatrudnienia, pracy na własny rachunek lub zamieszkania spełnionych na podstawie ustawodawstwa innego Państwa Członkowskiego, z okresami spełnionymi na podstawie ustawodawstwa właściwego Państwa Członkowskiego. Okresy spełnione na podstawie ustawodawstwa innego Państwa Członkowskiego powinny wobec tego być brane pod uwagę wyłącznie przy zastosowaniu zasady sumowania okresów.

(11) Uwzględnianie okoliczności lub wydarzeń mających miejsce w Państwie Członkowskim nie może w żaden sposób sprawiać, że właściwym dla nich stanie się inne Państwo Członkowskie ani że będzie się do nich stosować jego ustawodawstwo.

(12) W świetle zasady proporcjonalności należy zadbać o to, by zasada uwzględniania okoliczności lub wydarzeń nie prowadziła do obiektywnie nieuzasadnionych rezultatów ani do kumulacji świadczeń tego samego rodzaju za ten sam okres.

(13) Zasady koordynacji zasad muszą gwarantować, że osoby przemieszczające się we Wspólnocie, osoby pozostające na ich utrzymaniu i osoby pozostałe przy życiu zachowują prawa i korzyści już nabyte i te, które są w trakcie nabywania.

(14) Cele te muszą być osiągnięte w szczególności poprzez sumowanie wszystkich okresów branych pod uwagę na podstawie ustawodawstw różnych krajów w celu nabycia i zachowania prawa do świadczeń i w celu obliczania wysokości świadczeń, a także poprzez przewidzenie świadczeń dla różnych grup osób objętych niniejszym rozporządzeniem.

(15) Niezbędne jest poddanie osób przemieszczających się we Wspólnocie systemem zabezpieczenia społecznego tylko jednego Państwa Członkowskiego w celu uniknięcia zbiegu mających tu zastosowanie przepisów ustawodawstw krajowych oraz komplikacji, które mogłyby z tego wynikać.

(16) W zasadzie nie ma we Wspólnocie uzasadnienia dla uzależniania praw w zakresie zabezpieczenia społecznego od miejsca zamieszkania zainteresowanych osób; jednakże w szczególnych przypadkach,

w szczególności w odniesieniu do świadczeń specjalnych związanych z kontekstem gospodarczym i społecznym zainteresowanej osoby, miejsce zamieszkania może być brane pod uwagę.

(17) Aby jak najbardziej skutecznie zagwarantować równość traktowania wszystkich osób pracujących na terytorium Państwa Członkowskiego, stosowne jest uznanie, jako ogólną zasadę, że ustawodawstwem mającym zastosowanie jest ustawodawstwo Państwa Członkowskiego, w którym zainteresowana osoba wykonuje swą pracę jako pracownik najemny lub na własny rachunek.

(17a) W przypadku gdy dana osoba zostaje objęta zakresem zastosowania ustawodawstwa państwa członkowskiego zgodnie z tytułem II niniejszego rozporządzenia, w ustawodawstwie właściwego państwa członkowskiego należy określić warunki przystąpienia do systemu oraz nabywania prawa do świadczeń, przy jednoczesnym poszanowaniu prawa wspólnotowego.

(18) W określonych sytuacjach, które uzasadniają inne kryteria stosowności, niezbędne jest odstępnie od tej ogólnej zasady.

(18a) Zasada stosowania jednego ustawodawstwa ma wielkie znaczenie i powinna zostać wzmocniona. Nie powinno to jednak oznaczać, że samo przyznanie świadczenia, zgodnie z niniejszym rozporządzeniem, obejmującego płatność składek ubezpieczeniowych lub objęcie ubezpieczeniem beneficjenta powoduje, że ustawodawstwo państwa członkowskiego, którego instytucja przyznała to świadczenie, staje się ustawodawstwem mającym zastosowanie do tej osoby.

(19) W pewnych przypadkach ze świadczeń macierzyńskich i równoważnych świadczeń dla ojca może korzystać matka lub ojciec, a ponieważ, dla tego ostatniego, świadczenia te są różne od świadczeń rodzicielskich i mogą być upodobnione do świadczeń macierzyńskich w ścisłym znaczeniu, jako że są udzielane w pierwszych miesiącach życia noworodka, stosowne jest, by świadczenia macierzyńskie i równoważne świadczenia dla ojca były regulowane wspólnie.

(20) W dziedzinie świadczeń z tytułu ubezpieczenia na wypadek choroby, macierzyństwa i równoważnych świadczeń dla ojca, osoby ubezpieczone, jak również członkowie ich rodzin, mieszkający lub przebywający w innym Państwie Członkowskim niż właściwe Państwo Członkowskie, powinni mieć zapewnioną ochronę.

(21) Przepisy dotyczące świadczeń z tytułu ubezpieczenia na wypadek choroby, macierzyństwa i analogicznych świadczeń dla ojca zo-

stały opracowane w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości. Przepisy dotyczące uprzedniej zgody zostały udoskonalone z uwzględnieniem odpowiednich decyzji Trybunału Sprawiedliwości.

(22) Szczególne położenie osób ubiegających się o emeryturę lub rentę oraz emerytów i rencistów, a także członków ich rodzin czyni koniecznym wprowadzenie przepisów dotyczących ubezpieczenia na wypadek choroby dostosowanych do tej sytuacji.

(23) Wobec różnic między różnymi systemami krajowymi stosowane jest, by Państwa Członkowskie przewidziały, w miarę możliwości, leczenie członków rodzin pracowników przygranicznych w Państwie Członkowskim, w którym pracownicy ci wykonują swą pracę.

(24) Niezbędne jest ustanowienie szczególnych przepisów regulujących kwestię niekumulowania się świadczeń rzeczowych na wypadek choroby oraz świadczeń pieniężnych na wypadek choroby, które mają taki sam charakter jak świadczenia, które były przedmiotem wyroków Trybunału Sprawiedliwości w sprawie C-215/99 *Jauch* i C-160/96 *Molenaar*, pod warunkiem że świadczenia te obejmują to samo ryzyko.

(25) W odniesieniu do świadczeń z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, należy, w celu zapewnienia ochrony, określić zasady obejmujące sytuację osób mających miejsce zamieszkania lub pobytu w innym Państwie Członkowskim niż właściwe Państwo Członkowskie.

(26) Należy opracować system koordynacji świadczeń z tytułu inwalidztwa, który uwzględnia szczególne cechy ustawodawstwa krajowego, w szczególności w odniesieniu do uznawania inwalidztwa i powiększania się jego stopnia.

(27) Niezbędne jest opracowanie systemu przyznawania świadczeń z tytułu starości oraz świadczeń dla osób pozostałych przy życiu w przypadkach, gdy zainteresowany podlegał przepisom więcej niż jednego Państwa Członkowskiego.

(28) Istnieje potrzeba określenia wysokości emerytury lub renty metodą stosowaną w sumowaniu i wyliczaniu proporcjonalnym, i gwarantowanej przez prawo Wspólnoty w przypadkach, gdy zastosowanie ustawodawstwa krajowego, włącznie z zasadami dotyczącymi obniżki, zawieszania lub wstrzymywania, jest mniej korzystne niż wyżej wspomniana metoda.

(29) By chronić pracowników migrujących i osoby pozostałe przy życiu przed nadmiernie rygorystycznym stosowaniem zasad krajowych

dotyczących obniżki, zawieszania lub wstrzymywania, niezbędne jest wprowadzenie przepisów ściśle regulujących stosowanie takich zasad.

(30) Jak ciągle potwierdza Trybunał Sprawiedliwości, Rada nie jest uznawana za organ właściwy do ustanawiania zasad nakładających ograniczenie dotyczące kumulacji dwóch lub większej liczby emerytur lub rent nabytych w różnych Państwach Członkowskich poprzez obniżkę kwoty emerytury lub renty nabytej wyłącznie na podstawie ustawodawstwa krajowego.

(31) Według Trybunału Sprawiedliwości ustanawianie takich zasad należy do krajowego ustawodawcy, przy czym należy pamiętać, że ustalanie granic, w jakich mają być stosowane przepisy krajowe w zakresie obniżki, zawieszania lub wstrzymywania należy do władz prawodawczych Wspólnoty.

(32) Aby popierać mobilność pracowników, szczególnie stosowne jest ułatwienie poszukiwania zatrudnienia w różnych Państwach Członkowskich; niezbędne jest wobec tego zapewnienie ściślejszej i bardziej skutecznej koordynacji między systemami ubezpieczeń na wypadek bezrobocia a służbami zatrudnienia wszystkich Państw Członkowskich.

(33) Niezbędne jest ujęcie w zakresie niniejszego rozporządzenia ustawowych systemów przedemerytalnych i zagwarantowanie w ten sposób zarówno równego traktowania i możliwości eksportowania świadczeń przedemerytalnych, jak i przyznawania zainteresowanej osobie świadczeń rodzinnych i zdrowotnych, zgodnie z przepisami niniejszego rozporządzenia; jednak zasada sumowania okresów nie powinna być włączona, jako że ustawowe systemy przedemerytalne występują tylko w bardzo ograniczonej liczbie Państw Członkowskich.

(34) Jako że świadczenia rodzinne mają bardzo szeroki zakres, zapewniając ochronę w sytuacjach, które można by określić jako klasyczne, jak również w innych, które mają charakter szczególny, przy czym ten ostatni typ świadczeń był przedmiotem wyroków Trybunału Sprawiedliwości w sprawach połączonych C-245/94 i C-312/94 *Hoefer* i *Zachow* oraz w sprawie C-275/96 *Kuusijärvi*, niezbędne jest uregulowanie wszystkich takich świadczeń.

(35) W celu uniknięcia nieusprawiedliwionej kumulacji świadczeń istnieje potrzeba określenia zasad pierwszeństwa w przypadku zbiegu praw do świadczeń rodzinnych na podstawie ustawodawstwa właściwego Państwa Członkowskiego i ustawodawstwa Państwa Członkowskiego, w którym mają miejsce zamieszkania członkowie rodziny.

(36) Zaliczki z tytułu zasiłków alimentacyjnych są to zaliczki zwrotne, mające rekompensować niewypełnienie przez rodzica jego prawnego obowiązku utrzymywania własnego dziecka, który jest obowiązkiem wynikającym z prawa rodzinnego. Wobec tego zaliczki te nie powinny być uważane za świadczenie bezpośrednie w ramach wspólnego wsparcia na rzecz rodzin. Zważywszy na te cechy, zasady koordynacji nie powinny być stosowane do takich zasiłków alimentacyjnych.

(37) Jak wielokrotnie orzekał Trybunał Sprawiedliwości, wykładnia przepisów, które stanowią odstępstwo od zasady eksportowania świadczeń w zakresie zabezpieczenia społecznego, musi być dokonywana w sposób ścisły. To oznacza, że mogą się one stosować tylko do świadczeń, które spełniają określone warunki. Wynika stąd, że przepisy rozdziału 9 tytułu III niniejszego rozporządzenia mogą mieć zastosowanie tylko do świadczeń, które są zarówno specjalne jak i nieskładkowe, wymienionych w załączniku X do niniejszego rozporządzenia.

(38) Niezbędne jest powołanie Komisji Administracyjnej składającej się z przedstawicieli rządu z każdego Państwa Członkowskiego, której zadaniem byłoby w szczególności rozstrzyganie kwestii administracyjnych lub kwestii wykładni wynikających z przepisów niniejszego rozporządzenia oraz promowanie dalszej współpracy między Państwami Członkowskimi.

(39) Okazało się, że rozwój i wykorzystywanie usług w zakresie przetwarzania danych do wymiany informacji wymaga utworzenia Komisji Technicznej przy Komisji Administracyjnej, mającej szczególne zadania w zakresie przetwarzania danych.

(40) Wykorzystanie usług w zakresie przetwarzania danych do wymiany informacji między instytucjami wymaga przepisów gwarantujących, że dokumenty wymieniane lub wystawiane drogą elektroniczną będą akceptowane jako równoważne z dokumentami w postaci papierowej. Wymiana taka ma być prowadzona zgodnie z przepisami Wspólnoty dotyczącymi ochrony osób fizycznych w odniesieniu do przetwarzania i swobodnego przepływu danych osobowych.

(41) W celu ułatwienia stosowania zasad koordynacji niezbędne jest wprowadzenie przepisów szczególnych, które odpowiadają szczególnym cechom ustawodawstwa krajowego.

(42) Zgodnie z zasadą proporcjonalności i z mając za przesłankę rozszerzenie przepisów niniejszego rozporządzenia na wszystkich mieszkańców Unii Europejskiej oraz w celu znalezienia rozwiązania,

które uwzględnia wszelkie ograniczenia, jakie mogą się wiązać ze szczególnymi cechami systemów opartych na miejscu zamieszkania, uznano za stosowne, ze względu na szczególne cechy systemu duńskiego a także w świetle tego, że te emerytury lub renty mogą być eksportowane po dziesięcioletnim okresie zamieszkania pod obowiązującym ustawodawstwem duńskim (Ustawa o rentach i emeryturach), wprowadzenie specjalnego odstępstwa na podstawie załącznika II – pozycja „DANIA”, ograniczonego do uprawnień do emerytury lub renty socjalnej wyłącznie w odniesieniu do nowej grupy osób nieaktywnych, na które niniejsze rozporządzenie zostało rozszerzone.

(43) Zgodnie z zasadą równego traktowania, ze względu na szczególne cechy ustawodawstwa fińskiego w zakresie zabezpieczenia społecznego, którego celem jest zapewnienie, by kwota emerytury lub renty krajowej nie była niższa od kwoty emerytury lub renty krajowej wyliczanej tak jak gdyby wszystkie okresy ubezpieczenia spełnione w dowolnym Państwie Członkowskim zostały spełnione w Finlandii, uznaje się za stosowne specjalne odstępstwo na podstawie załącznika XI – pozycja „FINLANDIA”, ograniczone do emerytur lub rent krajowych przyznawanych na podstawie miejsca zamieszkania,

(44) Niezbędne jest wprowadzenie nowego rozporządzenia, które uchyli rozporządzenie (EWG) nr 1408/71. Jednakże niezbędne jest, w celu zapewnienia pewności prawa, by rozporządzenie (EWG) nr 1408/71 pozostało w mocy i dalej wywoływało skutki prawne do celów stosowania przepisów pewnych aktów Wspólnoty oraz umów, których Wspólnota jest stroną.

(45) Jako że cel proponowanego działania, to znaczy środków koordynujących, które mają gwarantować, że prawo do swobodnego przepływu osób będzie wykonywane skutecznie, nie może być osiągnięty przez Państwa Członkowskie w stopniu wystarczającym i wobec tego, ze względu na skalę i skutki tego działania, może być lepiej osiągnięty na szczeblu Wspólnoty, Wspólnota może przyjmować środki zgodnie z zasadą pomocniczości określoną w artykule 5 Traktatu. Zgodnie z zasadą proporcjonalności określoną w tym artykule, niniejsze rozporządzenie nie wykracza poza to, co jest niezbędne do osiągnięcia tego celu.

PRZYJMUJE NINIEJSZE ROZPORZĄDZENIE:

TYTUŁ I PRZEPISY OGÓLNE

Literatura

Bińczycka-Majewska T., *Koordinacja systemów zabezpieczenia społecznego w Unii Europejskiej*, Kraków 1999; Bińczycka-Majewska T., *Regulacja Wspólnot w zakresie koordynacji zabezpieczenia społecznego*, PS 1999, nr 4; Bińczycka-Majewska T., *Koordinacja polskiego systemu emerytalnego*, Prz. Ubezp. 2001, nr 2; Bińczycka-Majewska T., *Włączanie polskiego systemu zabezpieczenia społecznego w proces wspólnotowej koordynacji*, PiZS 2004, nr 5; Borowczyk E., *Koordinacja systemów zabezpieczenia społecznego jako gwarancja swobody przepływu osób w krajach Unii Europejskiej*, Prawo i Podatki Unii Europejskiej 1999, nr 3; Ciechomska J., *Koordinacja systemów zabezpieczenia społecznego w UE*, Wspólnoty Europejskie 2006, nr 5; Ciechomska J., *Konsekwencje członkostwa Bułgarii i Rumunii w dziedzinie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego*, Wspólnoty Europejskie 2007, nr 3; Ciechomska J., *Migracje zarobkowe Polaków w Europie na podstawie danych z zakresu koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego*, Wspólnoty Europejskie 2007, nr 5; Cornelissen R., *Third-Country Nationals and the European Commission of Social Security*, European Journal of Social Security 2008, nr 8; Cornelissen R., *The Social Security Co-ordination between the EU and Non-EU Countries* (w:) D. Pieters, P. Schoukens (red.), *Social Europe*, vol. 20, Antwerp 2009; Devetzi S., *Das Europäische koordinierende Sozialrecht auf der Basis der VO (EG) 883/2004* (w:) E. Eichenhofer (red.), *Sozialrecht in Europa*, 11. Sozialrechtslehrertagung des Deutschen Sozialrechtsverbandes, 30–31 März in Köln, Berlin 2010; Dzienisiuk D., *Zabezpieczenie społeczne w Unii Europejskiej – koordynacja świadczeń*, Warszawa 2004; Dzienisiuk D., *Wejście w życie unijnej koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości* (w:) B.T. Bieńkowska, D. Szafrński (red. i wstęp), *Europeizacja prawa polskiego – wybrane aspekty*, Warszawa 2007; Eichenhofer E., *50 Jahre nach dem Beginn – neue Regeln für die Koordinierung sozialer Sicherheit*, Berlin 2009; Eichenhofer E., *Sozialrecht der Europäischen Union*, Berlin 2010; Frasyński-Pietrzyk M., *Polski system zabezpieczenia emerytalnego w świetle „otwartej koordynacji”* (w:) A. Pomorska (red. i wstęp), *Finanse publiczne, Materiały z konferencji „Instytucje, instrumenty i strategie finansowe w dobie integracji gospodarczej”*, Lublin, 13–15 września 2006 r., Lublin 2006; Fuchs M., *Europäisches Sozialrecht. Kommentar*, Mainz 2010; Jorens Y., *Otwarta metoda koordynacji jako standardowy instrument uzgodnieniowy*, PS 2005, nr 3; Jorens Y., Lhernould Y.-P., Fillon J.-C., Roberts S., Spiegel B., *Towards a New Framework for Applicable Legislation: New Forms of Mobility, Co-ordination Principles and Rules of Conflict*, TRESS Think Tank report to the European Commission, DG EMPL/E/3, European Commission 2008; Knyżewska J., Sypniewska G., *Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w sferze wspólnotowej koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego*, SP 2007, nr 6; Knyżewska J., *Koordinacja systemów zabezpieczenia społecznego w UE*, SP 2004, nr 6; Knyżewska J., *Koordinacja systemów zabezpieczenia społecznego w praktyce*, SP 2006, nr 6; Knyżewska J., *Koordinacja w świetle*

umów międzynarodowych, SP 2006, nr 2; Kreikebohm R., Spellbrink W.R., Waltermann R., *Kommentar zum Sozialrecht*, München 2011; Kryśpiak I., *Koordinacja systemów emerytalno-rentowych Rzeczypospolitej Polskiej i Stanów Zjednoczonych Ameryki, Ubezpieczenia Społeczne* 2009, nr 6; Kryśpiak I., *Wspólnotowa koordynacja emerytur i rent między Szwajcarią a Polską, Bułgarią i Rumunią, Ubezpieczenia Społeczne* 2009, nr 12; Kryśpiak I., *Koordinacja wspólnotowa świadczeń na podstawie rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004, Ubezpieczenia Społeczne* 2010, nr 2; Kryśpiak I., *Zakres podmiotowy i przedmiotowy unijnej koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego – zagadnienia wybrane, Ubezpieczenia Społeczne* 2011, nr 3; Major T., Jamroży M., Pawłowska B., Słupski J., Spotkowska M., Widła B., Zackiewicz M., Żebrowska N., *Praca cudzoziemców w Polsce. Aspekty prawne, podatkowe i ubezpieczeniowe*, red. M. Jamroży, T. Major, Gdańsk 2009; Major T., Latz H., Pawłowska B., Schrahe M., Sudmann S., *Transgraniczne zatrudnianie pracowników*, red. i wstęp T. Major, Warszawa 2010; Major T., *Ubezpieczenia społeczne migrujących pracowników*, *Radca Prawny* 2003, nr 6; Major T., *Ubezpieczenie społeczne pracowników migrujących oraz osób prowadzących działalność gospodarczą*, Warszawa 2004; Major T., *Ubezpieczenia społeczne pracowników migrujących w UE w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, *PiZS* 2010, nr 10; Major T., *Ubezpieczenie społeczne migrujących pracowników oraz osób prowadzących działalność gospodarczą*, Warszawa 2010; Major T., *Zabezpieczenie społeczne w UE według nowych zasad*, *PiZS* 2010, nr 5; Mysze M., *Zasada równego traktowania obywateli UE w dostępie do systemów zabezpieczenia społecznego*, *EPS* 2006, nr 11; Paszkowska M., *Koordinacja zabezpieczenia społecznego w prawie UE*, *Jurysta* 2007, nr 8; Pawelska K., Rzycka M., *Koordinacja systemów zabezpieczenia społecznego*, *Prawo UE* 2003, nr 5; Pochylska A., *Prawa obywateli państw trzecich w koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego UE*, *Ubezpieczenia Społeczne* 2010, nr 3; Popek P., *Błędy i nadużycia na tle koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego*, *PS* 2010, nr 8; Sałustowicz P., *Otwarta metoda koordynacji jako instrument walki z wykluczeniem społecznym*, *PS* 2009, nr 4; Radzik-Kazenas B., *Podstawowe zagadnienia z zakresu integracji europejskiej. Koordinacja systemów zabezpieczenia społecznego*, Warszawa 2000; Rosa M., *Koordinacja systemów zabezpieczenia społecznego*, *Ubezpieczenia Społeczne* 2007, nr 7–8; Schreiber F., Wunder A., Dern S., *VO (EG) Nr 883/2004 – Europäische Verordnung zur Koordinierung der Systeme der sozialen Sicherheit – Kommentar*, München 2012; Schulte B., *Koordinacja – harmonizacja – konwergencja: ograniczenie suwerenności i autonomii jako zalecenie ze strony prawa (w:) B. von Maydell, T. Zieliński (red.), Ład społeczny w Polsce i Niemczech na tle jednoczącej się Europy. Księga pamiątkowa poświęcona Czesławowi Jackowiakowi*, Warszawa 1999; Stewen S., *Die Entwicklung des allgemeinen Freizügigkeitsrechts der Unionsbürger und seiner sozialen Begleitrechte*, Tübingen 2011; Szałek A., *Ubezpieczenia społeczne po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Świadczenia w ramach koordynacji zabezpieczenia społecznego*, *MPP* 2004, nr 3; Szurgacz H., *Ewolucja koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (w:) A. Sobczyk (red.), Stosunki zatrudnienia w dwudziestoleciu społecznej gospodarki rynkowej. Księga pamiątkowa z okazji jubileuszu 40-lecia pracy naukowej Profesor Barbary Wagner*, Warszawa 2010; Szybkie A., *Koordinacja systemów zabezpieczenia społecznego w stosunkach polsko-szwajcarskich*, *Prawo i Podatki Unii Europejskiej* 2006, nr 7–8; Szybkie A., *Koordinacja systemów zabezpieczenia społecznego w zakresie uprawnień emerytalno-rentowych z FUS w re-*

lacjach polsko-szwajcarskich, Ubezpieczenia Społeczne 2006, nr 11; Szybkie A., Koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego we Wspólnocie Europejskiej, PS 2007, nr 11–12; Szybkie A., Koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego, Prawo i Podatki Unii Europejskiej 2008, nr 3; Ślęzak K., Podmiotowy zakres zasady równego traktowania w świetle przepisów wspólnotowej koordynacji (w:) Z. Niedbała (red.), Prawo wobec dyskryminacji w życiu społecznym, gospodarczym i politycznym, Warszawa 2011; Świątkowski A.M., Zasięg osobowy Rozporządzenia 1408/71 Rady Unii Europejskiej koordynującego krajowe systemy prawa ubezpieczeń społecznych (w:) M. Seweryński (red.), Studia prawno-europejskie, t. 4, Łódź 1999; Uścińska G., Koordynacja ustawodawstwo krajowych w dziedzinie zabezpieczenia społecznego, PS 1995, nr 11–12; Uścińska G., Polskie prawo zabezpieczenia społecznego w świetle wspólnotowych zasad koordynacji, PiZS 1999, nr 4; Uścińska G., Koordynacja polskiego systemu zabezpieczenia społecznego z regulacjami wspólnotowymi. Ekspertyzy prawne, t. 1–2, Warszawa 2005; Uścińska G., Koordynacja świadczeń rodzinnych w regulacjach wspólnotowych, PS 2007, nr 8; Uścińska G., Koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego. Aktualne problemy i wyzwania, PS 2008, nr 10; Uścińska G., Kierunki rozwoju świadczeń z zabezpieczenia społecznego na przykładzie wspólnotowej koordynacji (w:) A. Patulski, K. Walczak (red. i wstęp), Jedność w różnorodności. Studia z zakresu prawa pracy, zabezpieczenia społecznego i polityki społecznej. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Wojciechowi Muszalskiemu, Warszawa 2009; Uścińska G., Koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego. Aktualne problemy i wyzwania (w:) L. Mitrus (red.), Studia z zakresu prawa pracy i polityki społecznej, Kraków 2009; Uścińska G., Nowe regulacje w zakresie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego PiZS 2010, nr 10; Uścińska G., Koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego jako instrumenty swobody przepływu osób. Nowe regulacje unijne, PS 2010, nr 11–12; Uścińska G., Instrumenty prawne swobody przemieszczania się obywateli UE. Koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego. Aktualne problemy i wyzwania (w:) J. Wrątny, M. Rycak (red.), Prawo pracy w świetle procesów integracji europejskiej. Księga jubileuszowa Profesor Marii Matej-Tyrowicz, Warszawa 2011; Zieliński M., Równe traktowanie świadczeń, dochodów, okoliczności lub zdarzeń na gruncie rozporządzenia nr 883/2004 – zagadnienia wybrane (w:) Z. Niedbała (red.), Prawo wobec dyskryminacji w życiu społecznym, gospodarczym i politycznym, Warszawa 2011; Zygmantowska M., Koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego w krajach Unii Europejskiej, Ubezpieczenia w Rolnictwie 1999, nr 4; Żukowski M., Otwarta koordynacja zabezpieczenia emerytalnego w Unii Europejskiej – nowy etap europejskiej polityki społecznej?, PS 2002, nr 11–12.

1. Geneza i ewolucja regulacji prawnych w dziedzinie koordynacji

Pierwsze działania w dziedzinie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego zostały podjęte przez państwa, które utworzyły Europejską Wspólnotę Węgla i Stali (por. A. Szybkie, Koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego we Wspólnocie Europejskiej, PS 2007, nr 11–12). W oparciu o art. 69 § 4 Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Węgla i Stali,

9 grudnia 1957 r. w Rzymie została podpisana umowa o zabezpieczeniu społecznym pracowników migrujących. Zgodnie z powoływaną regulacją państwa członkowskie zobowiązały się do opracowania treści porozumień niezbędnych do tego, aby postanowienia dotyczące ubezpieczeń społecznych nie przeszkadzały przemieszczaniu się pracowników. Jednocześnie sformułowano zakaz dyskryminacji pracowników-imigrantów pod względem płacy i warunków pracy w porównaniu z własnymi pracownikami. Zakaz ten nie obejmował środków specjalnych dotyczących pracowników zatrudnionych w strefie granicznej.

Po ustanowieniu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, w oparciu o art. 42 TWE (aktualnie art. 48 TFUE), Rada podjęła działania zmierzające do kompleksowego uregulowania kwestii zabezpieczenia społecznego pracowników migrujących w obrębie Wspólnoty, w tym w szczególności wprowadzenia systemu umożliwiającego pracownikom migrującym oraz uprawnionym osobom uwzględnianie wszystkich okresów pracy przypadających za granicą w celu nabycia, zachowania i wyliczenia prawa do świadczenia, jak również wypłatę świadczeń bez względu na miejsce zamieszkania. Doprowadziło to do wydania rozporządzenia Rady (EWG) nr 3 z dnia 25 września 1958 r. dotyczącego ubezpieczenia społecznego pracowników migrujących (Dz. Urz. WE P 30 z 16.12.1958, s. 561–596) oraz rozporządzenia Rady (EWG) nr 4 z dnia 3 grudnia 1958 r. ustalającego sposoby stosowania i uzupełniającego przepisy rozporządzenia nr 3 dotyczącego ubezpieczenia społecznego pracowników migrujących (Dz. Urz. WE P z 16.12.1958, s. 597–664). W 1963 r. powyższe akty prawne zostały istotnie uzupełnione na podstawie rozporządzenia Rady (EWG) nr 36 z dnia 2 kwietnia 1963 r. dotyczącego zabezpieczenia społecznego pracowników przygranicznych (Dz. Urz. WE L 62 z 20.04.1963, s. 1314–1322). Były to w tamtym okresie pierwsze regulacje prawne o charakterze materialnoprawnym. Zakresem podmiotowym rozporządzeń objęci zostali tylko pracownicy. Unormowania nie znajdowały wówczas zastosowania do pracowników przygranicznych, urzędników i marynarzy. Jeśli chodzi o zakres przedmiotowy, to rozporządzenia dotyczyły świadczeń z ubezpieczenia społecznego, świadczeń dla bezrobotnych oraz rodzinnych. Pomoc społeczna, świadczenia dla ofiar wojny oraz zakładowe systemy świadczeń były wyłączone ze wspólnotowej koordynacji.

W późniejszym czasie rozporządzenia Rady (EWG) nr 3 i nr 4 zostały zastąpione rozporządzeniami Rady (EWG): nr 1408/71 z dnia 14 czerw-

ca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie (Dz. Urz. WE L 149 z 5.07.1971, s. 2–20) oraz nr 574/72 z dnia 21 marca 1972 r. w sprawie wykonywania rozporządzenia (EWG) nr 1408/71 w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek oraz do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie (Dz. Urz. WE L 74 z 27.03.1972, s. 1–83). Nowe unormowania rozszerzyły zakres podmiotowy, obejmując nim pracowników przygranicznych, urzędników, dyplomatów i marynarzy. Jednocześnie uznano, że koordynacji powinny podlegać również osoby prowadzące działalność na własny rachunek. W kontekście zakresu przedmiotowego koordynacją objęto również prywatne formy zabezpieczenia społecznego, pod warunkiem że zastępowały systemy publiczne.

Od wejścia w życie rozporządzeń nr 1408/71 oraz nr 574/72 zmieniły się istotnie warunki funkcjonowania Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, co wynikało przede wszystkim z rozszerzania Wspólnoty o nowe państwa członkowskie, jak również z włączenia do EWG państw Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu oraz Szwajcarii. Do 30 kwietnia 2004 r. wspólnotowej koordynacji podlegało dwadzieścia jeden państw, w których techniki realizacji zabezpieczenia społecznego, systemy świadczeń, zasady ich nabywania, jak i realizacji, były czasem bardzo różne. Do tego w dniu 1 maja 2004 r. do Unii Europejskiej przystąpiło osiem nowych krajów z Europy Środkowo-Wschodniej, a z dniem 1 lipca 2007 r. dołączyły do niej Bułgaria oraz Rumunia.

2. Aktualne regulacje prawne

Prace nad zastąpieniem rozporządzeń nr 1408/71 oraz nr 574/72 rozpoczęły się już w 1992 r., kiedy to w Edynburgu na posiedzeniu Rady zlecono Komisji ds. Zabezpieczenia Społecznego przygotowanie nowej wersji rozporządzenia. W pkt 3 preambuły do komentowanego aktu prawnego stwierdza się, że rozporządzenie nr 1408/71 było przy licznych okazjach zmieniane i aktualizowane w celu uwzględnienia nie tylko rozwoju na szczeblu Wspólnoty, wliczając w to wyroki Trybunału Sprawiedliwości, ale także zmian w ustawodawstwie na szczeblu krajowym. Takie czynniki

przyczyniły się do skomplikowania i nadmiernego rozbudowania wspólnotowych zasad koordynacji. Zmiana tych zasad, przy jednoczesnym ich unowocześnieniu i uproszczeniu, jest wobec tego nieodzowna dla osiągnięcia celu, jakim jest swobodny przepływ osób. Postulat ten został częściowo zrealizowany w rozporządzeniu nr 883/2004 oraz w rozporządzeniu nr 987/2009. Niestety wbrew zapowiedziom uproszczenie zasad koordynacji nie było możliwe w stopniu oczekiwanym przez projektodawców. Do nowych elementów należy niewątpliwie zaliczyć: nakaz równego traktowania świadczeń, dochodów, okoliczności lub zdarzeń (art. 5 rozporządzenia nr 883/2004), zasadę sumowania okresów ubezpieczenia (art. 6 rozporządzenia nr 883/2004) oraz wprowadzone wcześniej rozporządzeniem Rady (WE) nr 859/2003 z dnia 14 maja 2003 r. (Dz. Urz. WE L 124 z 20.05.2003, s. 1–3) rozszerzenie przepisów wspólnotowej koordynacji na obywateli państw trzecich, które zostało uchylone rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1231/2010 z dnia 24 listopada 2010 r. rozszerzającym rozporządzenie (WE) nr 883/2004 i rozporządzenie (WE) nr 987/2009 na obywateli państw trzecich, którzy nie są jeszcze objęci tymi rozporządzeniami jedynie ze względu na swoje obywatelstwo (Dz. Urz. UE L 344 z 29.12.2010, s. 1–3).

Nie bez znaczenia dla rozwoju zasad wspólnotowej koordynacji w dziedzinie zabezpieczenia społecznego pozostawało orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości, które wywarło istotny wpływ na ostateczny kształt regulacji przyjętych w rozporządzeniach nr 883/2004 oraz nr 987/2009.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na podstawową trudność w tworzeniu przejrzystych zasad koordynacji. Chodzi nie tylko o różnice wynikające z systemów poszczególnych państw członkowskich, ale przede wszystkim o kwestie terminologiczne i konieczność stosowania w komentowanych aktach prawnych sformułowań na tyle pojemnych, aby mogły znajdować zastosowanie do unormowań prawnych wszystkich porządków krajowych. Stąd też poszczególne pojęcia i przyjęte konstrukcje mają charakter bardzo abstrakcyjny i generalny, co niewątpliwie wpłynęło na trudności w przygotowaniu spójnych wersji językowych oraz zrodziło konieczność stosowania wyrażen, które często nie przystają do terminologii wynikającej z porządków krajowych poszczególnych państw członkowskich. Okoliczność ta nie jest bez znaczenia dla rozumienia tekstu prawnego oraz jego stosowania. Nie zmienia to faktu, że podjęcie próby ujednolicenia zasad wspólnotowej koordynacji było, i nadal

jest, zadaniem niezwykle trudnym, tym bardziej że rozporządzenia wywołują skutek bezpośredni w ustawodawstwach poszczególnych państw członkowskich. Dlatego też dekodowanie norm prawnych na podstawie komentowanych przepisów wymaga nie tylko znajomości krajowych porządków prawnych poszczególnych państw, ale również celów, jakie legły u podstaw wspólnotowej koordynacji, oraz koncepcji przyjętych przez prawodawcę unijnego przy rozstrzyganiu określonych kwestii kolizyjnych – systemy zabezpieczenia społecznego poszczególnych państw członkowskich są bowiem autonomiczne (G. Uścińska, *Koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego jako instrument rozwoju swobody przepływu osób*, PS 2010, nr 11–12).

Artykuł 1

Definicje

Do celów stosowania niniejszego rozporządzenia:

- a) określenie „praca najemna” oznacza wszelką pracę lub sytuację równoważną, traktowaną jako taką do celów stosowania ustawodawstwa w zakresie zabezpieczenia społecznego Państwa Członkowskiego, w którym taka praca lub sytuacja równoważna ma miejsce;
- b) określenie „działalność na własny rachunek” oznacza wszelką pracę lub sytuację równoważną, traktowaną jako taką do celów ustawodawstwa w zakresie zabezpieczenia społecznego Państwa Członkowskiego, w którym taka praca lub sytuacja równoważna ma miejsce;
- c) określenie „ubezpieczony”, w odniesieniu do działów ubezpieczenia społecznego objętych przepisami tytułu III, rozdział 1 i 3, oznacza każdą osobę spełniającą warunki wymagane na podstawie ustawodawstwa Państwa Członkowskiego właściwego zgodnie z tytułem II, do posiadania prawa do świadczeń, z uwzględnieniem przepisów niniejszego rozporządzenia;
- d) określenie „urzędnik służby cywilnej” oznacza osobę uważaną za taką lub traktowaną jako taką przez Państwo Członkowskie, któremu podlega zatrudniającą go administracja;
- e) określenie „system specjalny dla urzędników służby cywilnej” oznacza każdy system zabezpieczenia społecznego, który jest róż-

ny od ogólnego systemu zabezpieczenia społecznego, mającego zastosowanie do osób zatrudnionych w zainteresowanym Państwie Członkowskim, i któremu podlegają wszyscy urzędnicy służby cywilnej lub pewne grupy takich urzędników;

- f) określenie „pracownik przygraniczny” oznacza każdą osobą wykonującą pracę najemną lub na własny rachunek w Państwie Członkowskim, która zamieszkuje na terytorium innego Państwa Członkowskiego, gdzie co do zasady powraca każdego dnia lub co najmniej raz w tygodniu;
- g) określenie „uchodźca” ma znaczenie nadane mu w art. 1 Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, sporządzonej w Genewie, dnia 28 lipca 1951 r.;
- h) określenie „bezpaństwowiec” ma znaczenie nadane mu w art. 1 Konwencji dotyczącej statusu bezpaństwowców, sporządzonej w Nowym Jorku, dnia 28 września 1954 r.;
- i) określenie „członek rodziny” oznacza:
 - 1. i) każdą osobę określoną lub uznaną za członka rodziny lub określoną jako członek gospodarstwa domowego przez ustawodawstwo, na mocy którego przyznawane są świadczenia;
 - ii) w odniesieniu do świadczeń rzeczowych zgodnie z tytułem III, rozdział 1, dotyczącym świadczeń z tytułu ubezpieczenia na wypadek choroby, macierzyństwa i równoważnych świadczeń dla ojca – każdą osobę określoną lub uznaną za członka rodziny lub określoną jako członek gospodarstwa domowego przez ustawodawstwo Państwa Członkowskiego, na terytorium którego osoba ta zamieszkuje;
- 2. jeżeli ustawodawstwo Państwa Członkowskiego, które ma zastosowanie zgodnie z akapitem pierwszym, nie dokonuje rozróżnienia pomiędzy członkami rodziny a innymi osobami, do których się ono stosuje, to za członków rodziny uważa się małżonków, nieletnie dzieci i dzieci pozostające na utrzymaniu, które osiągnęły pełnoletniość;
- 3. jeżeli, na podstawie ustawodawstwa, które ma zastosowanie zgodnie z akapitem pierwszym i drugim, osoba jest uważana za członka rodziny lub członka gospodarstwa domowego tylko wtedy, gdy mieszka ona w tym samym gospodarstwie co ubezpieczony albo emeryt lub rencista, to warunek ten uwa-

za się za spełniony, jeśli wspomniana osoba pozostaje głównie na utrzymaniu ubezpieczonego albo emeryta lub rencisty;

- j) określenie „zamieszkanie” oznacza miejsce, w którym osoba zwykle przebywa;
- k) określenie „pobyt” oznacza pobyt czasowy;
- l) określenie „ustawodawstwo” oznacza, w odniesieniu do każdego Państwa Członkowskiego, przepisy ustawowe, wykonawcze i inne oraz obowiązujące środki wykonawcze odnoszące się do działów systemu zabezpieczenia społecznego, objętych art. 3 ust. 1;
Określenie to nie obejmuje postanowień umownych innych niż te, które służą wykonaniu obowiązku ubezpieczeniowego wynikającego z przepisów ustawowych i wykonawczych, o których mowa w poprzednim akapicie, lub które były przedmiotem decyzji władz publicznych, która nadała im charakter obligatoryjny lub rozszerzyła ich zakres, pod warunkiem że zainteresowane Państwo Członkowskie złoży oświadczenie i powiadomi o tym Przewodniczącego Parlamentu Europejskiego i Przewodniczącego Rady Unii Europejskiej. Oświadczenie takie publikowane jest w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej;
- m) określenie „właściwa władza” oznacza, w odniesieniu do każdego Państwa Członkowskiego, ministra, ministrów lub inną odpowiednią władzę, której podlegają na całym terytorium danego Państwa lub jego części, systemy zabezpieczenia społecznego;
- n) określenie „Komisja Administracyjna” oznacza komisję, o której mowa w art. 71;
- o) określenie „rozporządzenie wykonawcze” oznacza rozporządzenie, o którym mowa w art. 89;
- p) określenie „instytucja” oznacza, w odniesieniu do każdego Państwa Członkowskiego, organ lub władzę odpowiedzialną za stosowanie całości lub części ustawodawstwa;
- q) określenie „instytucja właściwa” oznacza:
 - i) instytucję, w której zainteresowany jest ubezpieczony w chwili składania wniosku o świadczenie, albo
 - ii) instytucję, od której zainteresowany ma prawo uzyskać świadczenia lub miałby prawo do uzyskania świadczeń, gdyby on sam lub członkowie jego rodziny zamieszkiwali na terytorium Państwa Członkowskiego, gdzie znajduje się ta instytucja, albo

- iii) instytucję wyznaczoną przez właściwą władzę danego Państwa Członkowskiego, albo
- iv) w przypadku systemu dotyczącego obowiązków pracodawcy w zakresie świadczeń określonych w art. 3 ust. 1, albo pracodawcę albo ubezpieczyciela biorącego udział, lub, w przypadku ich braku, organ lub władzę, określone przez właściwą władzę danego Państwa Członkowskiego;
- r) określenie „instytucja miejsca zamieszkania” oraz „instytucja miejsca pobytu” oznaczają odpowiednio, instytucję właściwą do udzielania świadczeń w miejscu zamieszkania osoby zainteresowanej oraz instytucję właściwą do udzielania świadczeń w miejscu pobytu osoby zainteresowanej, zgodnie ze stosowanym przez nie ustawodawstwem lub jeżeli taka instytucja nie istnieje, instytucję wyznaczoną przez właściwą władzę danego Państwa Członkowskiego;
- s) określenie „właściwe Państwo Członkowskie” oznacza Państwo Członkowskie, na terytorium którego znajduje się instytucja właściwa;
- t) określenie „okres ubezpieczenia” oznacza okresy składkowe, okresy zatrudnienia lub pracy na własny rachunek, tak jak je określa lub uznaje za okresy ubezpieczenia ustawodawstwo, w ramach którego zostały spełnione lub zostały uznane za spełnione, oraz wszelkie okresy traktowane, jako takie, o ile są uznane przez to ustawodawstwo za równorzędne z okresami ubezpieczenia;
- u) określenia „okres zatrudnienia” lub „okres pracy na własny rachunek” oznaczają okresy określone lub uznane za takie przez ustawodawstwo, w ramach którego zostały spełnione oraz wszelkie okresy z nimi zrównane, o ile są one uznane przez to ustawodawstwo za równorzędne z okresami zatrudnienia lub okresami pracy na własny rachunek;
- v) określenie „okres zamieszkania” oznacza okresy określone lub uznane za takie przez ustawodawstwo, zgodnie z którym zostały one spełnione lub uważane są za spełnione;
- va) określenie „świadczenia rzeczowe” oznacza:
 - (i) do celów tytułu III rozdział 1 (świadczenia z tytułu choroby, macierzyństwa i równoważne świadczenia dla ojca) – świadczenia rzeczowe przewidziane w ustawodawstwie państwa

- członkowskiego, które służą zapewnieniu, udostępnieniu, bezpośredniemu opłaceniu lub zwrotowi kosztów opieki medycznej oraz produktów i usług stanowiących element dodatkowy takiej opieki. Określenie to obejmuje również świadczenia rzeczowe z tytułu długotrwałej opieki;
- (ii) do celów tytułu III rozdział 2 (wypadki przy pracy i choroby zawodowe) – wszystkie świadczenia rzeczowe w zakresie wypadków przy pracy i chorób zawodowych określonych w lit. i) powyżej i przewidziane w systemach państw członkowskich w zakresie wypadków przy pracy i chorób zawodowych.
- w) określenie „emerytura lub renta” oznacza nie tylko emerytury lub renty, ale też świadczenia zryczałtowane, które mogą zastąpić emerytury i renty oraz wypłaty z tytułu zwrotu składek, jak również, zgodnie z postanowieniami tytułu III, podwyżki rewaloryzacyjne lub zasiłki uzupełniające;
- x) określenie „świadczenie przedemerytalne” oznacza: wszystkie świadczenia pieniężne inne niż zasiłek dla bezrobotnych lub wcześniejsze świadczenie z tytułu starości, a emerytura udzielane od określonego wieku pracownikom, którzy ograniczyli, zaprzestali lub zawiesili swą dającą wynagrodzenie pracę do wieku, w którym kwalifikują się do emerytury lub do wcześniejszej emerytury, a których otrzymywanie nie jest uzależnione od tego, czy zainteresowana osoba pozostaje w dyspozycji służb zatrudnienia właściwego państwa; „wcześniejsze świadczenie z tytułu starości” oznacza świadczenie udzielane przed osiągnięciem zwykłego wieku emerytalnego, które albo jest nadal przyznawane po osiągnięciu wspomnianego wieku, albo jest zastępowane innym świadczeniem z tytułu starości;
- y) określenie „świadczenie z tytułu śmierci” oznacza każde świadczenie wypłacone jednorazowo w razie zgonu, z wyłączeniem świadczeń zryczałtowanych, przewidzianych w lit. w);
- z) określenie „świadczenie rodzinne” oznacza wszelkie świadczenia rzeczowe lub pieniężne, które mają odpowiadać wydatkom rodziny, z wyłączeniem zaliczek z tytułu świadczeń alimentacyjnych oraz specjalnych świadczeń porodowych i świadczeń adopcyjnych wspomnianych w załączniku I.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009

z dnia 16 września 2009 r.

dotyczące wykonywania rozporządzenia (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego

(Tekst mający znaczenie dla EOG i dla Szwajcarii)

(Dz. Urz. UE L 284 z 30.10.2009, s. 1–42; zm.: Dz. Urz. UE L z 29.12.2010, s. 1–3, L 338 z 22.12.2010, s. 35–26, Dz. Urz. UE C 12 z 14.01.2012, s. 6–7)

(…)

Artykuł 1
Definicje

1. Do celów niniejszego rozporządzenia:

- a) „rozporządzenie podstawowe” oznacza rozporządzenie (WE) nr 883/2004;
 - b) „rozporządzenie wykonawcze” oznacza niniejsze rozporządzenie; oraz
 - c) zastosowanie mają definicje zawarte w rozporządzeniu podstawowym.
2. Poza definicjami, o których mowa w ust. 1:
- a) „punkt kontaktowy” oznacza jednostkę zapewniającą:
 - (i) elektroniczny punkt kontaktowy;
 - (ii) automatyczne przekierowanie na podstawie adresu; oraz
 - (iii) inteligentne przekierowanie oparte na oprogramowaniu, które umożliwia automatyczne sprawdzenie i przekierowanie (na przykład aplikacja oparta na sztucznej inteligencji), lub oparte na interwencji człowieka;
 - b) „instytucja łącznikowa” oznacza podmiot wyznaczony przez właściwą władzę państwa członkowskiego dla jednego lub więcej działów zabezpieczenia społecznego, o których mowa w art. 3 rozporządzenia podstawowego, w celu udzielania odpowiedzi na wnioski o udostępnienie informacji oraz udzielania pomocy w związku ze stosowaniem rozporządzenia podstawowego i rozporządzenia wykonawczego, i który jest odpowiedzialny za wykonywanie zadań, które są mu powierzone zgodnie z przepisami tytułu IV rozporządzenia wykonawczego;
 - c) „dokument” oznacza zbiór danych, niezależnie od zastosowanego nośnika, o strukturze pozwalającej na wymianę tych danych drogą elektroniczną, którego przekazywanie jest niezbędne w celu umożliwienia funkcjonowania przepisów rozporządzenia podstawowego i rozporządzenia wykonawczego;
 - d) „standardowy dokument elektroniczny” oznacza każdy ustrukturyzowany dokument w formacie umożliwiającym elektroniczną wymianę informacji między państwami członkowskimi;

- e) „przekazywanie drogą elektroniczną” oznacza przekazywanie danych za pomocą sprzętu elektronicznego do przetwarzania danych (włącznie z kompresją cyfrową) z wykorzystaniem przekazu kablowego, radiowego, technologii optycznych lub jakiegokolwiek innego środka elektromagnetycznego;
- f) „Komisja Obrachunkowa” oznacza podmiot, o którym mowa w art. 74 rozporządzenia podstawowego.

Artykuł 11

Elementy służące ustaleniu miejsca zamieszkania

1. W przypadku gdy pomiędzy instytucjami dwóch lub więcej państw członkowskich istnieje rozbieżność opinii w odniesieniu do ustalenia miejsca zamieszkania osoby, do której stosuje się rozporządzenie podstawowe, instytucje te ustalają na podstawie wspólnego porozumienia ośrodek interesów życiowych zainteresowanego w oparciu ogólną ocenę wszystkich dostępnych informacji dotyczących istotnych okoliczności, które mogą obejmować, w stosownych przypadkach:

- a) czas trwania i ciągłość pobytu na terytorium zainteresowanych państw członkowskich;
- b) sytuację danej osoby, w tym:
 - (i) charakter i specyfikę wykonywanej pracy, w szczególności miejsce, w którym praca ta jest zazwyczaj wykonywana, jej stały charakter oraz czas trwania każdej umowy o pracę;
 - (ii) jej sytuację rodzinną oraz więzi rodzinne;
 - (iii) prowadzenie jakiejkolwiek działalności o charakterze niezarobkowym;
 - (iv) w przypadku studentów – źródło ich dochodu;
 - (v) jej sytuację mieszkaniową, zwłaszcza informację, czy sytuacja ta ma charakter stały;
 - (vi) państwo członkowskie, w którym osoba uważana jest za mającą miejsce zamieszkania dla celów podatkowych.

2. W przypadku gdy uwzględnienie poszczególnych kryteriów w oparciu o istotne okoliczności wymienione w ust. 1 nie doprowadzi do osiągnięcia porozumienia przez zainteresowane instytucje, zamiar danej osoby, taki jaki wynika z tych okoliczności, a zwłaszcza powody, które skłoniły ją do przemieszczenia się, są uznawane za rozstrzygające dla ustalenia jej rzeczywistego miejsca zamieszkania.

Artykuł 14

Szczegółowe uregulowania dotyczące art. 12 i 13 rozporządzenia podstawowego

1. Do celów stosowania art. 12 ust. 1 rozporządzenia podstawowego „osoba, która wykonuje działalność jako pracownik najemny w państwie członkowskim w imieniu pracodawcy, który normalnie tam prowadzi swoją działalność, a która jest delegowana przez tego pracodawcę do innego państwa członkowskiego”, oznacza

także osobę zatrudnioną w celu oddelegowania jej do innego państwa członkowskiego, pod warunkiem że osoba ta bezpośrednio przed rozpoczęciem zatrudnienia podlega już ustawodawstwu państwa członkowskiego, w którym siedzibę ma jej pracodawca.

2. Do celów stosowania art. 12 ust. 1 rozporządzenia podstawowego sformułowanie „który normalnie tam prowadzi swą działalność” odnosi się do pracodawcy zazwyczaj prowadzącego znaczną część działalności, innej niż działalność związana z samym zarządzeniem wewnętrznym, na terytorium państwa członkowskiego, w którym ma swoją siedzibę, z uwzględnieniem wszystkich kryteriów charakteryzujących działalność prowadzoną przez dane przedsiębiorstwo. Odnosne kryteria muszą zostać dopasowane do specyficznych cech każdego pracodawcy i do rzeczywistego charakteru prowadzonej działalności.

3. Do celów stosowania art. 12 ust. 2 rozporządzenia podstawowego określenie „która normalnie wykonuje działalność jako osoba pracująca na własny rachunek” odnosi się do osoby, która zwykle prowadzi znaczną część działalności na terytorium państwa członkowskiego, w którym ma swoją siedzibę. W szczególności osoba taka musi już prowadzić działalność od pewnego czasu przed dniem, od którego zamierza skorzystać z przepisów tego artykułu, oraz, w każdym okresie prowadzenia tymczasowej działalności w innym państwie członkowskim, musi nadal spełniać w państwie członkowskim, w którym ma siedzibę, wymogi konieczne do prowadzenia działalności pozwalające na jej ponowne podjęcie po powrocie.

4. Do celów stosowania art. 12 ust. 2 rozporządzenia podstawowego kryterium stosowanym do określenia, czy działalność, którą osoba pracująca na własny rachunek wyjeżdża prowadzić do innego państwa członkowskiego, jest „podobna” do normalnie prowadzonej działalności na własny rachunek, jest rzeczywisty charakter działalności, a nie zakwalifikowanie jej przez to inne państwo członkowskie jako praca najemna lub praca na własny rachunek.

5. Do celów stosowania art. 13 ust. 1 rozporządzenia podstawowego osoba, która „normalnie wykonuje pracę najemną w dwóch lub w kilku państwach członkowskich”, oznacza w szczególności osobę, która:

- a) wykonując nadal pracę w jednym państwie członkowskim, równocześnie wykonuje odrębną pracę w jednym lub kilku innych państwach członkowskich, niezależnie od czasu trwania ani charakteru tej odrębnej pracy;
- b) w sposób ciągły wykonuje na zmianę kilka rodzajów pracy, z wyjątkiem pracy o charakterze marginalnym, w dwóch lub więcej państwach członkowskich, niezależnie od częstotliwości takiej zamiany czy też jej regularnego charakteru.

6. Do celów stosowania art. 13 ust. 2 rozporządzenia podstawowego osoba, która „normalnie wykonuje pracę na własny rachunek w dwóch lub w więcej państwach członkowskich”, oznacza w szczególności osobę, która równocześnie lub na zmianę wykonuje jeden rodzaj lub więcej odrębnych rodzajów pracy na własny rachunek, niezależnie od charakteru tej pracy, w dwóch lub więcej państwach członkowskich.

7. W rozróżnianiu pracy wykonywanej zgodnie z ust. 5 i 6 od sytuacji opisanych w art. 12 ust. 1 i 2 rozporządzenia podstawowego, rozstrzygające znaczenie ma czas trwania pracy w jednym lub więcej państwach członkowskich (bez względu na to, czy ma ona charakter stały, incydentalny czy tymczasowy). W tym celu przeprowadza się ogólną ocenę wszystkich istotnych okoliczności obejmujących w szczególności, w przypadku osoby wykonującej pracę najemną, miejsce pracy określone w umowie o pracę.

8. Do celów stosowania art. 13 ust. 1 i 2 rozporządzenia podstawowego „znaczna część pracy najemnej lub działalności na własny rachunek” wykonywana w państwie członkowskim oznacza znaczną pod względem ilościowym część pracy najemnej lub pracy na własny rachunek wykonywanej w tym państwie członkowskim, przy czym nie musi to być koniecznie największa część tej pracy.

W celu określenia, czy znaczna część pracy jest wykonywana w danym państwie członkowskim, należy uwzględnić następujące kryteria orientacyjne:

- a) w przypadku pracy najemnej – czas pracy lub wynagrodzenie; oraz
- b) w przypadku pracy na własny rachunek – obrót, czas pracy, liczba świadczonych usług lub dochód.

W ramach ogólnej oceny, spełnienie powyższych kryteriów w proporcji mniejszej niż 25% tych kryteriów wskazuje, że znaczna część pracy nie jest wykonywana w danym państwie członkowskim.

9. Do celów stosowania art. 13 ust. 2 lit. b) rozporządzenia podstawowego „centrum zainteresowania” dla działalności osoby wykonującej działalność na własny rachunek określa się z uwzględnieniem wszystkich aspektów jej działalności zawodowej, a zwłaszcza miejsca, w którym znajduje się jej stałe miejsce prowadzenia działalności, zwyczajowego charakteru lub okresu trwania wykonywanej działalności, liczby świadczonych usług oraz zamiaru tej osoby wynikającego ze wszystkich okoliczności.

10. W celu określenia mającego zastosowanie ustawodawstwa na podstawie ust. 8 i 9 instytucje zainteresowane uwzględniają sytuację, jaka prawdopodobnie może mieć miejsce podczas kolejnych 12 miesięcy kalendarzowych.

11. Jeżeli dana osoba wykonuje pracę najemną w dwóch lub więcej państwach członkowskich w imieniu pracodawcy, którego siedziba znajduje się poza terytorium Unii, oraz jeżeli osoba ta ma miejsce zamieszkania w państwie członkowskim, w którym nie wykonuje znacznej części swojej pracy, podlega ona ustawodawstwu państwa członkowskiego, w którym ma miejsca zamieszkania.

Artykuł 44

Uwzględnianie okresów przeznaczonych na wychowywanie dziecka

1. Do celów niniejszego artykułu „okres przeznaczony na wychowywanie dziecka” odnosi się do każdego okresu, który zostaje zaliczony zgodnie z ustawodawstwem państwa członkowskiego dotyczącym emerytur i rent lub który powoduje wypłacanie dodatku do emerytury lub renty wyraźnie z tego powodu, że dana

osoba wychowywała dziecko, niezależnie od metody wyliczenia tych okresów ani od tego, czy są one zaliczane na bieżąco w trakcie wychowywania dziecka, czy też z mocą wsteczną.

2. W przypadku gdy w ustawodawstwie państwa członkowskiego, które jest państwem właściwym na podstawie tytułu II rozporządzenia podstawowego, nie bierze się pod uwagę okresu przeznaczonego na wychowywanie dziecka, instytucją odpowiedzialną za uwzględnienie tego okresu jako okresu przeznaczonego na wychowywanie dziecka na podstawie stosowanego przez siebie ustawodawstwa – tak jakby dziecko było wychowywane na terytorium danego państwa członkowskiego – pozostaje instytucja państwa członkowskiego, którego ustawodawstwu zainteresowany podlegał zgodnie z przepisami tytułu II rozporządzenia podstawowego ze względu na wykonywanie pracy najemnej lub pracy na własny rachunek w chwili, gdy na podstawie tego ustawodawstwa zaczęto uwzględniać okres przeznaczony na wychowywanie danego dziecka.

3. Ust. 2 nie ma zastosowania, jeżeli zainteresowany podlega lub zacznie podlegać ustawodawstwu innego państwa członkowskiego w związku z wykonywaniem pracy najemnej lub pracy na własny rachunek.

Artykuł 75

Definicje i przepis wspólny

1. Do celów niniejszej sekcji:

- „należność” oznacza wszelkie należności z tytułu składek lub z tytułu wypłaconych lub nienależnie udzielonych świadczeń, w tym odsetki, grzywny, sankcje administracyjne oraz wszystkie inne opłaty i koszty związane z należnością zgodnie z ustawodawstwem państwa członkowskiego występującego o zwrot należności,
- „strona występująca” oznacza w odniesieniu do każdego państwa członkowskiego instytucję, która występuje z wnioskiem o udzielenie informacji, powiadomienie lub odzyskanie należności określonej powyżej,
- „strona wezwana” oznacza w odniesieniu do każdego państwa członkowskiego instytucję, do której można wystąpić z wnioskiem o udzielenie informacji, powiadomienie lub odzyskanie należności.

2. Wnioski i wszelkie związane z nimi wymiany informacji między państwami członkowskimi kierowane są na ogół za pośrednictwem wyznaczonych instytucji.

3. Praktyczne środki wykonawcze, w tym m.in. środki związane z art. 4 rozporządzenia wykonawczego oraz z ustaleniem minimalnego progu kwot, które mogą być przedmiotem wniosku o odzyskanie należności, podejmowane są przez Komisję Administracyjną.

1. Uwagi ogólne

Artykuł 1 ma fundamentalne znaczenie dla rozumienia pojęć używanych przez prawodawcę unijnego w komentowanych aktach prawnych. Mimo że mamy do czynienia z koordynacją prawa jako instrumentem oddziaływania na krajowe porządki prawne, a nie z ich harmonizacją, konieczne jest poszukiwanie znaczenia używanych sformułowań czy terminów wyłącznie na gruncie prawa unijnego, co oznacza, że trzeba im w konkretnych przypadkach nadawać charakter autonomiczny, uwzględniając jednocześnie osobliwości porządków krajowych oraz stosowanych tam pojęć. W kolejnych rozważaniach różnice terminologiczne będą często tak wyraźne, że znaczenie pojęcia użytego w komentowanych rozporządzeniach nie będzie w ogóle odpowiadało jego rozumieniu na gruncie ustawodawstwa krajowego. Z logicznego punktu widzenia zasadne wydaje się zatem posługiwanie nie tyle koncepcją definicji (definiowania znaczeń), ale typu (a zatem metody typologicznej) określonej instytucji prawnej, wskazując na jej charakterystyczne cechy.

2. Praca najemna oraz działalność na własny rachunek

W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na różnice wynikające z porównania art. 1 lit. a i b rozporządzenia nr 883/2004 z treścią jego wcześniejszego odpowiednika w rozporządzeniu nr 1408/71. W polskiej wersji językowej zamiast „pracownika najemnego” i „osoby prowadzącej działalność na własny rachunek” pojawia się pojęcie „pracy najemnej” i „działalności na własny rachunek”. Nie wydaje się to zmiana istotna. *De facto* zrezygnowano tylko z wyeksponowania elementu podmiotowego, który i tak występuje w kontekście pracy najemnej, oraz prowadzenia działalności na własnych rachunek, ponieważ wykonują ją określone osoby. Tymczasem obcojęzyczne wersje językowe wskazywałyby, że dokonana zmiana miała znacznie większy wymiar, gdyż pojęcie pracownika odpowiada terminowi: *Beschäftigung*, *activity as an employed person*, *werkzaamheden in loondienst*, *zaměstnání*, *activité salariée* czy *lønnet beskæftigelse*. Innymi słowy, należało się raczej skłonić do tej wersji tłumaczenia, w której zostałby użyty termin „zatrudnienie” (chodziłoby zatem nie o pracownika najemnego, ale o „osobę zatrudnioną” czy „zatrudnionego”), a zatem pojęcie szersze aniżeli „praca” (*nota bene* dodatkowe określenie „najemna” jest

już zbyteczne i na gruncie prawa polskiego przestarzałe oraz mylące). Nadawanie terminowi „praca najemna” znaczenia wynikającego ze wspólnotowego rozumienia pojęcia „zatrudnienie” znajduje swoje uzasadnienie w odmiennej koncepcji paradygmatu prawa pracy (zatrudnienia) opierającego się na możliwości wykonywania pracy (uzyskiwania środków utrzymania) nie tylko na podstawie stosunku pracy, a zatem prawa pracy w wąskim rozumieniu, ale również na innych podstawach (np. nietypowe formy zatrudnienia, jak i zatrudnienie cywilnoprawne). Przyjęcie takiej perspektywy jest uzasadnione również z tego powodu, że w zakresie dotyczącym zabezpieczenia społecznego na wypadek zajścia określonych ryzyk społecznych w państwach, w których ochrona nie zależy od spełnienia warunku zamieszkiwania na terytorium danego kraju, składka opłacana jest z reguły od uzyskiwanego przychodu (osobistej aktywności zarobkowej), niezależnie od prawnej podstawy jego otrzymywania. Już dawno zatem systemy zabezpieczenia społecznego przestały obejmować tylko stosunki pracownicze w wąskim rozumieniu. Jest to związane ze swoistą ekspansją prawa zabezpieczenia społecznego na zatrudnienie niepracownicze, jak również wszelkie formy aktywności zawodowej. Dlatego też tytułem obowiązkowego ubezpieczenia społecznego w zakresie typowych ryzyk jest zarówno okoliczność wykonywania pracy na podstawie stosunku pracy, jak również na podstawie różnych stosunków cywilnoprawnych (np. umowy o dzieło czy zlecenia). Także podmiotowy zakres koordynacji został ujęty znacznie szerzej aniżeli dotychczas, o czym w dalszej części (por. komentarz do art. 2 rozporządzenia nr 883/2004).

Mając na względzie powyższe, trzeba zatem przyjąć, że pod pojęciem pracy najemnej w ujęciu komentowanego przepisu należy rozumieć wszelkie formy aktywności zawodowej, przy czym, uwzględniając konieczność odróżnienia tego terminu od działalności prowadzonej na własny rachunek, należy dodać, że chodzi o formy zatrudnienia niesamodzielnego (zależnego, w swoisty sposób podporządkowanego). Pojęcie pracownika ma zatem szerokie znaczenie (por. G. Uścińska, *Koordinacja systemów zabezpieczenia społecznego*, PS 2010, nr 11–12, s. 2). Oczywiście w dużej mierze jego normatywna treść (jak i terminu „działalność na własny rachunek”) będzie ustalana w oparciu o prawo poszczególnych państw członkowskich, na co zwracano uwagę w orzecznictwie TS (por. wyrok z dnia 30 stycznia 1997 r., C-340/94, *de Jaeck*; wyrok z dnia 30 stycznia 1997 r., C-221/95, *Hervein*). Niemniej od czasu wyroku w sprawie *Unger* (wyrok z dnia 19 marca 1964 r., 75/63) pojęcie pracownika na gruncie prawa UE

było definiowane w kontekście art. 45 TFUE (wcześniej art. 39 TWE) i zyskało samodzielny, autonomiczny charakter. Dla przykładu w sprawie *Vatsoras/Koupatantze* (wyrok z dnia 4 czerwca 2009 r. w sprawach połączonych C-22/08 i C-23/08) Trybunał stwierdził, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem pojęcie „pracownik” w rozumieniu art. 39 TWE ma wymiar wspólnotowy i nie powinno być interpretowane zawężająco. Za pracownika należy również uważać każdą osobę, która wykonuje czynności rzeczywiste i efektywne, przy czym bez znaczenia są czynności wykonywane na tak niewielką skalę, że można je uznać za marginalne i pomocnicze. Zgodnie z tym orzecznictwem cechą charakterystyczną stosunku pracy jest to, że przez pewien okres jedna osoba wykonuje świadczenia na rzecz innej osoby pod jej kierownictwem, w zamian za co otrzymuje wynagrodzenie (zob. w szczególności wyroki: z dnia 3 lipca 1986 r. w sprawie 66/85, *Lawrie-Blum*, a także z dnia 11 września 2008 r. w sprawie C-228/07, *Petersen*). Ani ograniczona wysokość wynagrodzenia, ani pochodzenie środków, z których jest ono wypłacane, nie mogą mieć zatem żadnego wpływu na status „pracownika” w rozumieniu prawa wspólnotowego (zob. wyroki: z dnia 31 maja 1989 r. w sprawie 344/87, *Bettray*, a także z dnia 30 marca 2006 r. w sprawie C-10/05, *Mattern i Cikotic*).

Również okoliczność, że dochody z pracy najemnej są niższe niż wymagane przez porządek krajowy do zapewnienia minimum egzystencji, nie stoi na przeszkodzie uznaniu osoby ją wykonującej za pracownika w rozumieniu art. 39 TWE (zob. wyroki: z dnia 23 marca 1982 r. w sprawie 53/81, *Levin*; z dnia 14 grudnia 1995 r. w sprawie C-317/93, *Nolte*), nawet jeśli dana osoba stara się uzupełnić to wynagrodzenie za pomocą innych środków utrzymania, takich jak pomoc finansowa wypłacana z funduszy publicznych państwa członkowskiego (zob. wyrok z dnia 3 czerwca 1986 r. w sprawie 139/85, *Kempf*). Podobnie należy stwierdzić w przypadku, gdy praca najemna jest krótkotrwała (zob. wyroki: z dnia 26 lutego 1992 r. w sprawie C-3/90, *Bernini*; z dnia 6 listopada 2003 r. w sprawie C-413/01, *Ninni-Orasche*).

Reasumując, pracownikiem w rozumieniu prawa UE jest osoba fizyczna, która świadczy na rzecz innego podmiotu określoną pracę, mającą wymiar ekonomiczny (wyrok z dnia 31 maja 1989 r., 344/87, *Bettray*), pozostając pod kierownictwem tego podmiotu i otrzymując w zamian wynagrodzenie (wyroki: z dnia 3 lipca 1986 r., 66/85, *Lawrie-Blum*; z dnia 2 lutego 1992 r., C-357/89, *Raulin*; z dnia 23 marca 2004 r., C-138/02, *Collins*; z dnia 7 września 2004 r., C-456/02, *Trojani*; z dnia 17 marca 2005 r., C-109/04, *Krene-*

mann; z dnia 17 lipca 2008 r., C-94/07, *Raccanelli*). Rodzaj stosunku zatrudnienia, czy stosunku służbowego, jak i jego prawna podstawa nie odgrywają przy tym żadnej roli (wyroki TS z dnia 7 września 2004 r., C-456/02, *Trojani*; z dnia 2 lutego 1992 r., C-357/89, *Raulin*). Definicja pracownika obejmuje również urzędników, i to zarówno wyższego, jak i niższego szczebla, wykonujących pracę w ramach stosunku publicznoprawnego. W tym ostatnim kontekście za pracowników mogą zostać również uznani funkcjonariusze służb mundurowych. Także pracownicy sezonowi, przygraniczni, praktykanci oraz osoby zarządzające są pracownikami. Nie ma również znaczenia wysokość otrzymywanego wynagrodzenia, rodzaj umowy, na podstawie której świadczona jest praca, czy czas trwania umowy. Istotne jest jedynie, aby praca była wykonywana odpłatnie.

Wynika z tego, że niezależnie od ograniczonego poziomu wynagrodzenia i krótkiego okresu działalności zawodowej nie można wykluczyć, iż działalność ta, w następstwie całościowej oceny rozpatrywanego stosunku pracy może być uznana przez władze krajowe za rzeczywistą i efektywną, co w rezultacie umożliwi przyznanie jej wykonawcy statusu pracownika w rozumieniu art. 39 TWE.

Niezależne od tego istotne jest oczywiście ustalenie w konkretnym przypadku, czy osoba spełnia wymagane warunki, ustanowione w prawie krajowym przez system zabezpieczenia społecznego (por. wyrok z dnia 15 grudnia 1976 r., 39/76, *Mouthaan*). Z punktu widzenia opisanej wyżej koncepcji zatrudnienia oznacza to, że za wykonującego pracę najemną należy uznać każdego, kto z racji podejmowania aktywności zarobkowej podlega systemowi zabezpieczenia społecznego danego państwa i nie może być uznany za osobę wykonującą pracę na własny rachunek.

W orzecnictwie TS za pracownika uznano również żołnierza zawodowego, ale tylko dlatego, że w państwie, którego dotyczyła sprawa, świadczenia zdrowotne dla tej grupy udzielane są z systemu powszechnego (por. wyrok z dnia 24 marca 1994 r., C-71/93, *van Poucke*), jak również praktykanta, ponieważ pobierał on wynagrodzenie (wyrok z dnia 26 lutego 1992 r., C-3/90, *Bernini*). Co się tyczy urzędników bądź funkcjonariuszy służb mundurowych czy innej grupy zawodowej, której stosunek służbowy (zatrudnienia) ma charakter publicznoprawny, to należy również zwrócić uwagę, że o ile z punktu widzenia prawa pracy dopuszczalne jest kwalifikowanie takich osób do kategorii pracowników, o tyle z punktu widzenia wspólnotowej koordynacji będzie to zasadne jedynie wówczas, gdy dla tej grupy zawodowej nie został utworzony szczególny system zabez-

pieczenia społecznego, nazywany w rozporządzeniu „systemem szczególnym dla urzędników służby cywilnej”, o czym w dalszej części.

Przymiotu osoby zatrudnionej (pracownika najemnego w rozumieniu rozporządzenia) nie traci się również z powodu przejściowego niewykonywania pracy, np. w wyniku choroby, urlopu macierzyńskiego czy wychowawczego, o ile w tym czasie przysługuje prawo do wynagrodzenia bądź nie dochodzi do ustania stosunku pracy, szerzej – stosunku zatrudnienia. W orzeczeniu z dnia 7 czerwca 2005 r. (C-543/03, *Dodl/Oberholzenzer*) Trybunał stwierdził, że dana osoba posiada przymiot pracownika od chwili, gdy jest ona ubezpieczona, choćby na wypadek tylko jednego ryzyka, z tytułu ubezpieczenia obowiązkowego lub fakultatywnego w ramach powszechnego lub szczególnego systemu zabezpieczenia społecznego, o którym mowa w art. 1 lit. a tego samego rozporządzenia, bez względu na istnienie stosunku pracy (podobnie w wyroku z dnia 10 marca 2011 r., C-516/09, *Borger*). Wówczas do sądu krajowego należy dokonanie ustaleń, czy osoby uprawnione podlegają działowi systemu zabezpieczenia społecznego i w rezultacie były one objęte zakresem pojęcia „pracownik najemny”. Dlatego też do tej kategorii zaliczyć trzeba będzie również osoby, które straciły pracę (bezrobotni), emerytów bądź rencistów podejmujących zatrudnienie czy studentów.

Podobne zasady należy stosować do definiowania prowadzenia działalności na własny rachunek. Ogólna wskazówka dotycząca kwalifikowania określonej aktywności do tej kategorii została sformułowana w wyroku z dnia 23 października 1986 r. w sprawie 300/84, *Roosmalen*. Stwierdza się w nim, że za osobę prowadzącą działalność na własny rachunek uważa się taką, która wykonuje działalność poza stosunkiem pracy lub samodzielnym zakładem, w ramach której pozyskuje środki utrzymania, nawet jeśli otrzymuje je od osób trzecich. Kwestia prowadzenia działalności na własny rachunek związana jest ściśle ze swobodą przedsiębiorczości wyrażoną w art. 49 TFUE. Wydaje się, że podobnie jak w przypadku pracowników najemnych, tak i w sytuacji osób prowadzących działalność na własny rachunek pojęcie to należy interpretować w kontekście art. 49 TFUE. W tym świetle podstawowa różnica pomiędzy działalnością na własny rachunek a zatrudnieniem polega na tym, że w pierwszym przypadku brak podporządkowania w procesie świadczenia pracy, czy szerzej – wykonywania zatrudnienia charakterystycznego dla stosunku pracy czy stosunku zatrudnienia (na ten temat por. także komentarz do art. 12 rozporządzenia nr 883/2004). Osobami prowadzącymi działalność na własny rachunek są przedsiębiorcy jako osoby

fizyczne, podejmujące w jej ramach różne rodzaje aktywności zawodowej (usługi, wolne zawody) i pozyskujące środki utrzymania.

3. Ubezpieczony

W rozporządzeniu nr 1408/71 prawodawca unijny nie posługiwał się tym pojęciem. Natomiast w komentowanym rozporządzeniu zostało ono odniesione wyłącznie do działów ubezpieczenia społecznego objętych przepisami tytułu III, rozdział 1 i 3, a zatem w kontekście uprawnień z art. 17–22 oraz art. 31–35. Definicja ta została wprowadzona w szczególności ze względu na te państwa, w których prawo do świadczeń wskazanych w powoływanych przepisach nabywane jest ze względu na miejsce zamieszkania. Wówczas podejmowanie aktywności zawodowej, czy to jako pracownik, czy też na innej podstawie, nie ma znaczenia dla nabycia poszczególnych uprawnień, a kluczowy staje się termin „ubezpieczony”. Komentowane pojęcie jest również konsekwencją zmiany ujęcia zakresu podmiotowego wspólnotowej koordynacji (art. 2 rozporządzenia nr 883/2004), z czego wynika potrzeba postrzegania określonych konstrukcji prawnych inaczej aniżeli przez pryzmat statusu ekonomicznego. W przypadku świadczeń wynikających z powoływanych wyżej przepisów, „ubezpieczony” oznacza każdą osobę spełniającą warunki wymagane na podstawie ustawodawstwa państwa członkowskiego właściwego zgodnie z tytułem II do posiadania prawa do świadczeń, z uwzględnieniem przepisów rozporządzenia nr 883/2004.

4. Urzędnik służby cywilnej

Mimo że na gruncie europejskiego prawa pracy urzędnicy służby cywilnej zaliczani są do kategorii pracowników (wyrok TS z dnia 8 marca 1979 r. w sprawie 129/78, *Lohmann*), to w kontekście koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego mają oni odrębny status. W ujęciu prawa pracy urzędnika odróżnia od pracownika szczególny charakter urzędniczego stosunku zatrudnienia. Chodzi tutaj nie tylko o fakt wykonywania pracy w szeroko pojętej administracji publicznej, ale szczególnie ukształtowany status prawny, wynikający z mianowania na stanowisko, związane z tym prawa i obowiązki czy trwałość stosunku zatrudnienia (stosunku służbowe-

go). Natomiast w kontekście przepisów wspólnotowej koordynacji istotne jest ustalenie, czy mamy do czynienia z odrębnym systemem zabezpieczenia społecznego dla tej grupy. Warto jednocześnie zauważyć, że „urzędnik służby cywilnej” w rozumieniu przepisów wspólnotowej koordynacji nie jest „urzędnikiem służby cywilnej” w rozumieniu polskiej ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej (Dz. U. Nr 227, poz. 1505 z późn. zm.) w tym sensie, że nie zachodzi znaczeniowa tożsamość obu pojęć. Wprawdzie z punktu widzenia prawa pracy będziemy mieli do czynienia z pracownikiem, lecz z punktu widzenia przepisów wspólnotowej koordynacji konieczne będzie ustalenie, czy urzędnik został objęty szczególnym, odrębnym od systemu pracowniczego (powszechnego) systemem zabezpieczenia społecznego (por. pkt 5). Dopiero ustalenie, że taki system istnieje, będzie umożliwiało zakwalifikowanie określonej grupy zawodowej do kategorii „urzędnicy służby cywilnej” w rozumieniu wspólnotowej koordynacji.

5. System specjalny dla urzędników służby cywilnej

Podjęcie prac zmierzających do włączenia specjalnych systemów zabezpieczenia społecznego do wspólnotowej koordynacji wynika w dużej mierze z wniosków płynących z orzeczenia TS z dnia 22 listopada 1995 r. (sprawa C-443/93, *Vougioukas*). Ich wynikiem było uchwalenie rozporządzenia Rady nr 1606/98 z dnia 29 czerwca 1998 r. (Dz. Urz. UE L 209 z 25.07.1998, s. 1–15), które dokonało stosownej zmiany w rozporządzeniu nr 1408/71 w omawianym zakresie. Konieczne stało się zarazem zdefiniowanie specjalnego systemu dla urzędników, przez co rozumie się każdy system zabezpieczenia społecznego dla tej grupy odrębny od systemu powszechnego, do którego należą pracownicy. Innymi słowy, chodzi o odrębny od systemu powszechnego system zabezpieczenia społecznego, stworzony dla szczególnej kategorii osób zatrudnionych. W kontekście prawa polskiego takim specjalnym systemem dla urzędników służby cywilnej jest dla przykładu system stworzony dla funkcjonariuszy służb mundurowych (szerzej na ten temat T. Bińczycka-Majewska, *Włączenie polskiego systemu zabezpieczenia społecznego w proces wspólnotowej koordynacji*, PiZS 2004, nr 5, s. 12), sędziów czy prokuratorów. W rozporządzeniu nr 883/2004 kwestia specjalnych systemów dla urzędników pojawia się w regulacjach dotyczących sumowania okresów ubezpieczenia (art. 49, 60 ust. 2 i 3), jak i realizacji świadczeń rzeczowych (art. 32 i 41).

6. Pracownik przygraniczny

Szczególne uregulowania odnoszące się do pracownika przygranicznego zostały zawarte w art. 18, 27 i 65 rozporządzenia nr 883/2004. Dotyczą one świadczeń z tytułu choroby i bezrobocia. Wynika to z faktycznych uwarunkowań związanych z wykonywaniem pracy na terytorium różnych państw członkowskich. Dla przykładu wskazać trzeba Luksemburg, w którym zatrudnienie podejmuje duża liczba obcokrajowców z państw sąsiednich, *de facto* niezmieniających ani swojego miejsca zamieszkania, ani centrum życiowego. Co więcej, podjęcie przez nich zatrudnienia nie wpływa w ogóle na ich sytuację rodzinną i życiową. W takim przypadku stosowanie generalnych reguł związanych z realizacją świadczeń w razie choroby czy też z pomocą dla osób bezrobotnych wiązałoby się z nadmiernym obciążeniem systemu zabezpieczenia społecznego danego państwa członkowskiego.

Określenie „pracownik przygraniczny” oznacza każdą osobę wykonującą pracę najemną lub pracującą na własny rachunek w państwie członkowskim, która zamieszkuje na terytorium innego państwa członkowskiego, gdzie co do zasady powraca każdego dnia lub co najmniej raz w tygodniu. Trzeba jednak zauważyć, że zarówno w świetle wcześniejszego brzmienia art. 1 lit. b rozporządzenia nr 1408/71, jak i orzecznictwa TS, wymogu powracania każdego dnia lub co najmniej raz w tygodniu nie należy traktować dosłownie, a samo pojęcie pracownika przygranicznego należy rozumieć szeroko. W orzecznictwie zasługują na uwagę dwa rozstrzygnięcia:

- 1) z dnia 22 września 1988 r. w sprawie 236/87, *Bergmann*, w której Trybunał uznał, że pracownik, który po przeniesieniu swojego miejsca zamieszkania do państwa członkowskiego innego niż państwo zatrudnienia nie powraca już do tego państwa w celu wykonywania działalności zawodowej, nie jest objęty zakresem pojęcia „pracownik przygraniczny” w rozumieniu art. 1 lit. b rozporządzenia i nie może powoływać się na art. 71 ust. 1 lit. a (ii) tego rozporządzenia;
- 2) z dnia 12 czerwca 1986 r. w sprawie 1/85, *Miethe*, w którym Trybunał stwierdził, że pracownik, posiadający w państwie swojego ostatniego zatrudnienia powiązania zawodowe i osobiste tego rodzaju, że ma tam najlepsze perspektywy na znalezienie pracy, jest pracownikiem niebędącym pracownikiem przygranicznym, co oznacza, że instytucją właściwą dla realizacji świadczeń z tytułu bezrobocia nie

jest państwo miejsca zamieszkania, ale zatrudnienia (w ten sposób zdefiniowano tzw. atypowego (pozornego) pracownika przygranicznego). Szerzej na temat pojęcia pracownika przygranicznego por. komentarz do art. 65.

7. Uchodźca i bezpaństwowiec

Szczególny status związany jest z posiadaniem statusu bezpaństwowca i uchodźcy. Wynika to z faktu objęcia tych osób określonymi uprawnieniami na podstawie ustawodawstw krajowych poszczególnych państw członkowskich, które ratyfikowały konwencję genewską dotyczącą statusu uchodźców (w Polsce została ratyfikowana w 1991 r., Dz. U. Nr 119, poz. 515), jak również przyjęły porozumienie w sprawie statusu bezpaństwowców sporządzone w 1951 r. w Nowym Jorku (w Polsce nieratyfikowane). Koniecznym warunkiem podlegania uchodźcy albo bezpaństwowca wspólnotowej koordynacji jest jednak nie tyle sam fakt uznania za uchodźcę bądź bezpaństwowca, ile istnienie elementu wspólnotowego (wyrok z dnia 11 października 2001 r. w połączonych sprawach C-95/99, *Kahlil*, C-98/99, *Nasser* oraz C-180/99, *Addou*).

8. Członek rodziny

Definicja członka rodziny jest rozbudowana. Zasadniczo można powiedzieć, że mamy do czynienia z generalnym odesłaniem do ustawodawstw krajowych w zakresie ustalenia podmiotów, jakie mogą być uznane za członków rodziny, przy czym w przypadku świadczeń z tytułu III, rozdział 1 jest to ustawodawstwo miejsca zamieszkania. Jeśli natomiast ustawodawstwo państwa członkowskiego nie dokonuje rozróżnienia pomiędzy członkami rodziny a innymi osobami, do których się ono stosuje, to za członków rodziny uważa się małżonków, nieletnie dzieci i dzieci pozostające na utrzymaniu, które osiągnęły pełnoletniość. W sposób szczególny uregulowano kwestię, gdy według przepisów prawa krajowego za członka rodziny uważa się osobę, która zamieszkuje wraz z ubezpieczonym bądź emerytem czy rencistą. Na potrzeby wspólnotowej koordynacji warunek ten uważa się za spełniony, jeśli wspomniana osoba pozostaje głównie na utrzymaniu ubezpieczonego albo emeryta lub rencisty.

Pojęcie członka rodziny odgrywa szczególne znaczenie dla świadczeń z tytułu choroby lub macierzyństwa, wynikających z art. 18, 19, 23 i n. rozporządzenia nr 883/2004 oraz świadczeń rodzinnych.

Warto w tym miejscu przytoczyć również rozstrzygnięcie TS z dnia 5 marca 1998 r. w sprawie C-194/96, *Hilmar Kulzer*, w której Trybunał stanął na stanowisku, że zainteresowany, który w okresie aktywności zawodowej nie skorzystał z prawa do swobodnego przemieszczania się na obszarze Wspólnoty, podlega postanowieniom koordynacji, gdy jego dziecko, na które przysługuje dodatek rodzinny, przebywa wraz z matką, byłą małżonką zainteresowanego, w innym państwie członkowskim (szerzej na ten temat T. Bińczycka-Majewska, *Włączenie polskiego systemu zabezpieczenia społecznego...*, s. 11).

Niestety w rozporządzeniu brakuje definicji osoby pozostającej przy życiu, mimo że ma to istotne znaczenie w kontekście art. 2 ust. 2 rozporządzenia nr 883/2004, w którym określono zakres podmiotowy wspólnotowej koordynacji. Wyodrębnienie takiej definicji byłoby również pomocne przy ustaleniu relacji pomiędzy osobami pozostałymi przy życiu a członkami rodziny.

9. Zamieszkanie i pobyt

Pojęcia zamieszkania i pobytu należy zaliczyć do jednych z istotniejszych z punktu widzenia ustalania ustawodawstwa właściwego, prawa do świadczeń i rozliczeń między instytucjami. Wpływ na rozumienie pojęcia zamieszkania miało niewątpliwie orzecznictwo TS (wyroki: z dnia 12 lipca 1973 r., 13/73, *Hakenberg*; z dnia 17 lutego 1977 r., 76/76, *di Paolo*; z dnia 27 maja 1982 r., 227/81, *Aubin*; z dnia 8 lipca 1992 r., C-102/91, *Knoch*; z dnia 25 lutego 1999 r., C-90/97, *Swadding*). Termin „miejsce zamieszkania” został skonkretyzowany w art. 11 rozporządzenia wykonawczego. Przepis ten określa elementy, jakie należy brać pod uwagę przy ustalaniu, gdzie znajduje się miejsce zamieszkania w przypadku istnienia rozbieżności pomiędzy instytucjami dwóch lub więcej państw członkowskich. Wówczas instytucje te ustalają na podstawie wspólnego porozumienia ośrodek interesów życiowych zainteresowanego w oparciu o ogólną ocenę wszystkich dostępnych informacji dotyczących istotnych okoliczności, które w stosownych przypadkach mogą obejmować: czas trwania i ciągłość pobytu na terytorium zainteresowanych państw członkowskich oraz sytuację danej osoby, w tym:

- charakter i specyfikę wykonywanej pracy, w szczególności miejsce, w którym praca ta jest zazwyczaj wykonywana, jej stały charakter oraz czas trwania każdej umowy o pracę,
- sytuację rodzinną danej osoby oraz więzi rodzinne,
- prowadzenie jakiejkolwiek działalności o charakterze niezarobkowym,
- w przypadku studentów – źródło ich dochodu,
- sytuację mieszkaniową, zwłaszcza informację, czy sytuacja ta ma charakter stały,
- państwo członkowskie, w którym osoba uważana jest za mającą miejsce zamieszkania dla celów podatkowych.

W świetle powyższych wyliczeń zasadne wydaje się twierdzenie, że za miejsce zamieszkania uznaje się z reguły miejsce, w którym dana osoba ma stałą pracę bądź też gdzie zamieszkuje w związku z jej wykonywaniem. Jest to jednak jedynie domniemanie, ponieważ uwzględnić należy wszelkie okoliczności związane z przebywaniem w danym miejscu, zarówno obiektywne, jak i subiektywne.

Jeśli chodzi natomiast o termin „pobyt”, to oznacza on pobyt tylko przejściowy, a zatem przeciwieństwo miejsca zamieszkania. Określenie miejsca pobytu ma istotne znaczenie dla świadczeń z tytułu choroby czy wypadków przy pracy (por. art. 18, 19, 27 rozporządzenia nr 883/2004).

10. Ustawodawstwo

Pod pojęciem ustawodawstwa należy rozumieć, w odniesieniu do każdego państwa członkowskiego, przepisy ustawowe, wykonawcze i inne oraz obowiązujące środki wykonawcze odnoszące się do działów systemu zabezpieczenia społecznego, objętych art. 3 ust. 1 rozporządzenia nr 883/2004. Określenie to nie obejmuje postanowień umownych innych niż te, które służą wykonaniu obowiązku ubezpieczeniowego, wynikającego z przepisów ustawowych i wykonawczych, o których mowa w poprzednim akapicie. Nie obejmuje również postanowień, będących przedmiotem decyzji władz publicznych, która nadała im charakter obligatoryjny lub rozszerzyła ich zakres, pod warunkiem że zainteresowane państwo członkowskie złoży oświadczenie i powiadomi o tym przewodniczącego Parlamentu Europejskiego i przewodniczącego Rady Unii Europejskiej. Oświadczenie takie publikowane jest w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej.

W świetle powyższej definicji należy zatem uznać, że są to przepisy danego państwa członkowskiego, które tworzą system zabezpieczenia społecznego w danym państwie, przy czym muszą one mieć charakter prawa powszechnie obowiązującego (być uznawane za źródło prawa). Pojęcie przepisów należy zatem interpretować szeroko (wyrok z dnia 9 czerwca 1977 r. w sprawie 109/76, *Blottner*). Szczególny problem dotyczy układów zbiorowych pracy, uznawanych (np. w Polsce) za tzw. autonomiczne źródła prawa pracy, które nie mieszczą się w pojęciu ustawodawstwa, chyba że zastępują one ustawowe systemy zabezpieczenia społecznego, a nie tylko je uzupełniają.

Komentowany termin obejmuje również przepisy odnoszące się do wykonywania pracy poza UE (wyrok z dnia 9 lipca 1987 r. w połączonych sprawach 82/86 i 103/86) *Laborero i Sabato*, jak również umowy międzynarodowe o zabezpieczeniu społecznym (wyrok z dnia 15 stycznia 2002 r. w sprawie C-55/00, *Gottardo*).

11. Władza właściwa

Określenie „władza właściwa” oznacza, w odniesieniu do każdego państwa członkowskiego, ministra, ministrów lub inną odpowiednią władzę, której podlegają systemy zabezpieczenia społecznego na całym terytorium danego państwa lub jego części (na ten temat por. T. Bińczycska-Majewska, *Koordinacja polskiego systemu emerytalnego*, Prz. Ubezp. 2001, nr 2, s. 13). Termin ten ma znaczenie dla interpretacji art. 76 i 81 rozporządzenia nr 883/2004.

12. Komisja administracyjna

Określenie „Komisja Administracyjna” oznacza komisję, o której mowa w art. 71 rozporządzenia nr 883/2004 (por. komentarz do tego artykułu).

13. Rozporządzenie wykonawcze

„Rozporządzenie wykonawcze” oznacza rozporządzenie, o którym mowa w rozporządzeniu nr 987/2009. Jego głównymi adresatami są wykonawcy zabezpieczenia społecznego.

14. Instytucja

Określenie „instytucja” oznacza, w odniesieniu do każdego państwa członkowskiego, organ lub władzę odpowiedzialną za stosowanie całości lub części ustawodawstwa. Chodzi tutaj zatem o wszelkie podmioty, które stosują przepisy rozporządzenia na drodze administracyjnej czy sądowej.

15. Instytucja właściwa

Pod pojęciem instytucji właściwej rozumie się:

- 1) instytucję, w której zainteresowany jest ubezpieczony w chwili składania wniosku o świadczenie, albo
- 2) instytucję, od której zainteresowany ma prawo uzyskać świadczenia lub miałby prawo do uzyskania świadczeń, gdyby on sam lub członkowie jego rodziny zamieszkiwali na terytorium państwa członkowskiego, gdzie znajduje się ta instytucja, albo
- 3) instytucję wyznaczoną przez właściwą władzę danego państwa członkowskiego albo w przypadku systemu dotyczącego obowiązków pracodawcy w zakresie świadczeń określonych w art. 3 ust. 1, albo
- 4) pracodawcę albo ubezpieczyciela biorącego udział, lub, w przypadku ich braku, organ lub władzę, określone przez właściwą władzę danego państwa członkowskiego (na ten temat por. T. Bińczycka-Majewska, *Koordinacja...*, s. 13; D. Dzienisiuk, *Warunki nabycia prawa do polskiej emerytury po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, PiZS 2006, nr 2, s. 11).

16. Instytucja miejsca zamieszkania oraz instytucja miejsca pobytu

Określenia „instytucja miejsca zamieszkania” oraz „instytucja miejsca pobytu” oznaczają odpowiednio: instytucję właściwą do udzielania świadczeń w miejscu zamieszkania osoby zainteresowanej oraz właściwą do udzielania świadczeń w miejscu pobytu osoby zainteresowanej, zgodnie ze stosowanym przez te instytucje ustawodawstwem. Jeżeli taka instytucja nie istnieje, ustawodawstwo wyznacza właściwa władza danego państwa

stwa członkowskiego. Definicja ta ma w szczególności znaczenie dla art. 8 i n. oraz 26 i n. rozporządzenia nr 883/2004.

17. Właściwe państwo członkowskie

Za „właściwe państwo członkowskie” należy uznać państwo, na terytorium którego znajduje się instytucja właściwa. Termin ten pojawia się w kontekście art. 18 i n. oraz 26 i n. rozporządzenia nr 883/2004.

18. Okres ubezpieczenia

Za „okresy ubezpieczenia” uważa się okresy składkowe, okresy zatrudnienia lub pracy na własny rachunek, tak jak je określa lub uznaje za okresy ubezpieczenia ustawodawstwo, w ramach którego zostały spełnione lub zostały uznane za spełnione, oraz wszelkie okresy traktowane jako takie, o ile są uznane przez to ustawodawstwo za równorzędne z okresami ubezpieczenia. Przedstawiona definicja ma znaczenie dla sumowania okresów, w kontekście art. 6, 44 i n., art. 51, 57, 61 rozporządzenia nr 883/2004. Za okresy ubezpieczenia mogą być również uznane okresy, które wywołują podobne skutki (por. wyrok z dnia 3 października 2002 r., *C-347/00, Barreira Perez*). Definicja ma zatem zasadnicze znaczenie dla ustalania przesłanki nabycia prawa do świadczenia, ponieważ z zasady sumowania okresów ubezpieczenia wynika, że w razie niespełnienia warunku odpowiednio długiego stażu na podstawie przepisów ustawodawstwa krajowego możliwe jest jego „uzupełnienie” okresami zagranicznymi.

19. Okres zatrudnienia i okres pracy na własny rachunek

Określenia „okres zatrudnienia” lub „okres pracy na własny rachunek” oznaczają okresy określone lub uznane za takie przez ustawodawstwo, w ramach którego zostały spełnione oraz wszelkie okresy z nimi zrównane, o ile są one uznane przez to ustawodawstwo za równorzędne z okresami zatrudnienia lub okresami pracy na własny rachunek. Przedstawiona definicja ma znaczenie dla ustalania nabycia uprawnień emerytalno-rentowych (art. 51 i n.) oraz z tytułu bezrobocia (art. 61 i n.), w szcze-

gólności w państwach członkowskich, w których nabycie prawa zależy od faktu zatrudnienia bądź pracy na własny rachunek

20. Okres zamieszkania

Okres zamieszkania oznacza okres określony lub uznany za taki przez ustawodawstwo, zgodnie z którym zostały one spełnione lub uważane są za spełnione. Przedmiotowa definicja ma znaczenie przede wszystkim dla systemów zabezpieczenia społecznego, w których nabycie i realizacja prawa do świadczenia zależy od zamieszkiwania na terytorium danego państwa.

21. Świadczenie rzeczowe

Za „świadczenia rzeczowe” uważa się:

- 1) do celów tytułu III, rozdział 1 (świadczenia z tytułu choroby, macierzyństwa i równoważne świadczenia dla ojca) – świadczenia rzeczowe przewidziane w ustawodawstwie państwa członkowskiego, które służą zapewnieniu, udostępnieniu, bezpośredniemu opłaceniu lub zwrotowi kosztów opieki medycznej oraz produktów i usług stanowiących element dodatkowy takiej opieki. Określenie to obejmuje również świadczenia rzeczowe z tytułu długotrwałej opieki; oraz
- 2) do celów tytułu III, rozdział 2 (wypadki przy pracy i choroby zawodowe) – wszystkie świadczenia rzeczowe w zakresie wypadków przy pracy i chorób zawodowych określonych w pkt 1 przewidziane w systemach państw członkowskich w zakresie wypadków przy pracy i chorób zawodowych.

W kontekście omawianego pojęcia na szczególną uwagę zasługują orzeczenia TS w sprawach:

- 1) *Herrera* (wyrok z dnia 15 czerwca 2006 r., C-466/04), gdzie uznano, że zwrot kosztów świadczeń rzeczowych nie obejmuje kosztów podróży, pobytu i wyżywienia poniesionych przez zainteresowanego i osobę mu towarzyszącą;
- 2) *Vassen-Göbbels* (wyrok z dnia 30 czerwca 1966 r., 61/65), w której Trybunał uznał, że pod pojęciem świadczeń rzeczowych należy ro-

zumieć również świadczenia, które są spełnianie przez podmiot po dokonaniu płatności przez instytucję właściwą;

- 3) *Molenaar* (wyrok z dnia 5 marca 1998 r., C-160/96): na gruncie prawa niemieckiego Trybunał uznał, że świadczeniami rzeczowymi są również świadczenia pielęgnacyjne. W kontekście prawa polskiego warto jednak zauważyć, że świadczenia pielęgnacyjne z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej (mające charakter pieniężny) zostały uregulowane w art. 17 u.ś.r., co sprawia, że świadczenie takie będzie musiało być przyporządkowane do kategorii świadczeń rodzinnych (por. wyrok WSA w Gdańsku z dnia 19 grudnia 2007 r., II SA/Gd 609/07; podobnie wyrok WSA w Gdańsku z dnia 19 grudnia 2007 r., II SA/Gd 610/07). Szerzej na ten temat komentarz do art. 2 rozporządzenia nr 883/2004.

Na uwagę zasługuje również rozumienie świadczeń rzeczowych zaprezentowane w decyzji Komisji Administracyjnej nr S5 z dnia 2 października 2009 r. w sprawie wykładni pojęcia „świadczenia rzeczowe”, o którym mowa w art. 1 lit. va) rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004, w przypadku choroby lub macierzyństwa zgodnie z art. 17, 19, 20, 22, art. 24 ust. 1, art. 25, 26, art. 27 ust. 1, 3, 4 i 5, art. 28, 34 oraz art. 36 ust. 1 i 2 rozporządzenia (WE) nr 883/2004 oraz dla celów kalkulacji kwot podlegających zwrotowi na mocy art. 62, 63 i 64 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009 (Dz. Urz. UE C 106 z 24.04.2010, s. 54–55). Zgodnie z powoływaną decyzją świadczeniami rzeczowymi z tytułu choroby i macierzyństwa uwzględnianymi przy obliczaniu kwot podlegających zwrotowi, o których mowa w art. 62, 63 i 64 rozporządzenia nr 987/2009, są świadczenia rzeczowe przewidziane w ustawodawstwie krajowym i zarządzane przez instytucję udzielającą świadczeń, o ile można je uzyskać zgodnie z art. 17, 19, 20, 22, 24 ust. 1, art. 25, 26, 27 ust. 1, 3, 4 i 5, art. 28, 34 oraz 36 ust. 1 i 2 rozporządzenia nr 883/2004. Świadczenia rzeczowe, w rozumieniu wyżej wymienionych artykułów rozporządzenia podstawowego, obejmują również:

- a) świadczenia rzeczowe z ubezpieczenia pielęgnacyjno-opiekuńczego uprawniające do otrzymania całkowitej lub częściowej zapłaty za pewne bezpośrednie wydatki związane ze sprawowaniem opieki niezbędnej dla osoby ubezpieczonej i poniesione bezpośrednio na jej rzecz, takie jak opieka pielęgnarska i pomoc świadczona w miejscu zamieszkania lub w wyspecjalizowanych instytucjach, zakup sprzętu wykorzystywanego w opiece lub wykonanie prac w celu

poprawy warunków w otoczeniu domowym; tego rodzaju świadczenia mają głównie na celu uzupełnienie świadczeń rzeczowych z ubezpieczenia zdrowotnego, aby poprawić stan zdrowia i jakość życia osób wymagających opieki,

- b) świadczenia rzeczowe niewynikające z ubezpieczenia pielęgnacyjno-opiekuńczego lecz charakteryzujące się takimi samymi cechami i celem, jak świadczenia określone w lit. a, o ile można je uznać za świadczenia rzeczowe z tytułu zabezpieczenia społecznego w rozumieniu przepisów rozporządzenia podstawowego i o ile mogą zostać uzyskane w taki sam sposób, jak opisano w lit. a zgodnie z przepisami wyżej wymienionych artykułów rozporządzenia podstawowego.

22. Emerytura lub renta

Pod pojęciem emerytury lub renty rozumie się nie tylko emeryturę lub rentę, ale też świadczenia zryczałtowane, które mogą zastąpić emeryturę i rentę oraz wypłaty z tytułu zwrotu składek, jak również, zgodnie z postanowieniami tytułu III, podwyżki rewaloryzacyjne lub zasiłki uzupełniające. Stąd też zasiłek przewidziany w ustawodawstwie państwa członkowskiego, który jest wypłacany przez instytucję ubezpieczenia emerytalnego i ma uzupełniać świadczenia emerytalne poprzez subsydiowanie składek płatnych na ubezpieczenie chorobowe w celu zmniejszenia ich kosztu ponoszonego przez emeryta, jest świadczeniem pieniężnym w rozumieniu art. 1 lit. t rozporządzenia nr 1408/71 (por. wyrok z dnia 6 lipca 2000 r., C-73/99, *Morvin*).

23. Świadczenie przedemerytalne

„Świadczenie przedemerytalne” oznacza: wszystkie świadczenia pieniężne inne niż zasiłek dla bezrobotnych lub wcześniejsze świadczenie z tytułu starości, ale inne niż emerytura, udzielane od określonego wieku pracownikom, którzy ograniczyli, zaprzestali lub zawiesili swą dającą wynagrodzenie pracę do wieku, w którym kwalifikują się do emerytury lub do wcześniejszej emerytury, a których otrzymywanie nie jest uzależnione od tego, czy zainteresowana osoba pozostaje w dyspozycji

służb zatrudnienia właściwego państwa. „Wcześniejsze świadczenie z tytułu starości” oznacza świadczenie udzielane przed osiągnięciem zwykłego wieku emerytalnego, które albo jest nadal przyznawane po osiągnięciu wspomnianego wieku, albo jest zastępowane innym świadczeniem z tytułu starości.

W orzecznictwie TS kwestia tego rodzaju świadczeń pojawiała się najczęściej w kontekście świadczeń z tytułu bezrobocia, przyznawanych również ze względu na osiągnięcie określonego wieku. Trybunał orzekł, że w przeciwieństwie do świadczeń z tytułu bezrobocia osoba pobierająca świadczenia przedemerytalne nie pozostaje w dyspozycji służb zatrudnienia (por. wyroki: z dnia 18 lipca 2006 r., C-406/04, *De Cuyper*; z dnia 11 lipca 1996 r. w sprawie C-25/95, *Otte*).

W kontekście prawa polskiego do kategorii świadczeń przedemerytalnych zaliczyć trzeba świadczenie przyznawane na podstawie ustawy z dnia 30 kwietnia 2004 r. o świadczeniach przedemerytalnych (Dz. U. Nr 120, poz. 1252 z późn. zm.).

24. Świadczenie z tytułu śmierci

Za „świadczenie z tytułu śmierci” uznaje się każde świadczenie wypłacone jednorazowo w razie zgonu, z wyłączeniem świadczeń zryczałtowanych, przewidzianych w lit. w. W wyroku z dnia 27 listopada 1973 r. (130/73, *Vandeweghe*), Trybunał stwierdził z kolei, że zasiłek pogrzebowy nie jest objęty znaczeniem wyrażen emerytura i renta.

25. Świadczenie rodzinne

Pod pojęciem świadczeń rodzinnych rozumie się wszelkie świadczenia rzeczowe lub pieniężne, które mają odpowiadać wydatkom rodziny, z wyłączeniem zaliczek z tytułu świadczeń alimentacyjnych oraz specjalnych świadczeń porodowych i świadczeń adopcyjnych wspomnianych w załączniku I. „Wyłączenie z zakresu przedmiotowego koordynacji świadczeń alimentacyjnych zostało uzasadnione w preambule, zawierającej stwierdzenie, że zaliczki to świadczenia zwrotne z tytułu zobowiązań alimentacyjnych, mające rekompensować niewypełnianie przez rodzica prawnego obowiązku utrzymania własnego dziecka, który wyini-

ka z prawa rodzinnego. (...) Takie rozwiązanie może jednak w sposób ograniczający wpływać na zakres ochrony prawnej osób korzystających z prawa do swobodnego przemieszczania się" (G. Uścińska, *Nowe regulacje w zakresie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego*, PiZS 2010, nr 10, s. 6).

W orzecznictwie TS eksponowano, że świadczenia rodzinne wyróżnia szczególny cel związany z pomocą rodzinie w przewycięzaniu trudnych sytuacji życiowych, w tym zmniejszenie kosztów utrzymania dzieci, przy czym ciężar finansowania tej pomocy przeniesiony jest na społeczeństwo (wyrok z dnia 15 marca 2001 r., C-85/99, *Offermanns*). Oznacza to zarazem, że przyznanie tych świadczeń zależy od spełnienia obiektywnych przesłanek, takich jak np. wysokość dochodu (wyrok z dnia 16 lipca 1992 r., C-78/91, *Hughes*). Przegląd dotychczasowych rozstrzygnięć Trybunału pozwala na wyodrębnienie orzeczeń, w których określone świadczenia były uznawane za świadczenia rodzinne. I tak dla przykładu TS uznał za świadczenia rodzinne: 1) zasiłek dla dzieci (wyroki: z dnia 12 czerwca 1997 r., C-266/95, *Garcia*; z dnia 23 listopada 1995 r., C-394/93, *Alonso-Perez*; z dnia 12 lipca 1979 r., 9/79, *Koschniske*); 2) dodatki w związku ze śmiercią pracownika (wyrok z dnia 13 października 1976 r., 32/76, *Saieva*); 3) dodatek na utrzymanie (wyrok z dnia 5 lutego 2002 r., C-255/99, *Humer*); 4) zasiłek opiekuńczy na dziecko przebywające w domu (wyrok z dnia 7 listopada 2002 r., C-333/00, *Maaheimo*); 5) zasiłek na zakup wyprawki szkolnej (*rentée scolaire*) (wyrok z dnia 27 września 1988 r., 313/86, *Lenoir*).

W świetle orzecznictwa TS problematyczne może okazać się zakwalifikowanie świadczeń związanych z wychowaniem dzieci. Wprawdzie w sprawach niemieckich (wyroki: z dnia 10 października 1996 r. w połączonych sprawach C-254/94, *Hoever i Zachow*; z dnia 12 maja 1998 r., C-85/96, *Sala*) Trybunał uznał, że są to świadczenia rodzinne, lecz w sprawie *Leclere/Deaconescu* (wyrok z dnia 31 maja 2001 r., C-43/99) stwierdził, że pomoc w wychowaniu dzieci przyznawana według prawa luksemburskiego takim świadczeniem już nie jest, ponieważ nie jest ono finansowane ze składek.

Jeśli chodzi o prawo polskie, to świadczeniami rodzinnymi w rozumieniu przedmiotowej definicji będą świadczenia z ustawy o świadczeniach rodzinnych, co będzie sprawiało, że do tej kategorii zaliczyć trzeba będzie również świadczenia pielęgnacyjne z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej (art. 17 u.ś.r.).

Orzecznictwo TS

1) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 19 marca 1964 r. w sprawie 75/63, *M.K.H. Hoekstra (z domu Unger) v. Bestuur der Bedrijfsvereniging voor Detailhandel en Ambachten* (*Administration of the Industrial Board for Retail Trades and Businesses*, Zb. Orz. 1964, s. 00177, LEX nr 139822:

1. Pojęcie „otrzymującego płacę lub zasymilowanego pracownika”, stosowane w rozporządzeniu nr 3 Rady EWG dotyczącym zabezpieczenia socjalnego pracowników migrujących ma, tak jak pojęcie „pracownicy” w artykułach od 48 do 51 Traktatu EWG, znaczenie wspólnotowe odnoszące się do wszystkich osób, które jako takie i pod jakimkolwiek tytułem są objęte różnymi krajowymi systemami ubezpieczenia społecznego.

2. Pojęcie otrzymujących płacę lub asymilowanych pracowników w rozumieniu rozporządzenia nr 3 Rady EWG obejmuje te osoby, które początkowo, w sposób obowiązkowy przypisane do systemu ubezpieczenia społecznego jako „pracownicy”, zostały następnie, jako takie i przy uwzględnieniu możliwego wznowienia ich aktywności w charakterze pracowników, uznane za beneficjentów dobrowolnego systemu ubezpieczenia na mocy prawa krajowego uregulowanego w myśl zasad analogicznych do zasad obowiązujących w systemie ubezpieczenia obowiązkowego.

3. W celu ustalenia, czy osoba niebędąca w danej chwili pracownikiem, jest mimo to objęta pojęciem „otrzymującego płacę” lub „asymilowanego pracownika”, do sądu krajowego należy ocena, czy w każdym przypadku osobie zainteresowanej została dana możliwość przynależenia do systemu ubezpieczenia społecznego na warunkach i z powodów wskazanych w punkcie 2.

4. „Otrzymujący płacę lub asymilowani pracownicy” w sytuacji przewidzianej przez art. 19 ust. 1 rozporządzenia nr 3 Rady EWG korzystają z praw przyznawanych przez ten przepis, bez względu na powód ich tymczasowego pobytu za granicą.

Artykuł ten wyklucza, by jakakolwiek norma prawa krajowego uzależniała przyznanie wskazanych korzyści, w przypadku tymczasowego pobytu za granicą, od warunków bardziej uciążliwych niż te, które zostałyby zastosowane, gdyby zainteresowana osoba zachorowała podczas pobytu na terytorium państwa, do którego ubezpieczony należy.

Tłumaczenie: Redakcja Wolters Kluwer Polska

2) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 30 czerwca 1966 r. w sprawie 61/65, *G. Vaassen (z domu Göbbels) v. Zwaard Beambtenfonds voor het Mijnbedrijf*, Zb. Orz. 1966, s. 00261:

1. Wyrażenie „sąd lub trybunał” użyte w art. 177 Traktatu EWG może w pewnych okolicznościach obejmować organy inne niż sądy powszechne.

2. Zasady ubezpieczenia zdrowotnego dla pracowników i osób pozostałych przy życiu, określone i stosowane przez instytucję ustanowioną na mocy prawa przy-

watnego, z uwagi na fakt, że są „przepisami możliwymi do wyegzekwowania”, są objęte zakresem pojęcia „ustawodawstwo” w rozumieniu art. 1 lit. b) oraz art. 4 rozporządzenia nr 3, jeżeli wspomniane przepisy stanowią uzupełnienie lub zastępują ustawy i rozporządzenia ustanawiające powszechny lub specjalny system zabezpieczenia społecznego.

3. W szczególności system specjalny w rozumieniu art. 2 ust. 2 rozporządzenia Rady EWG nr 3 istnieje wówczas, gdy określona grupa pracowników obowiązkowo zostaje objęta specjalnego rodzaju ubezpieczeniem na mocy przepisów prawa publicznego. Do sądu krajowego należy zbadanie, czy warunki wymagane dla istnienia systemu specjalnego zostały spełnione.

4. Rozporządzenia nr 3 i 4 znajdują zastosowanie do całego systemu specjalnego, w tym do jakiegokolwiek przepisu, mogącego funkcjonować w ramach takiego systemu, a dotyczącego dobrowolnego i fakultatywnego członkostwa byłych ubezpieczonych i osób pozostałych przy życiu.

5. Nagłówek „Niderlandy” użyty w załączniku B do rozporządzenia Rady EWG nr 3 obejmuje zarówno ogólne, jak i specjalne systemy zabezpieczenia społecznego, przewidujące ubezpieczenie na wypadek choroby.

6. Jednym z celów art. 48 do 51 Traktatu EWG oraz rozporządzenia Rady EWG nr 3 jest zapobieganie stosowaniu w dziedzinie zabezpieczenia społecznego klauzul terytorialnych w stosunku do pracowników lub osób pozostałych przy życiu. W związku z tym na gruncie rozporządzenia nr 3 instytucja zarządzająca systemem ubezpieczenia na wypadek choroby nie może odmówić przyjęcia do systemu, nawet dobrowolnego, pracownikowi uprawnionemu do emerytury w ramach ustawodawstwa Państwa Członkowskiego lub osobom pozostałym po nim przy życiu, jeżeli przyczyną takiej odmowy jest okoliczność, że osoba uprawniona mieszka na stałe w Państwie Członkowskim innym niż to, w którym znajduje się dana instytucja.

7. Artykuł 22 rozporządzenia nr 3 znajduje również zastosowanie do świadczeń udzielonych w formie zwrotu wydatków na leczenie, leki i opiekę.

Tłumaczenie: M. Zieliński

3) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 12 lipca 1973 r. w sprawie 12/73, *Anciens Etablissements D. Angenieux fils aîné i Caisse primaire centrale d'assurance maladie de la région parisienne v. Willy Hakenberg*, Zb. Orz. 1976, s. 00935, LEX nr 138339:

1. Przedstawiciel handlowy, objęty zakresem stosowania rozporządzenia Rady EWG nr 3 na podstawie krajowego prawa ubezpieczeń społecznych, który przez część roku nieprzerwanie przemierza terytorium Państwa Członkowskiego, prowadząc czynności handlowe, i którego działalność rozciąga się na obszar innego Państwa Członkowskiego, na którym mieszczą się zarejestrowane siedziby przedsiębiorstw przez niego reprezentowanych i do których przedstawiciel ten powraca i z którymi się kontaktuje poza czasem spędzanym na prowadzeniu czynności handlowych, musi zostać uznany, przed wejściem w życie rozporządzenia Rady nr 24/64,

za zatrudnionego na obszarze dwóch wskazanych państw w rozumieniu art. 12 rozporządzenia nr 3. W celu określenia, które prawo ubezpieczeń społecznych winno być w stosunku do niego stosowane, zachowując zasadę stosowania jednego prawa, należy uznać, iż jego główne zatrudnienie miało miejsce na obszarze państwa, na którym znajdowały się zarejestrowane siedziby przedsiębiorstw reprezentowanych przez tego przedstawiciela.

2. Przedstawiciel handlowy, który regularnie przemierza terytorium Państwa Członkowskiego, prowadząc czynności handlowe w interesie przedsiębiorstw mających siedziby w innym Państwie Członkowskim, ma swe stałe miejsce pobytu w miejscu, w którym ustanowił stałe centrum swoich interesów i do którego powraca w przerwach pomiędzy podróżami.

Tłumaczenie: Redakcja Wolters Kluwer Polska

4) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 27 listopada 1973 r. w sprawie 130/73, *Magdalena Vandeweghe i inni v. Berufsgenossenschaft für die chemische Industrie*, Zb. Orz. 1973, s. 01329, LEX nr 138711:

1. Trybunał nie ma jurysdykcji na podstawie art. 177 Traktatu EWG do wydania rozstrzygnięcia w przedmiocie wykładni przepisów prawa międzynarodowego, która będzie wiązać Państwa Członkowskie poza strukturą prawa wspólnotowego.

2. Zasiłek pogrzebowy nie jest objęty znaczeniem wyrażen „emerytura” i „renta”.

3. Rekompensata, która jest wypłacana wdowie w przypadku ponownego zamążpójścia, musi być postrzegana jako świadczenie wypłacane w miejsce renty wdowiej i musi być traktowana jako renta.

Tłumaczenie: Redakcja Wolters Kluwer Polska

5) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 24 października 1974 r. w sprawie 36/74, *B.N.O. Walrave i L.J.N. Koch v. Association Union Cycliste Internationale, Koninklijke Nederlandsche Wielren Unie i Federación Española Ciclismo*, Zb. Orz. 1992, s. 01405, LEX nr 138071:

1. Uprawianie sportu podlega prawu wspólnotowemu tylko w takim zakresie, w jakim stanowi działalność gospodarczą w rozumieniu art. 2 Traktatu [uchylonego przez Traktat z Lizbony – przyp. red. WK].

2. Zakaz dyskryminacji ze względu na przynależność państwową w sferze działalności gospodarczej, która ma charakter pracy zarobkowej lub usługi za wynagrodzeniem, obejmuje jakąkolwiek pracę lub usługi bez względu na dokładny charakter stosunku prawnego, na podstawie którego taka działalność jest wykonywana.

3. Zakaz dyskryminacji ze względu na przynależność państwową nie ma wpływu na skład drużyn sportowych, w szczególności reprezentacji narodowych, tworzenie których jest materią wyłącznie sportową i jako takie nie ma nic wspólnego z działalnością gospodarczą.

4. Zakaz dyskryminacji stosuje się nie tylko do działań władz publicznych, lecz rozciąga się również na przepisy o jakimkolwiek innym charakterze, które mają na celu uregulowanie w sposób zbiorowy pracy zarobkowej i świadczenia usług.

5. Zasada dotycząca niedyskryminacji dotyczy wszystkich stosunków prawnych, które mogą być umiejscowione na terytorium Wspólnoty, ze względu na miejsce, w którym je zawarto lub na miejsce, gdzie wywołują skutek.

6. Artykuł 59 akapit pierwszy (przenumerowany przez Traktat z Amsterdamu na art. 49 akapit pierwszy WE [a po wejściu w życie traktatu z Lizbony – na art. 56 akapit pierwszy TFUE]), każdorazowo w zakresie, w jakim odnosi się do zniesienia wszelkiej dyskryminacji ze względu na przynależność państwową, tworzy prawa indywidualne, które sądy krajowe mają obowiązek chronić.

Tłumaczenie: Redakcja Wolters Kluwer Polska

6) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 13 października 1976 r. w sprawie 32/76, *Alfonsa Saieva v. Caisse de compensation des allocations familiales de l'industrie charbonnière des bassins de Charleroi et de la Basse-Sambre*, Zb. Orz. 1976, s. 01523:

1. Trybunał nie jest zobowiązany do orzekania, w ramach wniosku o wydanie rozstrzygnięcia na podstawie art. 177 Traktatu, w przedmiocie znaczenia i zakresu zastosowaniu krajowych przepisów prawnych, lecz powinien ograniczyć się do wykładni określonych przepisów prawa wspólnotowego.

2. Artykuł 42 ust. 5 rozporządzenia nr 3 należy interpretować w sposób oznaczający, iż wskazuje on ustawodawstwo mające zastosowanie do wypłaty zasiłków rodzinnych dla dzieci pracownika, który zmarł w wyniku wypadku przy pracy, a nadto, że prawo dzieci zmarłego do zasiłków rodzinnych nie jest związane z przyznaniem renty rodzinnej.

3. Ponieważ celem artykułu 94 ust. 5 rozporządzenia nr 1408/71 jest przyznanie osobie, która otrzymała świadczenia pod rządami poprzedniego rozporządzenia, prawa do wystąpienia z wnioskiem o ich na jej korzyść, przepis ten należy interpretować w ten sposób, że właściwa instytucja Państwa Członkowskiego nie jest uprawniona do zastępowania osoby ubezpieczonej w odniesieniu do zmiany praw, które zostały nabyte przed wejściem w życie rozporządzenia.

Tłumaczenie: M. Zieliński

7) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 15 grudnia 1976 r. w sprawie 39/76, *Bestuur der Bedrijfsvereniging voor de Metallnijverheid v. L.J. Mouthaan*, Zb. Orz. 1976, s. 01901, LEX nr 137135:

1. Należy uznać, iż status pracownika w rozumieniu rozporządzenia nr 1408/71 zostaje osiągnięty wówczas, gdy pracownik spełnia materialnoprawne warunki ustanowione obiektywnie przez system zabezpieczenia społecznego mający zastosowanie w jego przypadku, nawet jeżeli kroki konieczne do przystąpienia do tego systemu nie zostały ukończone.

2. Zupełnie bezrobotny pracownik, który w trakcie swego ostatniego okresu zatrudnienia był zatrudniony w Państwie Członkowskim innym niż państwo jego pobytu przez przedsiębiorstwo zarejestrowane w państwie pobytu i który, w odniesieniu do tej działalności, podlegał prawodawstwu państwa zatrudnienia, może, na mocy art. 71 ust. 1 lit. b pkt II rozporządzenia nr 1408/71, wnosić o zasiłek dla bezrobotnych na podstawie przepisów prawa krajowego państwa, gdzie przebywa i gdzie zgłosił w urzędzie pracy swoją gotowość do podjęcia zatrudnienia.

3. Zasiłki dla bezrobotnych, do których odwołuje się art. 4 ust. 1 lit. g rozporządzenia nr 1408/71, zasadniczo przewidują zagwarantowanie bezrobotnemu pracownikowi wypłaty świadczenia w wysokości, która nie pokrywa się z wysokością składek odprowadzonych przez tego pracownika w trakcie okresu jego zatrudnienia. Zasiłki takie jak te przyznawane na podstawie tytułu III holenderskiej ustawy w sprawie bezrobocia, których celem jest umożliwienie pracownikowi, który nie otrzymał należnego wynagrodzenia w wyniku niewypłacalności swego pracodawcy, odzyskanie kwot mu należnych w terminie ustanowionym przez tę ustawę, nie stanowią „zasiłków dla bezrobotnych” w rozumieniu art. 4 ust. 1 lit. g rozporządzenia nr 1408/71.

Tłumaczenie: Redakcja Wolters Kluwer Polska

8) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 17 lutego 1977 r. w sprawie 76/76, *Silvana Di Paolo v. Office National de l'Emploi*, Zb. Orz. 1977, s. 00315, LEX nr 134951:

1. Pojęcie Państwa Członkowskiego, w którym pracownik ma miejsce swoje go pobytu, pojawiające się w art. 71 ust. 1 lit. b pkt II rozporządzenia nr 1408/71, musi zostać ograniczone do państwa, gdzie pracownik, chociaż pracujący w innym Państwie Członkowskim, w dalszym ciągu stale przebywa i gdzie mieści się także stale centrum jego interesów.

Dodanie słów „lub który powraca na to terytorium” oznacza jedynie, iż pojęcie pobytu w danym państwie niekoniecznie wyklucza czasowy pobyt w innym Państwie Członkowskim.

2. Dla celów stosowania art. 71 ust. 1 lit. b pkt II należy wziąć pod uwagę długość oraz ciągłość okresu pobytu przed wyjazdem zainteresowanej osoby, długość i cel jej nieobecności, charakter zatrudnienia podjętego w innym Państwie Członkowskim oraz zamiar osoby zainteresowanej w takiej postaci, jaka wynika ze wszystkich okoliczności sprawy.

Tłumaczenie: Redakcja Wolters Kluwer Polska

9) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 9 czerwca 1977 r. w sprawie 109/76, *M. Blottner v. Bestuur der Nieuwe Algemene Bedrijfsvereniging*, Zb. Orz. 1977, s. 01141:

1. Struktura systemu harmonizacji ustawodawstw krajowych, ustanowione go rozporządzeniem, opiera się na założeniu, zgodnie z którym pracownik nie może zostać pozbawiony prawa do świadczeń tylko ze względu na zmianę rodzaju ustawo-

dawstwa obowiązującego w Państwie Członkowskim. Dlatego też pojęcie „obecnych lub przyszłych” środków w rozumieniu art. 1 lit. j) rozporządzenia nr 1408/71 nie powinno być interpretowane w taki sposób, aby wykluczało środki, które wcześniej miały moc obowiązującą, ale ją utraciły w momencie, gdy wspomniane rozporządzenia wspólnotowe zostały przyjęte.

2. Pojęcie „ustawodawstwo”, użyte w artykule 45 ust. 3, musi być interpretowane rozszerzająco, tak aby odnosiło się zarówno do przepisów obowiązujących w momencie zaistnienia ryzyka, jak i środków obowiązujących w czasie, gdy pracownik podlegał danemu ustawodawstwu. Dla nabycia prawa do świadczeń na podstawie art. 40 rozporządzenia nr 1408/71, wypłacanych przez instytucję Państwa Członkowskiego, o którym mowa w art. 45 ust. 3 *ab initio*, w zasadzie wystarczające jest, aby pracownik, który podlega ustawodawstwu innego Państwa Członkowskiego w czasie zaistnienia ryzyka objętego ubezpieczeniem lub, w innych przypadkach, który ma prawo do świadczeń wynikających z ustawodawstwa innego Państwa Członkowskiego, potrafił wylegitymować się odpowiednim okresem ubezpieczenia lub, co najmniej, okresem zatrudnienia lub okresem traktowanym jako taki ukończonym w ramach ustawodawstwa, które obowiązywało w czasie, gdy pracownik był zatrudniony, lecz przestało obowiązywać przed przyjęciem rozporządzenia nr 1408/71, nawet jeżeli ustawodawstwo to było innego rodzaju niż to, które obowiązywało w momencie zaistnienia ryzyka.

Tłumaczenie: M. Zieliński

10) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 8 marca 1979 r. w sprawie 129/78, *Bestuur van de Sociale Verzekeringsbank d'Amsterdam v. A.E. Lohmann*, Zb. Orz. 1979, s. 00853:

1. Okoliczność, że art. 1 lit. j) rozporządzenia nr 1408/71 odwołuje się jedynie do art. 4 ust. 1 i 2, nie przekreśla ograniczenia zawartego w ust. 4 tego artykułu, który między innymi wyłącza z zakresu stosowania rozporządzenia specjalne systemy dla urzędników służby cywilnej i osób traktowanych jako takie.

2. Renta lub emerytura przyznana na podstawie ustawodawstwa jednego Państwa Członkowskiego, w rozumieniu art. 77 ust. 2 lit. a) rozporządzenia nr 1408/71, nie obejmuje renty lub emerytury przyznanej w ramach specjalnego systemu dla urzędników służby cywilnej lub osób traktowanych jako takie.

Tłumaczenie: M. Zieliński

11) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 12 lipca 1979 r. w sprawie 9/79, *Marianne Worsdorfer, z domu Koschniske v. Raad van Arbeid*, Zb. Orz. 1979, s. 02717:

1. Potrzeba jednolitej wykładni przepisów wspólnotowych wyklucza, by w razie wątpliwości treść danego przepisu była rozpatrywana w sposób oderwany w jednej z jego wersji, lecz przeciwnie, wymaga ona, by był on interpretowany i stosowany w świetle jego wersji istniejących w innych językach urzędowych.

2. Sformułowanie *diens echtgenote* [„k którego żona” – przyp. M.Z.] użyte w art. 10 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 572/73 odnosi się żonatego mężczyzny, który prowadzi działalność zawodową lub handlową w jednym Państwie Członkowskim, a którego żona jest uprawniona, zgodnie z przepisami art. 77 ust. 2 lit. a rozporządzenia nr 1408/71, do świadczeń rodzinnych na podstawie ustawodawstwa innego Państwa Członkowskiego.

Tłumaczenie: M. Zieliński

12) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 23 marca 1982 r. w sprawie 53/81, *D.M. Levin v. Staatssecretaris van Justitie*, Zb. Orz. 1982, s. 01035, pkt 15 i 16:

Wykładnia, która odzwierciedla pełen zakres tych pojęć [„praca najemna” i „praca na własny rachunek” – przyp. M.Z.] pozostaje w zgodzie z celami Traktatu, które obejmują, stosownie do treści art. 2 i 3, zniesienie między Państwami Członkowskimi przeszkód w swobodnym przepływie osób m.in. w celu wspierania harmonijnego rozwoju działalności gospodarczego i wysokiego standardu życia w całej Wspólnocie. Ponieważ zatrudnienie w niepełnym wymiarze, mimo iż może przynieść dochód niższy od uznawanego za minimum egzystencji, stanowi dla znacznej liczby osób efektywny sposób polepszenia warunków życia, skuteczność prawa wspólnotowego doznałaby uszczerbku, a osiągnięcie celów Traktatu zostałoby zagrożone, gdyby korzystanie z praw wynikających z zasady swobodnego przepływu pracowników było zarezerwowane wyłącznie dla osób zatrudnionych w pełnym wymiarze pracy i w rezultacie uzyskujących wynagrodzenie przynajmniej równe gwarantowanej minimalnej płacy w danym sektorze.

Z powyższego wynika, że pojęcia „pracownika” i „działalności w charakterze osoby zatrudnionej” należy interpretować w sposób oznaczający, że reguły swobodnego przepływu pracowników obejmują także osoby, które prowadzą lub zamierzają prowadzić działalność w ramach zatrudnienia tylko w niepełnym wymiarze godzin i które wskutek tego uzyskują lub będą uzyskiwać wynagrodzenie niższe od minimalnej płacy gwarantowanej w danym sektorze. Nie wolno w tym zakresie czynić różnicy między osobami, które zamierzają zadowolić się dochodami pochodzącymi z takiej działalności, a osobami, które uzupełniają te dochody innymi, pochodzącymi czy to z należącej do nich własności, czy to z pracy towarzyszącego im członka rodziny.

Tłumaczenie: M. Zieliński

13) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 27 maja 1982 r. w sprawie 227/81, *Francis Aubin v. Union Nationale Interprofessionnelle pour l'Emploi dans l'Industrie et le Commerce (UNEDIC) i Association pour l'Emploi dans les Industries et le Commerce des Yvelines (ASSEDIC)*, Zb. Orz. 1982, s. 01991:

Artykuł 71 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 1408/71 daje pracownikowi wybór. Może on zwrócić się do systemu oferującego świadczenia dla bezrobotnych w pań-

stwie, w którym był ostatnio zatrudniony lub ubiegać się o świadczenia w państwie, w którym zamieszkuje. W przypadku pracownika całkowicie bezrobotnego, który wybiera ustawodawstwo państwa miejsca zamieszkania, wspomniany wybór dokonywany jest poprzez oddanie się do dyspozycji urzędu ds. zatrudnienia w państwie, w którym domaga się świadczenia. Pracownik nie może jednak kumulować świadczeń z tytułu bezrobocia z obu państw ani domagać się świadczeń dla bezrobotnych z państwa ostatniego miejsca pracy, w sytuacji gdy oddał się do dyspozycji urzędu do spraw zatrudnienia na terytorium Państwa Członkowskiego, w którym zamieszkuje.

Tłumaczenie: M. Zieliński

14) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 1986 r. w sprawie C-139/85, *R.H. Kempf v. Staatssecretaris van Justitie*, Zb. Orz. 1986, s. 01741, pkt 14:

Regulacje w tym zakresie [tj. swobodnego przepływu pracowników – przyp. M.Z.] muszą być interpretowane w ten sposób, że osoba pozostająca w rzeczywistym zatrudnieniu w niepełnym wymiarze czasu pracy nie może być wykluczona z zakresu ich zastosowania z tego tylko powodu, że wynagrodzenie, które uzyskuje z tego tytułu, jest niższe niż minimum egzystencji i dąży do uzupełnienia tego wynagrodzenia w inny, zgodny z prawem, sposób. W tym zakresie nie ma znaczenia, czy te dodatkowe środki utrzymania są uzyskiwane z nieruchomości, czy z tytułu zatrudnienia członka rodziny tej osoby, jak to miało miejsce w sprawie *Levin*, czy, jak w niniejszej sprawie, zostały uzyskane z pomocy finansowej z funduszy publicznych Państwa Członkowskiego, w którym osoba ta zamieszkuje, pod warunkiem ustalenia, że praca jest efektywna i rzeczywista.

Tłumaczenie: M. Zieliński

15) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 12 czerwca 1986 r. w sprawie 1/85, *Horst Mieth v. Bundesanstalt für Arbeit*, Zb. Orz. 1986, s. 01837:

Artykuł 71 ust. 1 lit. a) pkt (ii) rozporządzenia nr 1408/71 musi być interpretowany w sposób oznaczający, że całkowicie bezrobotny pracownik przygraniczny, który jest objęty zakresem tego przepisu, może dochodzić świadczeń tylko od tego Państwa Członkowskiego, w którym ma on miejsce zamieszkania, nawet jeżeli spełnia warunki do nabycia prawa do świadczeń określone w Państwie Członkowskim, w którym był ostatnio zatrudniony. Pracownik, który jest całkowicie bezrobotny i który, mimo że spełnia kryteria określone w art. 1 lit. b) rozporządzenia 1408/71, zachował w Państwie Członkowskim miejsca swojego ostatniego zatrudnienia kontakty gospodarcze tego rodzaju, że ma on tam większą szansę na znalezienie zatrudnienia, musi być uznawany za „pracownika innego niż pracownik przygraniczny”, a zatem jest objęty zakresem art. 71 ust. 1 lit. b). Jedynie do sądu krajowego należy w związku z tym dokonanie oceny, czy pracownik znajduje się w takiej sytuacji.

Tłumaczenie: M. Zieliński

16) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 3 lipca 1986 r. w sprawie 66/85, *Deborah Lawrie-Blum v. Land Baden-Württemberg*, Zb. Orz. 1986, s. 02121:

1. Pojęcie „pracownika” użyte w art. 48 ma znaczenie wspólnotowe. Musi być ono interpretowane w oparciu o obiektywne kryteria, które charakteryzują stosunek pracy w odniesieniu do praw i obowiązków danej osoby. Cechą charakterystyczną stosunku pracy jest to, że dana osoba wykonuje pracę o pewnej ekonomicznej wartości na rzecz innej osoby i pod jej kierownictwem, w zamian za którą otrzymuje wynagrodzenie. Sfera, w jakiej praca jest wykonywana, i charakter stosunku prawnego pomiędzy podmiotem zatrudniającym a zatrudnionym są pozbawione jakiegokolwiek znaczenia przy stosowaniu art. 48.

Dlatego też nauczyciel stażysta, odbywający pod kierownictwem i nadzorem władz szkolnych staż przygotowawczy do objęcia stanowiska nauczyciela, podczas którego wykonuje pracę polegającą na prowadzeniu zajęć, za którą otrzymuje wynagrodzenie, musi być uważany za pracownika w rozumieniu art. 48 ust. 1 Traktatu EWG, niezależnie od charakteru prawnego stosunku pracy.

2. Pod pojęciem „zatrudnienia w administracji publicznej” w rozumieniu art. 48 ust. 4, które jest wyłączone z zakresu stosowania art. 41 ust. 1, 2 i 3, należy rozumieć takie stanowiska, które pociągają za sobą bezpośredni lub pośredni udział w wykonywaniu władzy publicznej oraz stanowiska, których zdaniem jest ochrona ogólnych interesów państwa lub innych instytucji publicznych, zakładające tym samym istnienie stosunku szczególnego powiązania osoby na takim stanowisku z państwem oraz wzajemność praw i obowiązków, będących podstawą więzi obywatelskich. Stanowiska wyłączone spod zakresu powyższych przepisów ograniczone są do tych, które wobec wiążących się z nimi zadań i odpowiedzialności mogą wykazywać cechy specyficznej działalności administracyjnej we wspomnianych dziedzinach. Staż przygotowawczy do objęcia stanowiska nauczyciela nie jest objęty zakresem przepisu art. 48 ust. 4.

Tłumaczenie: M. Zieliński

17) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 23 października 1986 r. w sprawie 300/84, *A.J.M. van Roosmalen v. Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen*, Zb. Orz. 1986, s. 03097:

1. Pojęcie „pracy na własny rachunek” w rozumieniu art. 1 lit. a) pkt (iv) rozporządzenia nr 1408/71, zmienionego rozporządzeniem nr 1390/81, ma zastosowanie do osób, które wykonują lub wykonywały, inaczej niż w formie umowy o pracę lub na zasadzie samozatrudnienia w ramach działalności handlowej lub zawodowej, zawodów, z którego otrzymują dochód pozwalający im na zaspokojenie niektórych lub wszystkich potrzeb, nawet jeżeli jest to dochód otrzymywany od osób trzecich, korzystających z usługi księdza misjonarza.

2. Zasadniczym kryterium dla określenia zakresu pojęcia „ustawodawstwo” w rozumieniu art. 1 lit. j) rozporządzenia nr 1408/71 nie jest miejsce, w którym dany

zawód jest wykonywany, ale związek istniejący pomiędzy pracownikiem, niezależnie od miejsca, w którym wykonywał lub wykonuje on swój zawód, a systemem zabezpieczenia w Państwie Członkowskim, w ramach którego zainteresowany ukończył okresy ubezpieczenia. Skoro kryterium decydującym o możliwości zastosowania rozporządzenia nr 1408/71 jest związek konkretnego ubezpieczonego z systemem zabezpieczenia społecznego jednego z Państw Członkowskich, bez znaczenia pozostaje to, że wykonywał on działalność w całości lub części poza terytorium Państw Członkowskich Wspólnoty.

3. Artykuł 2 ust. 4 rozporządzenia nr 1390/81 znajduje zastosowanie w razie odmowy przez instytucję zabezpieczenia społecznego przyznania renty z tytułu inwalidztwa na tej podstawie, że ubezpieczony wcześniej nie przebywał ani nie zamieszkiwał nieprzerwanie w danym Państwie Członkowskim przez określony czas. Jednakże ubezpieczony może powoływać się na ten przepis poczynwszy od 1 lipca 1982 r.

Tłumaczenie: M. Zieliński

18) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 9 lipca 1987 r. w połączonych sprawach 82/86 i 103/86, *Giancarlo Laborero i Francesca Sabato v. Office de sécurité sociale d'outre-mer (OSSOM)*, Zb. Orz. 1996, s. 03401, LEX nr 129515:

1. Osoba ubezpieczona w ramach dobrowolnego systemu ubezpieczenia, takiego jak system ustanowiony przez belgijską ustawę z dnia 17 lipca 1963 r. dla osób wykonujących swą działalność zawodową w państwie niebędącym członkiem Wspólnoty, która w okresie, w którym należała do tego systemu ubezpieczenia, wykonywała działalność zawodową w charakterze osoby zatrudnionej lub samozatrudnionej, winna być postrzegana jako „pracownik”, a osoby pozostałe przy życiu po jej śmierci winny być postrzegane jako pozostali przy życiu po śmierci pracownika dla celów rozporządzenia nr 1408/71.

2. Podstawowym kryterium dla określenia zakresu terminu „ustawodawstwo Państwa Członkowskiego” w rozumieniu art. 1 lit. j) rozporządzenia nr 1408/71 nie jest miejsce, gdzie dany zawód był wykonywany, lecz związek, który istnieje pomiędzy pracownikiem, bez względu na miejsce, w którym wykonywał lub wykonuje swój zawód, a systemem zabezpieczenia społecznego w Państwie Członkowskim, w którego ramach zostały spełnione okresy ubezpieczenia.

Jako że kryterium decydującym jest przynależność osoby ubezpieczonej do systemu zabezpieczenia społecznego Państwa Członkowskiego, okoliczność, iż okresy ubezpieczenia spełnione na podstawie tego systemu zostały spełnione w państwie niebędącym członkiem Wspólnoty, nie ma znaczenia.

Stąd wynika, iż przepisy krajowe, takie jak przepisy zawarte w belgijskiej ustawie z dnia 17 lipca 1963 r. ustanawiającej fakultatywny system zabezpieczenia dla osób wykonujących swą działalność zawodową w państwie, które nie jest członkiem Wspólnoty, są jako ustawodawstwo Państwa Członkowskiego objęte rozporządzeniem nr 1408/71, nawet jeżeli świadczenia, które przewidują, mogą zostać oparte jedynie na okresach działalności zawodowej spełnionych w państwach niebędących członkami

Wspólnoty, a przepisy rozporządzenia nr 1408/71, w szczególności art. 3 ust. 1, mają zastosowanie do pracowników, którzy podlegają lub podlegali tymże przepisom.

Tłumaczenie: Redakcja Wolters Kluwer Polska

19) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 27 września 1988 r. w sprawie 313/86, *O. Lenoir v. Caisse d'allocations familiales des Alpes-Maritimes*, Zb. Orz. 1988, s. 05391:

1. Artykuł 77 rozporządzenia nr 1408/71 musi być interpretowany w ten sposób, że osoba uprawniona do świadczeń rodzinnych, która jest obywatelem jednego Państwa Członkowskiego i ma dzieci na utrzymaniu, ale zamieszkuje w innym Państwie Członkowskim, jest uprawniona do wypłaty przez instytucje zabezpieczenia społecznego kraju pochodzenia tylko „świadczeń rodzinnych” zdefiniowanych w art. 1 lit. u) pkt (ii) rozporządzenia nr 1408/71, z wyłączeniem innych świadczeń rodzinnych, takich jak zasiłek *rentrée scolaire* (wydatki szkolne), czy zasiłek *salaire unique* (pojedynczego wynagrodzenia), przewidziany przez ustawodawstwo francuskie.

2. Artykuł 51 Traktatu przewiduje koordynację, nie harmonizację ustawodawstw Państw Członkowskich, i dopuszcza różnice pomiędzy systemami zabezpieczenia społecznego w Państwach Członkowskich, a w konsekwencji w prawach osób pracujących w tych państwach. Wynika stąd, że art. 51 Traktatu nie wpływa na merytoryczne i proceduralne różnice pomiędzy systemami zabezpieczenia społecznego Państw Członkowskich, w tym także w prawach osób pracujących w tych państwach. Jednakże przepisy wspólnotowe dotyczące zabezpieczenia społecznego nie mogą wprowadzać dalszego zróżnicowania, które już wynika z braku harmonizacji ustawodawstw krajowych, a zasada równego traktowania określona w art. 7 i 48 Traktatu zabrania nie tylko jawnej dyskryminacji ze względu na narodowość, ale również wszelkich ukrytych form dyskryminacji, które, poprzez stosowanie innych kryteriów różniących, prowadzą do takich samych rezultatów.

Artykuł 77 rozporządzenia nr 1408/71, zgodnie z którym świadczenia dla dzieci pozostających na utrzymaniu, jakie Państwo Członkowskie musi wypłacić swoim obywatelom, którzy otrzymują emerytury i zamieszkują w innym Państwie Członkowskim, są ograniczone do zasiłków rodzinnych, nie pozostaje w sprzeczności z tymi zasadami. Jest to zasada o zasięgu ogólnym, która znajduje jednakowe zastosowanie do wszystkich obywateli Państw Członkowskich i jest oparta na obiektywnych kryteriach dotyczących charakteru świadczeń tego rodzaju oraz warunków ich przyznawania; samo w sobie nie prowadzi to do dyskryminacji.

Tłumaczenie: Redakcja Wolters Kluwer Polska

20) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 31 maja 1989 r. w sprawie 344/87, *I. Bettray v. Staatssecretaris van Justitie*, Zb. Orz. 1989, s. 01621, LEX nr 127532:

1. Pojęcie „pracownika” z art. 48 Traktatu ma znaczenie wspólnotowe. Musi ono zostać zdefiniowane zgodnie z obiektywnymi kryteriami, które wyróżniają stosu-

nek pracy poprzez odniesienie do praw i obowiązków osób zainteresowanych. Podstawowa cecha stosunku pracy jest taka, iż przez określony czas dana osoba świadczy usługi dla i pod kierownictwem innej osoby, w zamian za co otrzymuje wynagrodzenie. Tak długo, jak wykonywana działalność jest efektywna i rzeczywista, stopień wydajności, źródło finansowania, z którego wynagrodzenie jest wypłacane, oraz charakter stosunku prawnego pomiędzy pracownikiem i pracodawcą nie mają znaczenia w odniesieniu do tego, czy osoba ta powinna, czy nie powinna zostać uznana za pracownika.

2. Działania wykonywane na mocy przepisów krajowych zmierzające do zapewnienia pracy w celu utrzymania, odbudowania lub rozwinięcia zdolności do pracy przez osoby, które ze względu na okoliczności związane ze swą sytuacją nie są w stanie podjąć zatrudnienia na normalnych warunkach, nie mogą zostać uznane za efektywną i rzeczywistą działalność gospodarczą, jeżeli stanowią jedynie środek rehabilitacji lub reintegracji zainteresowanych osób. Z tej przyczyny obywatel Państwa Członkowskiego zatrudniony w innym Państwie Członkowskim na takich zasadach nie może na tej podstawie jedynie zostać uznany za pracownika dla celów art. 48 ust. 1 Traktatu.

Tłumaczenie: Redakcja Wolters Kluwer Polska

21) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 13 listopada 1990 r. w sprawie C-216/89, *Beate Reibold v. Bundesanstalt für Arbeit*, Zb. Orz. 1990, s. I-04163:

Artykuł 71 ust. 1 lit. b) pkt (ii) rozporządzenia nr 1408/71 ma na celu zagwarantowanie świadczeń dla bezrobotnych, na warunkach najbardziej korzystnych dla poszukiwania nowego zatrudnienia, pracownikowi niebędącemu pracownikiem przygranicznym, który jest całkowicie bezrobotny i który oddaje się do dyspozycji służb zatrudnienia na terytorium Państwa Członkowskiego, w którym zamieszkuje, lub który powraca na to terytorium, chociaż podlegał, ze względu na swoje ostatnie zatrudnienie, ustawodawstwu innego Państwa Członkowskiego (zob. wyrok w sprawie 236/87, *Bergemann v. Bundesanstalt für Arbeit*, Zb. Orz. 1988, s. 05125). Przy ustalaniu, czy Państwo Członkowskie jest państwem miejsca zamieszkania pracownika, pomimo iż jest on zatrudniony w innym Państwie Członkowskim, należy wziąć pod uwagę długość i ciągłość pobytu przed tym, kiedy zainteresowany przeniósł się do innego Państwa Członkowskiego, długość (rozpatrywaną w świetle okoliczności danej sprawy) i cel jego nieobecności, charakter pracy wykonywanej w innym Państwie Członkowskim oraz zamiar osoby zainteresowanej, jaki wynika ze wszystkich okoliczności (zob. wyrok w sprawie 76/76, *Di Paolo v. Office national de l'emploi*, Zb. Orz. 1977, s. 315).

W przypadku gdy pracownik przyjmuje zatrudnienie w innym Państwie Członkowskim na okres dwóch lat akademickich, to, że uzyskuje on zatrudnienie w ramach programu wymiany uniwersyteckiej, a taki system zazwyczaj ogranicza długość zatrudnienia i praca jest przerywana raz na trzy miesiące przez długie okresy wypoczynku, które pracownik spędza w mieszkaniu, jakie zachował w państwie

pochodzenia, stanowi okoliczność, która może być brana pod uwagę przez sądy krajowe przy podejmowaniu decyzji, czy pracownik jest objęty wspomnianym powyżej przepisem.

Tłumaczenie: M. Zieliński

22) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 2 lutego 1992 r. w sprawie C-357/89, *V.J.M. Raulin v. Minister van Onderwijs en Wetenschappen*, Zb. Orz. 1992, s. I-01027, LEX nr 123086, tezy 1 i 2:

1. Pojęcie pracownika ma znaczenie wspólnotowe i nie może być interpretowane w sposób restrykcyjny. Podstawową cechą stosunku pracy jest to, iż przez pewien okres osoba świadczy usługi na rzecz i pod kierownictwem innej osoby, w zamian za co otrzymuje wynagrodzenie, podczas gdy charakter stosunku prawnego pomiędzy pracownikiem i pracodawcą jako taki nie jest decydujący. Warunki zatrudnienia osoby zatrudnionej na podstawie umowy, która nie daje żadnej gwarancji co do liczby godzin, które mają zostać przepracowane, skutkująca tym, iż osoba zainteresowana pracuje jedynie przez bardzo ograniczoną liczbę dni w tygodniu lub godzin w ciągu dnia, która zobowiązuje pracodawcę do zapłaty wynagrodzenia osobie zatrudnionej oraz zapewnienia jej przywilejów socjalnych jedynie w tym zakresie, w jakim osoba ta w rzeczywistości wykonywała pracę, i która nie zobowiązuje osoby zatrudnionej do uwzględniania wezwań pracodawcy do podjęcia pracy, nie wyłączają uznania tejże osoby zatrudnionej za pracownika w rozumieniu art. 48 Traktatu w zakresie, w jakim czynności przez nią wykonywane są faktyczne i autentyczne, z wyłączeniem czynności wykonywanych na tak niewielką skalę, iż powinny one zostać uznane za marginalne i podrzędne. Sądy krajowe mogą, przy dokonywaniu oceny faktyczności i autentyczności charakteru czynności wykonywanych przez pracownika, uwzględniać nieregularny charakter i ograniczony okres trwania usług w rzeczywistości świadczonych na podstawie umowy o pracę na czas określonej pracy.

2. Przy dokonywaniu oceny, czy osoba jest pracownikiem, należy wziąć pod uwagę wszystkie czynności zawodowe, które osoba zainteresowana wykonuje na terytorium przyjmującego Państwa Członkowskiego, lecz nie czynności, które wykonywała w innym miejscu na terytorium Wspólnoty. Zachowanie statusu pracownika, który jako taki daje prawo do korzystania z przywilejów gwarantowanych przez art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68 przez osoby rezygnujące z zatrudnienia na rzecz kształcenia w pełnym wymiarze godzin, jest uwarunkowane istnieniem związku pomiędzy działalnością zawodową wcześniej wykonywaną w przyjmującym Państwie Członkowskim a podjętym kształceniem, chyba że taka osoba jest pracownikiem migrującym, który wbrew swojej woli stał się bezrobotny i został zmuszony przez warunki panujące na rynku pracy do odbycia szkolenia zawodowego w innej dziedzinie zawodowej.

Tłumaczenie: Redakcja Wolters Kluwer Polska

23) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 26 lutego 1992 r. w sprawie C-3/90, *M.J.E. Bernini v. Minister van Onderwijs en Wetenschappen*, Zb. Orz. 1992, s. I-01071, pkt 15 i 16:

Jak orzekł Trybunał w wyroku w sprawie 66/85, *Lawrie-Blum v. Land Baden Wuerttemberg* (Zb. Orz. 1986, s. 2145, pkt 19 do 21), osobę, która w ramach kształcenia zawodowego odbywa staż, należy uznać za pracownika, jeżeli staż ten jest realizowany w warunkach rzeczywistego i efektywnego zatrudnienia.

Wniosku tego nie może podważyć fakt, że wydajność stażysty jest niska, jest on zatrudniony przez ograniczoną liczbę godzin w tygodniu lub że otrzymuje on ograniczone wynagrodzenie (zob. wyrok w sprawie 344/87, *Bettray v. Staatssecretaris van Justitie*, Zb. Orz. 1989, s. 1621, pkt 15). Ponieważ jednak staż odbyty w ramach kształcenia zawodowego ma przede wszystkim na celu rozwój umiejętności zawodowych, sąd krajowy, przy ocenie kwestii, czy chodzi o zajęcie rzeczywiste i efektywne, jest uprawniony m.in. także do badania, czy osoba zainteresowana pracowała wystarczającą liczbę godzin, by się zapoznać z pracą.

Tłumaczenie: M. Zieliński

24) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 1992 r. w sprawie C-45/90, *Alberto Paletta i inni v. Brennet AG*, Zb. Orz. 1996, s. I-03423:

1. To, czy świadczenie jest objęte zakresem przedmiotowym rozporządzenia nr 1408/71, zależy zasadniczo od konstytutywnych cech danego świadczenia, w szczególności jego celu i warunków przyznania, a nie od tego, czy dane świadczenie uznane jest bądź nie za świadczenie zabezpieczenia społecznego przez ustawodawstwo krajowe.

Świadczenie udzielane przez pracodawcę pracownikowi poprzez zapewnienie mu prawa do wynagrodzenia w przypadku choroby, którego płatność przez okres do sześciu tygodni wstrzymuje wypłatę świadczeń dziennych z tytułu choroby przewidzianych przez krajowe ustawodawstwo z zakresu zabezpieczenia społecznego, stanowi świadczenie z tytułu choroby w rozumieniu art. 4 ust. 1 rozporządzenia nr 1408/71. Okoliczność, że ciężar finansowy tych świadczeń spoczywa na pracodawcy, nie powoduje, że świadczenia te są wyłączone z zakresu wspomnianego rozporządzenia, skoro klasyfikacja określonego zasiłku jako świadczenia z zabezpieczenia społecznego objętego rozporządzeniem nie zależy od sposobu, w jaki jest ono finansowane.

2. Przepisy art. 18 ust. 1–4 rozporządzenia nr 574/72 muszą być interpretowane w sposób oznaczający, że instytucja właściwa, nawet jeżeli w danym przypadku to pracodawca, a nie instytucja ubezpieczenia społecznego, jest związana faktycznie i prawnie wskazaniem medycznymi instytucji miejsca zamieszkania lub pobytu co do powstania niezdolności do pracy i czasu jej trwania, jeżeli nie skierowała zainteresowanego na badanie do wybranego przez siebie lekarza, na co zezwala art. 18 ust. 5.

Praktyczne trudności zgłaszane przez pracodawcę, który nie był w stanie skorzystać z możliwości, o której mowa w art. 18 ust. 5 rozporządzenia nr 574/72, nie mogą prowadzić do zakwestionowania interpretacji jednego z przepisów tego rozporządzenia, która wynika z jego treści i celu.

Tłumaczenie: M. Zieliński

25) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 8 lipca 1992 r. w sprawie C-102/91, *Doris Knoch v. Bundesanstalt für Arbeit*, Zb. Orz. 1992, s. I-04341:

1. Pojęcie „Państwa Członkowskiego, w którym pracownik zamieszkuje”, użyte w art. 71 ust. 1 lit. b) pkt (ii) rozporządzenia nr 1408/71, odnosi się tylko do państwa, w którym pracownik, mimo iż jest zatrudniony w innym Państwie Członkowskim, nadal stale zamieszkuje i gdzie znajduje się ośrodek jego interesów życiowych. Dodanie słów „lub który powraca na to terytorium” wskazuje jedynie, że pojęcie miejsca zamieszkania nie wyklucza niestalego pobytu w innym Państwie Członkowskim.

Dla celów stosowania tego przepisu należy wziąć pod uwagę długość i ciągłość zamieszkania, zanim zainteresowany przeniósł się, długość i cel jego nieobecności, charakter pracy wykonywanej w innym Państwie Członkowskim oraz zamiar zainteresowanego, jaki wynika ze wszystkich okoliczności.

2. Do sądu krajowego należy stosowanie tych kryteriów w zawisłej przed nim sprawie, z uwzględnieniem następujących aspektów:

- okoliczność, że pracownica była zatrudniona przez dwa lata akademickie jako asystent w uczelni w innym Państwie Członkowskim w ramach programu wymiany uniwersyteckiej, a pod koniec tego okresu stała się bezrobotna i próby znalezienia przez nią pracy w tym państwie okazały się bezskuteczne, nie wyklucza możliwości uznania, że pozostawała ona w stabilnym zatrudnieniu w tym państwie;
- nie ma precyzyjnej definicji kryterium długości nieobecności i to kryterium nie jest wyłączone, ponieważ żaden przepis rozporządzenia nr 1408/71 nie określa terminu, po przekroczeniu którego art. 71 ust. 1 lit. b) pkt (ii) nie musi już być stosowany; oraz
- okoliczność, że pracownik otrzymał zasiłek dla bezrobotnych i poszukiwał zatrudnienia w innym Państwie Członkowskim, nie jest czynnikiem decydującym przy określeniu miejsca zamieszkania dla celów art. 71 ust. 1) lit. b) pkt (ii).

3. Pracownik, niebędący pracownikiem przygranicznym, który jest całkowicie bezrobotny i który zamieszkiwał na terytorium Państwa Członkowskiego innego niż państwo właściwe w okresie swojego ostatniego zatrudnienia, nie traci prawa do zasiłku dla bezrobotnych, o którym mowa w art. 71 ust. 1 lit. b) pkt (ii) rozporządzenia nr 1408/71, zgodnie z ustawodawstwem Państwa Członkowskiego, w którym zamieszkuje lub do którego powraca, z tego względu, że już wcześniej korzystał on

ze świadczeń z zabezpieczenia na wypadek bezrobocia z instytucji Państwa Członkowskiego, którego ustawodawstwu ostatnio podlegał.

Tłumaczenie: M. Zieliński

26) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 24 marca 1994 r. w sprawie C-71/93, *Guido Van Poucke v. Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen i Algemene Sociale Kas voor Zelfstandigen*, Zb. Orz. 1994, s. I-01101:

1. Żołnierz zawodowy w czynnej służbie w Państwie Członkowskim jest osobą objętą rozporządzeniem nr 1408/71, jeżeli na mocy ustawodawstwa krajowego podlega on przepisom dotyczącym opieki medycznej w ramach systemu ubezpieczenia z tytułu choroby i inwalidztwa dla pracowników najemnych.

Nie ma znaczenia, że osoba w takiej sytuacji objęta jest ubezpieczeniem w ramach tylko jednego konkretnego działu zabezpieczenia społecznego; jeżeli dział zabezpieczenia społecznego jest częścią ustawodawstwa, do którego ma zastosowanie rozporządzenie w rozumieniu art. 2 ust. 3, osoba nim objęta podlega temu ustawodawstwu, w związku z czym ona jest objęta zakresem podmiotowym rozporządzenia.

2. W ramach Traktatu urzędnicy służby cywilnej uważani są za pracowników najemnych. Z jednej strony znaczenie wspólnotowe pojęcia „pracownik” w rozumieniu art. 48 Traktatu musi być interpretowane zgodnie z obiektywnymi kryteriami charakteryzującymi stosunek pracy, którego zasadniczą cechą jest to, że dana osoba świadczy usługi na rzecz i pod kierownictwem innej osoby, w zamian za co otrzymuje wynagrodzenie. Z drugiej strony zarówno pozycja w Traktacie, jak i brzmienie art. 48 ust. 4, który odnosi się do zatrudnienia w służbie publicznej i wyklucza to zatrudnienie ze swojego zakresu stosowania, bez rozróżniania zatrudnienia w charakterze urzędników służby cywilnej i zatrudnienia innych pracowników, pokazują, że urzędnicy są traktowani jak pracownicy lub pracownicy etatowi.

Wynika z tego, że zatrudnienie w charakterze urzędnika służby cywilnej osoby objętej zakresem rozporządzenia nr 1408/71 stanowi działalność w charakterze osoby „pracownika najemnego” w rozumieniu art. 14c, który określa szczególne zasady stosowane do osób będących równocześnie pracownikami najemnymi na terytorium jednego Państwa Członkowskiego i prowadzących działalność na własny rachunek na terytorium innego Państwa Członkowskiego.

3. Osoba będąca jednocześnie pracownikiem najemnym w jednym Państwie Członkowskim i prowadząca działalność na własny rachunek w innym musi, zgodnie z art. 14c oraz d rozporządzenia nr 1408/71, podlegać, w wyniku tej drugiej działalności, odpowiedniemu ustawodawstwu pierwszego Państwa Członkowskiego na tych samych warunkach, jak gdyby prowadziła tam również działalność na własny rachunek. Okoliczność, że w związku z jego pracą najemną, ustawodawstwo, do którego rozporządzenie nr 1408/71 ma zastosowanie, jest ograniczone do niektórych działów zabezpieczenia społecznego, nie ma wpływu na stosowanie ustawodawstwa dotyczącego działalności na własny rachunek.

Przepisy tytułu II rozporządzenia, których wspomniany artykuł jest częścią, stanowią kompletny i jednolity system norm kolizyjnych, których celem jest zapewnienie, że pracownicy przemieszczający się we Wspólnocie będą objęci systemem zabezpieczenia społecznego tylko jednego Państwa Członkowskiego, w celu zapobiegania stosowaniu więcej niż jednego systemu prawnego i unikania komplikacji, które mogą wynikać z tej sytuacji.

Tłumaczenie: M. Zieliński

27) wyrok Trybunału Sprawiedliwości 22 listopada 1995 r. w sprawie C-443/93, *Ioannis Vougioukas v. Idrima Koinonikon Asphalisseon (IKA)*, Zb. Orz. 1995, s. I-04033:

1. Termin „urzędnik państwowy” użyty w art. 4 ust. 4 rozporządzenia nr 1408/71 odnosi się nie tylko do urzędników państwowych objętych ograniczeniem przewidzianym w art. 48 ust. 4 Traktatu, jak interpretował to poprzedni Trybunał, ale do wszystkich urzędników zatrudnionych przez władzę publiczną i innych osób z nimi zrównanych.

Zarówno przedmiot, jak i cel tych dwóch przepisów są różne: art. 48 ust. 4 Traktatu stanowi jedynie, że Państwa Członkowskie mogą wyłączyć dostęp obywateli innych Państw Członkowskich do niektórych stanowisk służby publicznej i uwzględnia słuszny interes, jaki mają Państwa Członkowskie w zastrzeganiu dla swoich obywateli stanowisk związanych z wykonywaniem władzy publicznej oraz ochroną ogólnych interesów, podczas gdy art. 4 ust. 4 rozporządzenia nr 1408/71 wyklucza, ogólnie rzecz biorąc, specjalne systemy dla urzędników służby publicznej oraz osób z nimi zrównanych z zakresu koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego na podstawie tego rozporządzenia i ma na celu uwzględnienie specyficznych cech systemów dla urzędników publicznych w Państwach Członkowskich.

2. Aby system uznać za „specjalny” w rozumieniu art. 4 ust. 4 rozporządzenia nr 1408/71 wystarczy – bez potrzeby uwzględniania innych elementów – że dany system zabezpieczenia społecznego różni się od ogólnego systemu zabezpieczenia społecznego stosowanego w odniesieniu do zatrudnionych w danym Państwie Członkowskim, oraz że wszyscy urzędnicy państwowi bądź pewne ich kategorie bezpośrednio mu podlegają bądź też odnosi się on do systemu zabezpieczenia społecznego dla urzędników państwowych już funkcjonującego w tym Państwie Członkowskim.

Poprzez przyjęcie art. 4 ust. 4, prawodawstwo wspólnotowe dążyło do wyłączenia systemów zabezpieczenia społecznego ustanowionych przez Państwa Członkowskie dla całego lub części personelu ich administracji publicznej z zakresu koordynacji ogólnych systemów obejmujących pozostałych pracowników.

3. Artykuły 48 i 51 Traktatu sprzeciwiają się przepisom krajowym, które mogłyby stawiać obywateli Wspólnoty w niekorzystnej sytuacji, gdyby pragnęli oni rozszerzyć zakres swojej działalności poza terytorium jednego Państwa Członkowskie-

go. W związku z tym muszą być one interpretowane jako uniemożliwiające odmowę uwzględnienia, dla celów nabycia prawa do emerytury, okresów zatrudnienia, ukończonych przez osobę podlegającą specjalnemu systemowi dla urzędników państwowych lub osób z nimi zrównanych w szpitalach publicznych w innym Państwie Członkowskim, jeżeli odpowiednie przepisy krajowe pozwalają na uwzględnienie takiego okresu, pod warunkiem że został wypełniony w porównywalnych instytucjach tego państwa. W sytuacji gdy taka odmowa nie jest oparta na uzasadnieniu, które może zostać wzięte pod uwagę, stanowi ona dyskryminację w odniesieniu do uznawania zaliczanych okresów w celu przyznania świadczeń socjalnych, na podstawie art. 51, pracownikom, którzy skorzystali z prawa do swobodnego przemieszczania się.

Tłumaczenie: M. Zieliński

28) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 23 listopada 1995 r. w sprawie C-394/93, *Gabriel Alonso-Pérez v. Bundesanstalt für Arbeit*, Zb. Orz. 1995, s. I-04101:

Rozporządzenie nr 1408/71, zmienione rozporządzeniem nr 3427/89, nie stoi na przeszkodzie stosowaniu przepisu krajowego, ograniczającego wsteczną moc wniosków o przyznanie zasiłków rodzinnych do sześciu miesięcy, niezależnie od ich podstawy, w stosunku do złożonego przez obywatela hiszpańskiego wniosku o wypłatę zasiłku rodzinnego, poczynwszy od 15 stycznia 1986 r.

Taki przepis nie dyskryminuje pracownika dochodzącego praw opartych na przepisach wspólnotowych w stosunku do pracownika, który opiera swoje żądanie wyłącznie na ustawodawstwie krajowym, ani nie uniemożliwia wykonywania praw wynikających z rozporządzenia nr 3427/89.

Tłumaczenie: M. Zieliński

29) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 14 grudnia 1995 r. w sprawie C-317/93, *Inge Nolte v. Landesversicherungsanstalt Hannover*, Zb. Orz. 1995, s. I-04625, pkt 19:

Okoliczność, że dochód pracownika nie pokrywa wszystkich jego potrzeb, nie może pozbawiać go statusu osoby czynnej zawodowo. Z orzecznictwa Trybunału wynika, że działalność zarobkowa, z której dochód jest niższy od minimum egzystencji (zob. wyrok z dnia 23 marca 1982 r. w sprawie 53/81, *Levin v. Staatssecretaris van Justitie*, Zb. Orz. 1982, s. 1035, punkty 15 i 16) lub której zwykły wymiar czasu pracy nie przekracza 18 godzin tygodniowo (zob. wyrok z dnia 13 grudnia 1989 r. w sprawie C-102/88, *M.L. Ruzius-Wilbrink v. Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor Overheidsdiensten*, Zb. Orz. 1989, s. 4311, punkty 7 i 17) albo 12 godzin tygodniowo (zob. wyrok z dnia 3 czerwca 1986 r. w sprawie C-139/85, *Kempf v. Staatssecretaris van Justitie*, Zb. Orz. 1986, s. 1741, punkty 2 i 16) albo nawet 10 godzin tygodniowo (zob. wyrok z dnia 13 lipca 1989 r. w sprawie C-171/88, *Rinner-Kuehn*, Zb. Orz. 1989, s. 2743, punkt 16) nie stoi na przeszkodzie, by uznać osobę wykonującą taką działalność za pracownika w rozu-

mieniu art. 48 (sprawy *Levin i Kempf*) oraz art. 119 Traktatu EWG (sprawa *Rinner-Kuehn*) albo dyrektywy 79/7 (sprawa *Ruzius-Wilbrink*).

Tłumaczenie: M. Zieliński

30) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 2 maja 1996 r. w sprawie C-206/94, *Brennet AG v. Vittorio Paletta*, Zb. Orz. 1996, s. I-02357:

1. Artykuł 22 ust. 1) lit. a) pkt ii) rozporządzenia nr 1408/71 musi być interpretowany w ten sposób, że obejmuje on ustawodawstwo krajowe, zgodnie z którym pracownik jest, w razie niezdolności do pracy, uprawniony do otrzymywania wynagrodzenia przez określony czas, nawet jeżeli wynagrodzenie jest wypłacane dopiero po upływie pewnego czasu od zaistnienia wspomnianej niezdolności.

W związku z ustanowieniem wymogu, zgodnie z którym stan chorego powinien pociągać za sobą konieczność natychmiastowego udzielenia świadczeń, przepis ten z jednej strony wymaga stwierdzenia uzasadnionej z medycznego punktu widzenia potrzeby udzielenia takich świadczeń, z drugiej zaś strony nie wskazuje, że mają to być tylko świadczenia rzeczowe natychmiast konieczne. W sytuacjach nagłych zainteresowany pracownik musi mieć także prawo do odpowiednich świadczeń pieniężnych, które są przyznawane w celu zrekompensowania utraty wynagrodzenia i w związku z tym zapewnienia środków utrzymania choremu pracownikowi, które w przeciwnym wypadku byłyby zagrożone.

2. W wyroku z dnia 3 czerwca 1992 r. w sprawie C-45/90, *Paletta v. Brennet* [1992] Zb. Orz. I-3423, Trybunał orzekł, że art. 18 ust. 1–5 muszą być interpretowane w sposób oznaczający, że instytucja właściwa, nawet jeżeli w danym przypadku to pracodawca, a nie instytucja ubezpieczenia społecznego, jest związana faktycznie i prawnie wskazaniem medycznymi instytucji miejsca zamieszkania lub pobytu co do powstania niezdolności do pracy i czasu jej trwania, jeżeli nie skierowała zainteresowanego na badanie do wybranego przez siebie lekarza, na co zezwala art. 18 ust. 5 – nie oznacza, że pracodawca nie może przedstawić dowodów, które pozwalają, w przypadku gdy jest to właściwe, na stwierdzenie przez sąd krajowy, że pracownik dopuścił się zachowania noszącego znamiona nadużycia lub oszustwa, w wyniku którego u pracownika stwierdzono stan niezdolności do pracy zgodnie z art. 18, mimo że pracownik w ogóle nie był chory. Nikt nie może powoływać się na prawo wspólnotowe w celu nadużycia lub oszustwa.

Jednakże w przypadku gdy pracodawca na podstawie przedstawionych dowodów twierdzi, że są istotne wątpliwości co do rzekomej niezdolności do pracy pracownika, cel art. 18 rozporządzenia nr 547/72 wyklucza domaganie się od pracownika przedstawienia dodatkowych dowodów na uznanie, że stwierdzona zaświadczeniem lekarskim niezdolność do pracy jest rzeczywista.

Taki wymóg stworzyłby dla pracownika, którego niezdolność do pracy została stwierdzona w innym Państwie Członkowskim niż państwo właściwe, określone trudności dowodowe, do wyeliminowania których dąży ustawodawstwo wspólnotowe.

Tłumaczenie: M. Zieliński

31) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 10 października 1996 r. w połączonych sprawach C-245/94 oraz C-312/94, *Ingrid Hoever i Iris Zachow v. Land Nordrhein-Westfalen*, Zb. Orz. 1996, s. I-04895:

1. Rozróżnienie pomiędzy świadczeniami wyłączonymi z zakresu stosowania rozporządzenia nr 1408/71 i świadczeniami, które są objęte zakresem jego stosowania, opiera się na elementach konstytutywnych świadczenia, w szczególności na jego celach i warunkach przyznania, nie zaś na okoliczności, iż dane świadczenie zostało lub nie zostało zakwalifikowane przez ustawodawstwo krajowe jako świadczenie z ubezpieczenia społecznego.

Świadczenie, takie jak zasiłek wychowawczy, które jest przyznawane automatycznie osobom spełniającym pewne obiektywne, prawnie określone kryteria, bez jakiegokolwiek indywidualnej i uznaniowej oceny osobistych potrzeb tych osób, oraz które ma na celu pokrycie kosztów utrzymania rodziny, a w szczególności wynagrodzenie trudu związanego z wychowaniem dziecka, pokrycie innych kosztów opieki i wychowania dziecka oraz, jeśli dochodzi do tego typu sytuacji, złagodzenie niekorzystnej pod względem finansowym sytuacji będącej skutkiem rezygnacji z możliwości uzyskiwania dochodów z pracy w pełnym wymiarze godzin, ponieważ zasiłek ten musi zostać przyznany bez względu na to, czy beneficjent wykonuje działalność zawodową, należy traktować jako świadczenie rodzinne w rozumieniu art. 4 ust. 1 lit. h) rozporządzenia nr 1408/71.

2. W przypadku, gdy pracownik najemny podlega ustawodawstwu danego Państwa Członkowskiego i mieszka ze swoją rodziną w innym Państwie Członkowskim, małżonek tej osoby jest uprawniony, na podstawie art. 73 rozporządzenia nr 1408/71, do otrzymania świadczenia rodzinnego, takiego jak zasiłek wychowawczy w państwie zatrudnienia. Takiemu małżonkowi nie można odmówić tego rodzaju świadczenia na podstawie różnicy pomiędzy prawami osobistymi pracownika i prawami pochodnymi nabytymi przez członków jego rodziny, ponieważ takie rozróżnienie jest istotne tylko wtedy, gdy członek rodziny pracownika powołuje się na przepisy rozporządzenia nr 1408/71, które mają zastosowanie wyłącznie do pracowników, a nie do członków ich rodzin, takie jak te odnoszące się do świadczeń dla bezrobotnych, ale zasadniczo nie stosuje się go do świadczeń rodzinnych.

Nie może być inaczej, ponieważ art. 73 ma na celu w szczególności uniemożliwienie Państwu Członkowskim uzależnienia uprawnienia do, oraz kwoty świadczeń rodzinnych od miejsca zamieszkania członków rodziny pracownika w Państwie Członkowskim udzielającym świadczeń, tak aby nie zniechęcić pracowników wspólnotowych do korzystania z przysługującego im prawa do swobodnego przemieszczania się, oraz dlatego że, jeżeli Państwo Członkowskie może uzależnić przyznanie takiego zasiłku wychowawczego małżonkowi pracownika, który nie mieszka w tym państwie, od spełnienia warunku, że małżonek musi być zatrudniony na jego własnym terytorium, mogłoby to zniechęcać pracownika do korzystania z prawa do swobodnego przemieszczania się, co byłoby sprzeczne z celem i duchem art. 73 przywołanego rozporządzenia.

3. Artykuł 3 ust. 1 i 2 dyrektywy 79/7 w sprawie stopniowego wprowadzania w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zabezpieczenia społecznego, który określa zakres przedmiotowy objęty stosowaniem przywołanej dyrektywy, należy interpretować w ten sposób, że zasiłek wychowawczy, który ma na celu zabezpieczenie utrzymania rodziny na etapie, w którym wychowuje się dzieci, nie jest objęty zakresem stosowania tej dyrektywy. Świadczenie rodzinne, takie jak zasiłek wychowawczy, tego typu nie zapewnia bezpośredniej i skutecznej ochrony przed jednym z ryzyk wymienionych w art. 3 ust. 1.

Tłumaczenie: Redakcja Wolters Kluwer Polska

32) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 30 stycznia 1997 r. w sprawie C-340/94, *E.J.M. de Jaeck v. Staatssecretaris van Financiën*, Zb. Orz. 1997, s. I-00461:

1. W rozumieniu art. 14a i 14c Tytułu II rozporządzenia nr 1408/71, dotyczącego określenia ustawodawstwa właściwego, zmienionego i uaktualnionego przez rozporządzenie nr 2001/83, pojęcia „praca wynagradzana” i „praca na własny rachunek” należy rozumieć jako czynności uznane za takie do celów stosowania ustawodawstwa w zakresie zabezpieczenia społecznego Państwa Członkowskiego, na terytorium którego są one wykonywane.

Skoro brzmienie art. 13 ust. 1 rozporządzenia wskazuje, że Tytuł II dotyczy w szczególności osób zatrudnionych i wykonujących działalność na własny rachunek, które zostały zdefiniowane w art. 1 lit. a), to interpretacja logiczna i spójna z zakresem podmiotowym rozporządzenia oraz systemem norm kolizyjnych, które rozporządzenie wprowadza, wymaga zdefiniowania pojęć „zatrudnienie” i „praca na własny rachunek” używanych w Tytule II rozporządzenia, w świetle definicji zawartych w art. 1 lit. a). W konsekwencji, kwalifikacja danej osoby jako pracownika lub wykonującego działalność na własny rachunek na potrzeby stosowania tego przepisu należy od krajowego systemu zabezpieczenia społecznego, do którego należy ta osoba i tylko definicje przyjęte w tym systemie, które mogą się różnić od tych używanych w prawie pracy, mogą być stosowane.

Takiego odwołania do definicji zawartych w krajowych systemach zabezpieczenia społecznego nie wyklucza istnienie wspólnotowej definicji „pracownika” w rozumieniu art. 48 Traktatu, ponieważ rozporządzenie 1408/71 nie zawiera żadnego wskazania, z którego można by wnioskować, że należy odnieść się do tej definicji, ani też nie wprowadza – biorąc pod uwagę ograniczenie jego celu do koordynacji krajowych systemów ubezpieczenia społecznego – takiej definicji, w przeciwieństwie do art. 48 Traktatu, w którym prawo wspólnotowe określa krąg świadczeniobiorców.

2. W sytuacji gdy zastosowanie ma art. 14c ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 1408/71, prawo wspólnotowe nie stoi na przeszkodzie temu, ażeby ustawodawstwo jednego z dwóch Państw Członkowskich objęło zainteresowanego ubezpieczeniem tylko od niektórych ryzyk przewidzianych w jego systemie zabezpieczenia społecznego, pod warunkiem, że nie dojdzie w tym zakresie do dyskryminacji pomiędzy obywatelami tego Państwa Członkowskiego i obywatelami innych Państw Członkow-

skich. W konsekwencji do ustawodawstwa każdego Państwa Członkowskiego należy określić warunki przyznania prawa lub nałożenia obowiązku w zakresie przystąpienia do systemu ubezpieczenia społecznego lub jakiegось jego branży.

W przypadku zastosowania powołanego przepisu, prawo wspólnotowe nie stoi na przeszkodzie temu, ażeby jedno z dwóch Państw Członkowskich określiło wysokość składek opłacanych przez ubezpieczonego, który na jego terytorium pracuje wyłącznie przez pewną część tygodnia roboczego, bez uwzględnienia składek, które ten ubezpieczony opłaca w drugim Państwie Członkowskim z tytułu pracy wykonywanej przez pozostałą część tygodnia. Żadne postanowienie rozporządzenia nie nakłada na Państwo Członkowskie obowiązku uwzględnienia przy obliczeniu należnych składek obliczonych od dochodów osiągniętych na jego terytorium okoliczności, że ta osoba pracuje na terytorium tego państwa wyłącznie w określone dni robocze danego tygodnia.

Tłumaczenie: M. Zieliński

33) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 12 czerwca 1997 r. w sprawie C-266/95, *Pascual Merino García v. Bundesanstalt für Arbeit*, Zb. Orz. 1997, s. I-03279:

1. W zakresie, w jakim podlega ubezpieczeniu, w ramach ubezpieczenia obowiązkowego lub fakultatywnego kontynuowanego, na wypadek jednego lub więcej ryzyk obejmujących działy zabezpieczenia społecznego dla pracowników lub osób wykonujących działalność na własny rachunek, osoba, która mieszka i pracuje w Niemczech, ale której dzieci przebywają w innym Państwie Członkowskim, a która skorzystała z bezpłatnego urlopu za zgodą pracodawcy, jest objęta definicją „pracownika najemnego” w rozumieniu artykułu 1 lit. a pkt i) rozporządzenia nr 1408/71.

Jednakże dla celów wypłaty świadczeń rodzinnych na podstawie niemieckiego ustawodawstwa, zgodnie z art. 73 rozporządzenia, wyrażenie „pracownicy najemni” obejmuje tylko pracowników najemnych, którzy spełniają wymogi definicyjne wynikające z postanowień art. 1 lit. a pkt (ii) rozporządzenia oraz sekcji I C załącznika I do tego rozporządzenia, tj. tych, którzy są obowiązkowo ubezpieczeni w ramach jednego z systemów wymienionych w załączniku. Umożliwienie pracownikowi, w opisanej powyżej sytuacji, powoływania się na jedną z innych definicji pracownika określonych w art. 1 lit. a rozporządzenia w celu otrzymania niemieckich świadczeń rodzinnych pozbawiłoby przepisy Załącznika jakiegokolwiek skuteczności.

Załącznik I sekcja I C rozporządzenia rozumiana w ten sposób nie narusza postanowień Traktatu. W przypadku gdy pracownik w opisanej sytuacji nie spełnia wymogów definicji wynikającej z powołanych wyżej artykułów, a w szczególności gdy nie jest objęty załącznikiem, przyznanie lub odmowa przyznania świadczeń rodzinnych zależy od ustawodawstwa krajowego, a nie załącznika.

Ponadto artykuł 73 rozporządzenia nie przyznaje żadnych uprawnień do świadczeń rodzinnych, ale ma na celu w szczególności uniemożliwienie Państwom Członkowskim uzależniania prawa lub wysokości świadczeń rodzinnych od spełnienia

wymagania, aby członkowie rodziny pracownika mieli miejsce zamieszkania w Państwie Członkowskim udzielającym tych świadczeń, tak aby nie zniechęcać pracowników wspólnotowych do korzystania z prawa do swobodnego przemieszczania się.

2. Artykuł 48 ust. 2 Traktatu WE należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie stosowaniu przepisów krajowych, których skutkiem jest odmowa pracownikowi, którego dzieci zamieszkują w innym Państwie Członkowskim, prawa do świadczeń rodzinnych w odniesieniu do pełnych miesięcy kalendarzowych objętych przedłużonym urlopem bezpłatnym, w sytuacji gdy pracownik, którego dzieci zamieszkują na terytorium tego Państwa Członkowskiego, jest uprawniony do takich świadczeń.

Tłumaczenie: M. Zieliński

34) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 5 marca 1998 r. w sprawie C-160/96, *Manfred Molenaar i Barbara Fath-Molenaar v. Allgemeine Ortskrankenkasse Baden-Württemberg*, Zb. Orz. 2005, s. I-06947, LEX nr 111530:

1. Świadczenie może zostać uznane za świadczenie z tytułu zabezpieczenia społecznego w zakresie, w jakim jest przyznawane, nie podlegając jakiegokolwiek indywidualnej i uznaniowej ocenie potrzeb osobistych, świadczeniobiorcom na podstawie ich prawnie określonego położenia, oraz z zastrzeżeniem, iż świadczenie dotyczy jednego z ryzyk, wyraźnie wskazanych w art. 4 ust. 1 rozporządzenia nr 1408/71. W odniesieniu do pierwszego z tych dwóch warunków powszechnie wiadomo, iż przepisy dotyczące przyznawania świadczeń z tytułu ubezpieczenia opiekuńczego nadają świadczeniobiorcom prawnie określone uprawnienie. W odniesieniu do drugiego warunku świadczenia z tytułu ubezpieczenia opiekuńczego dążą do rozwijania niezależności osób uzależnionych od opieki, w szczególności z finansowego punktu widzenia. Wprowadzony system ma na celu wspieranie profilaktyki i rehabilitacji w miejsce opieki oraz zachęcanie do opieki domowej w miejsce opieki szpitalnej. Świadczenia tego typu zasadniczo dążą do uzupełnienia świadczeń z tytułu ubezpieczenia na wypadek choroby, z którymi są ponadto powiązane na poziomie organizacyjnym, dla poprawienia stanu zdrowia oraz jakości życia osób uzależnionych od opieki. W takich okolicznościach, nawet jeżeli posiadają one własne cechy charakterystyczne, świadczenia te muszą zostać uznane za „świadczenia w razie choroby” w rozumieniu art. 4 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 1408/71.

2. Świadczenie takie jak zasiłek opiekuńczy musi tym samym zostać uznane za „świadczenie pieniężne” z ubezpieczenia w razie choroby, do którego odnosi się art. 19 ust. 1 lit. b), art. 25 ust. 1 lit. b) oraz art. 28 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 1408/71. Po pierwsze, wypłata tego zasiłku jest okresowa i nie jest uzależniona ani od określonych wydatków, takich jak wydatki na opiekę, które już zostały poniesione, ani *a fortiori* od przedstawienia rachunku za poniesione wydatki. Po drugie, wysokość zasiłku jest stała i niezależna od kosztów rzeczywiście ponoszonych w skali roku przez świadczeniobiorcę dla pokrycia swoich codziennych potrzeb. Po trzecie, świadczeniobiorcy w dużej mierze mogą swobodnie dysponować su-

mami tym samym im przyznanymi. W szczególności, zasiłek opiekuńczy może zostać wykorzystany przez świadczeniobiorców w celu wynagrodzenia członka swojej rodziny lub osoby dobrowolnie im pomagającej. Zasiłek opiekuńczy przybiera zatem formę pomocy finansowej, która pozwala na ogólne poprawienie poziomu życia osoby wymagającej opieki, rekompensując dodatkowe wydatki ponoszone ze względu na stan tej osoby.

3. Artykuły 6 i 48 ust. 2 Traktatu nie uniemożliwiają Państwu Członkowskiemu wymagania od osób pracujących na terytorium tego państwa, lecz mieszkających w innym Państwie Członkowskim odprowadzania składek do systemu zabezpieczenia społecznego obejmującego ryzyko bycia uzależnionym od opieki, mimo iż art. 19 ust. 1, 25 ust. 1 oraz 28 ust. 1 rozporządzenia nr 1408/71 uniemożliwiają uzależnienie uprawnienia do świadczenia takiego jak zasiłek opiekuńczy, który stanowi świadczenie pieniężne w razie choroby, od warunku, by osoba ubezpieczona miała miejsce zamieszkania na terytorium tego Państwa Członkowskiego, gdzie jest ubezpieczona.

Po pierwsze, osoba zatrudniona zamieszkała w Państwie Członkowskim innym niż państwo, w którym jest zatrudniona, winna otrzymywać, w Państwie Członkowskim swego miejsca zamieszkania, świadczenia takie jak rzeczowe świadczenia z tytułu ubezpieczenia opiekuńczego w zakresie, w jakim ustawodawstwo tego państwa, bez względu na szczególną nazwę nadaną systemowi ochrony socjalnej, którego stanowi część, przewiduje wypłatę świadczeń rzeczowych zmierzających do pokrycia tego samego ryzyka, jak objęte ubezpieczeniem opiekuńczym w Państwie Członkowskim zatrudnienia. Po drugie, pracownik winien otrzymać świadczenia pieniężne, takie jak zasiłek opiekuńczy w Państwie Członkowskim miejsca swego zamieszkania, nawet jeżeli ustawodawstwo tego państwa nie przewiduje świadczeń tego rodzaju. Dzieje się tak również w odniesieniu do osób bezrobotnych oraz emerytów i rencistów objętych ustawodawstwem innego Państwa Członkowskiego niż państwo ich miejsca zamieszkania.

Tłumaczenie: Redakcja Wolters Kluwer Polska

35) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 12 maja 1998 r. w sprawie C-85/96, *María Martínez Sala v. Freistaat Bayern*, Zb. Orz. 1998, s. I-02691:

1. Świadczenie takie jak zasiłek wychowawczy, który jest przyznawany automatycznie osobom spełniającym pewne obiektywne kryteria w oderwaniu od jakiegokolwiek indywidualnej i uznaniowej oceny ich osobistych potrzeb, a który ma na celu wyrównanie kosztów utrzymania rodziny, jest objęty zakresem przedmiotowym prawa wspólnotowego, jako świadczenie rodzinne w rozumieniu art. 4 ust. 1 lit. h) rozporządzenia nr 1408/71.

2. Świadczenie takie jak zasiłek wychowawczy, który jest przyznawany automatycznie osobom spełniającym pewne obiektywne kryteria w oderwaniu od jakiegokolwiek indywidualnej i uznaniowej oceny ich osobistych potrzeb, a który ma na celu wyrównanie kosztów utrzymania rodziny, jest objęty zakresem przedmioto-

wym prawa wspólnotowego, jako świadczenie rodzinne w rozumieniu art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68.

3. Pojęcie przywileju socjalnego obejmuje wszelkie korzyści, związane lub niezwiązane z umową o pracę, z jakich korzystają zwykle pracownicy krajowi, przede wszystkim w związku ze swym statutem pracownika, ale też z racji zamieszkiwania na terytorium kraju, których rozszerzenie na pracowników pochodzących z innych państw członkowskich wydaje się w związku z tym przyczyniać do ułatwienia ich mobilności we Wspólnocie.

Definicja pracownika w prawie wspólnotowym nie jest jednolita, lecz różni się w zależności od dziedziny, w jakiej jest stosowana. Przykładowo, pojęcie pracownika użyte w art. 48 traktatu WE oraz rozporządzeniu nr 1612/68 niekoniecznie pokrywa się z pojęciem pracownika stosowanym na potrzeby art. 51 traktatu WE i rozporządzenia nr 1408/71.

W ramach art. 48 traktatu i rozporządzenia nr 1612/68 za pracownika należy uznać osobę, która wykonuje przez pewien okres pracę na rzecz innej osoby i pod jej kierownictwem w zamian za wynagrodzenie. Osoba posiada status pracownika w rozumieniu rozporządzenia nr 1408/71, jeżeli jest ubezpieczona, nawet na wypadek tylko jednego ryzyka, na podstawie ubezpieczenia obowiązkowego lub fakultatywnego w ramach powszechnego lub specjalnego systemu zabezpieczenia społecznego, zgodnie z art. 1 lit. a) rozporządzenia nr 1408/71, niezależnie od istnienia stosunku pracy.

Tłumaczenie: M. Zieliński

36) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 25 lutego 1999 r. w sprawie C-90/97, *Robin Swaddling v. Adjudication Officer*, Zb. Orz. 1999, s. I-01075:

Artykuł 10a rozporządzenia nr 1408/71, zmienionego i uaktualnionego rozporządzeniem nr 2001/83 i zmienionego następnie przez rozporządzenie nr 1247/71, w związku z art. 1 lit. h) tego rozporządzenia, uniemożliwia Państwu Członkowskiemu pochodzenia – w odniesieniu do osoby, która skorzystała z prawa do swobodnego przemieszczania się w celu osiedlenia się w innym Państwie Członkowskim, w którym pracowała i miała miejsce zamieszkania, a następnie powróciła do Państwa Członkowskiego pochodzenia, gdzie mieszka jej rodzina, w celu poszukiwania pracy – uzależnienie prawa do jednego ze świadczeń, o których mowa w art. 10a rozporządzenia nr 1408/71, od posiadania „miejsca zamieszkania” w tym państwie, co zakłada nie tylko istnienie zamiaru zamieszkiwania tam, ale także ukończenie odpowiedniego okresu pobytu.

Tłumaczenie: M. Zieliński

37) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 6 lipca 2000 r. w sprawie C-73/99, *Viktor Movrin v. Landesversicherungsanstalt Westfalen*, Zb. Orz. 2000, s. I-05625, LEX nr 82939:

1. Zasiłek przewidziany w ustawodawstwie Państwa Członkowskiego, który jest wypłacany przez instytucję ubezpieczenia emerytalnego, i ma uzupełniać świadczenia emerytalne poprzez subsydiowanie składek płatnych na ubezpieczenie chorobowe w celu zmniejszenia ich kosztu ponoszonego przez emeryta, jest świadczeniem w rozumieniu art. 1 lit. t rozporządzenia nr 1408/71, zmienionego rozporządzeniem nr 118/97. Fakt, że płatności są dokonywane bezpośrednio do instytucji ubezpieczenia chorobowego zamiast do osoby pobierającej świadczenie, należącej obowiązkowo do danego systemu ubezpieczenia chorobowego, nie ma wpływu na czynnik decydujący, a mianowicie to, że płatności te są dokonywane z korzyścią dla emeryta i że ich skutkiem jest zwiększenie wartości jego emerytury w celu wyrównania mu kosztu opłacania jego składek.

2. Zgodnie z poprawną interpretacją art. 1 lit. t i art. 10 ust. 1 rozporządzenia nr 1408/71, zmienionego rozporządzeniem nr 118/97, zasiłek przewidziany w ustawodawstwie Państwa Członkowskiego, który ma uzupełniać świadczenia emerytalne poprzez subsydiowanie składek płatnych na ubezpieczenie chorobowe w celu zmniejszenia ich kosztu ponoszonego przez emeryta, w takim zakresie, w jakim przybiera formę zwiększenia wartości emerytury, stanowi pieniężne świadczenie emerytalne dla celów tych przepisów. Osoba pobierająca emeryturę wypłacaną na podstawie tego ustawodawstwa może domagać się takiego dofinansowania, nawet jeżeli zamieszkuje w innym Państwie Członkowskim, gdzie należy obowiązkowo do systemu ubezpieczenia chorobowego.

Tłumaczenie: Redakcja Wolters Kluwer Polska

38) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 15 marca 2001 r. w sprawie C-85/99, *Postępowanie wszczęte przez Vincenta Offermanna i Esther Offermanns*, Zb. Orz. 2001, s. I-02261, LEX nr 83175:

Określenie „[świadczenia – przyp. red. WK] zaspokajające koszty utrzymania rodziny” w art. 1 lit. u pkt i) rozporządzenia nr 1408/71 powinno być interpretowane jako dotyczące zwłaszcza publicznych świadczeń do budżetu rodzinnego, zmniejszających obciążenia finansowe związane z utrzymaniem dzieci (*Unterhalt*).

Metoda, za pomocą której finansowane jest świadczenie, nie wpływa na jego kwalifikację jako świadczenia zabezpieczenia społecznego. Nie ma znaczenia, za pomocą jakiego mechanizmu prawnego Państwo Członkowskie nadaje formę temu świadczeniu. W konsekwencji fakt, iż publiczne świadczenie przyjmuje formę zasiłku na utrzymanie, płaconego przez fundusz publiczny zamiast przez nierzetelnego dłużnika, nie ma znaczenia. Wynika stąd, iż świadczenie takie jak zasiłek na utrzymanie, przewidziany przez Federalną Ustawę Austriacką o Przyznawaniu Zasiłków na Utrzymanie Dzieci (*Österreichische Bundesgesetz über die Gewährung von Vorschüssen auf den Unterhalt von Kindern – Unterhaltsvorschußgesetz*) stanowi świadczenie rodzinne w rozumieniu art. 4 ust. 1 lit. h rozporządzenia nr 1408/71. W konsekwencji osoby na stałe zamieszkujące na terytorium Państwa Członkowskiego, do którego zastosowanie mają przepisy tego rozporządzenia, uprawnione są, zgodnie z zasadą

równego traktowania obywateli państwa i obywateli innych Państw Członkowskich w sprawach zabezpieczenia społecznego, o której mowa w art. 3 tego rozporządzenia, do otrzymywania takiego świadczenia na podstawie prawa tego Państwa Członkowskiego, na tych samych warunkach jak obywatele tego państwa.

Tłumaczenie: Redakcja Wolters Kluwer Polska

39) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 31 maja 2001 r. w sprawie C-43/99, *Ghislain Leclere i Alina Deaconescu v. Caisse nationale des prestations familiales*, Zb. Orz. 2001, s. I-04265, LEX nr 83281:

1. Artykuł 1 lit. u pkt i) oraz załącznik II do rozporządzenia nr 1408/71, zmienionego i uaktualnionego przez rozporządzenie nr 118/97, które wyłączają pewne specjalne zasiłki porodowe i zasiłki z tytułu przysposobienia z zakresu świadczeń rodzinnych w rozumieniu rozporządzenia nr 1408/71, nie są sprzeczne z art. 48 i 51 Traktatu (obecnie art. 39 i 42 TWE), o ile pozwalają na uzależnienie przyznania luksemburskich zasiłków przedporodowego i porodowego od spełnienia warunku [stałego – przyp. red. WK] zamieszkania.

2. Jednakże załącznik IIa do rozporządzenia nr 1408/71, zmienionego i uaktualnionego przez rozporządzenie nr 118/97, jest nieważny, o ile luksemburski zasiłek macierzyński figuruje w jego pkt I. Luksemburg b. Włączenie do tego przepisu tego zasiłku jako specjalnego świadczenia nieskładkowego płaconego wyłącznie na terytorium Państwa Członkowskiego stałego miejsca zamieszkania, zgodnie z art. 10a rozporządzenia nr 1408/71, jest sprzeczne z art. 48 i 51 Traktatu. Zatem przyznanie tego zasiłku nie może być uzależnione od klauzuli zamieszkania.

Zasiłek taki jak luksemburski zasiłek wychowawczy nie jest jednym ze świadczeń rodzinnych, które, zgodnie z art. 77 rozporządzenia nr 1408/71, zmienionego i uaktualnionego przez rozporządzenie nr 118/97, mają być wypłacane osobom otrzymującym emeryturę, rentę inwalidzką lub z tytułu wypadku przy pracy bądź choroby zawodowej, niezależnie od Państwa Członkowskiego, na terytorium którego osoby te zamieszkują. Zasiłek ten nie odpowiada definicji zasiłku rodzinnego z art. 1 lit. u) pkt ii) rozporządzenia nr 1408/71, ponieważ jego wysokość jest ustalana niezależnie od ilości dzieci wychowywanych w tym samym domu.

3. Osoba otrzymująca rentę inwalidzką, która zamieszkuje poza terytorium Państwa Członkowskiego wypłacającego rentę, nie może wywodzić z art. 73 rozporządzenia nr 1408/71, zmienionego i uaktualnionego przez rozporządzenie nr 118/97, prawa do świadczeń rodzinnych innych niż zasiłki rodzinne, o których mowa w art. 77 tego rozporządzenia.

4. Osoba otrzymująca rentę inwalidzką, która na stałe zamieszkuje w Państwie Członkowskim innym niż państwo wypłacające jej rentę, nie jest pracownikiem w rozumieniu art. 7 rozporządzenia nr 1612/68 w sprawie swobodnego przepływu pracowników we Wspólnocie i nie korzysta z praw związanych z tym statusem, chyba że wynikają one z jej wcześniejszej działalności zawodowej.

Tłumaczenie: Redakcja Wolters Kluwer Polska

40) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 11 października 2001 r. w połączonych sprawach C-95/99 do C-98/99 oraz C-180/99, *Mervett Khalil i inni v. Bundesanstalt für Arbeit, Mohamad Nasser v. Landeshauptstadt Stuttgart i Meriem Addou v. Land Nordrhein-Westfalen*, Zb. Orz. 2001, s. I-07413, LEX nr 83433:

1. Legalność rozporządzenia nr 1408/71, zmienionego i uaktualnionego przez rozporządzenie nr 2001/83, nie jest wzruszona przez to, że obejmuje ono swym zakresem *rationae personae* bezpieczeństwa państw lub uchodźców zamieszkujących na terytorium jednego z Państw Członkowskich i członków ich rodzin.

Rozporządzenie nr 1408/71 ma zastosowanie do każdego pracownika, w rozumieniu artykułu 1 tego rozporządzenia, który ma obywatelstwo Państwa Członkowskiego i znajduje się w jednej z sytuacji obejmujących element międzynarodowy, jak to przewiduje wspomniane rozporządzenie, jak i do członków jego rodziny.

Rada nie może być krytykowana za włączenie, w wykonaniu swoich kompetencji powierzonych jej art. 51 Traktatu EWG (później art. 51 Traktatu WE, a obecnie art. 42 TWE), również bezpieczeństwa państw oraz uchodźców zamieszkujących na terytorium Państw Członkowskich, tak by uwzględnić międzynarodowe zobowiązania tych państw. Koordynacja krajowych systemów zabezpieczeń społecznych, wyłączająca bezpieczeństwa państw i uchodźców, oznaczałaby, że Państwa Członkowskie, w celu zapewnienia realizacji swoich zobowiązań międzynarodowych, musiałyby wprowadzić drugi system koordynacji przeznaczony wyłącznie dla tej bardzo wąskiej kategorii osób.

2. Pracownicy, którzy są bezpieczeństwa państwami lub uchodźcami zamieszkującymi na terytorium jednego z Państw Członkowskich, oraz członkowie ich rodzin nie mogą powoływać się na prawa przyznane przez rozporządzenie nr 1408/71, zmienione i uaktualnione rozporządzeniem nr 2001/83, gdy znajdują się w sytuacji, która pod każdym względem jest ograniczona do tego jednego Państwa Członkowskiego. Jest tak zwłaszcza w przypadku, gdy w sytuacji pracownika występują jedynie czynniki łączące ją z państwem trzecim oraz jednym jedynym Państwem Członkowskim.

Tłumaczenie: Redakcja Wolters Kluwer Polska

41) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 15 stycznia 2002 r. w sprawie C-55/00, *Elide Gottardo v. Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS)*, Zb. Orz. 2002, s. I-00413, LEX nr 107044:

Artykuł 39 ust. 2 TWE sprzeciwia się temu, aby w przypadku gdy chodzi o nabycie prawa do świadczeń emerytalnych, państwo członkowskie odmawiało pracownikom będącym obywatelami innych państw członkowskich uwzględnienia okresów składkowych opłaconych przez nich w państwie trzecim, z którym państwo to podpisało konwencję w sprawie zabezpieczenia społecznego, jeżeli uwzględnia ono takie okresy w przypadku własnych obywateli znajdujących się w takiej samej sytuacji.

Tłumaczenie: Redakcja Przeglądu Podatkowego

42) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 5 lutego 2002 r. w sprawie C-255/99, *Anna Humer*, Zb. Orz. 2002, s. I-01205, LEX nr 111782:

1. Świadczenie takie jak zaliczka na poczet alimentów, przewidziane przez austriacką ustawę dotyczącą przyznawania zaliczek na utrzymanie dzieci (*Bundesgesetz über die Gewährung von Vorschüssen auf den Unterhalt von Kindern Unterhaltsvorschussgesetz*), jest świadczeniem rodzinnym w rozumieniu art. 4 ust. 1 lit. h) rozporządzenia nr 1408/71.

2. Osoba, której jedno z rodziców jest pracownikiem lub bezrobotnym, jest objęta zakresem podmiotowym rozporządzenia nr 1408/71 jako członek rodziny pracownika w rozumieniu art. 2 ust. 1 rozporządzenia nr 1408/71 w związku z art. 1 lit. f) ppkt i) tegoż rozporządzenia.

3. Chociaż prawdą jest, że rozporządzenie nr 1408/71 nie dotyczy w sposób wyraźny sytuacji rodzinnych będących skutkiem rozwodu, jednakże nie ma podstaw, ażeby wykluczyć tego typu sytuacje z zakresu zastosowania tego rozporządzenia.

Artykuły 73 i 74 rozporządzenia nr 1408/71, których celem jest zagwarantowanie członkom rodziny mieszkającym w Państwie Członkowskim innym niż państwo właściwe, przyznania świadczeń rodzinnych przewidzianych przez właściwe ustawodawstwo krajowe i przeciwdziałanie uzależnieniu przez Państwa Członkowskie przyznania prawa oraz wysokości świadczeń rodzinnych od zamieszkania członków rodziny pracownika w Państwie Członkowskim właściwym z punktu widzenia udzielenia tych świadczeń, tak aby nie zniechęcić pracowników wspólnotowych do korzystania z przysługującego im prawa do swobodnego przemieszczania się, należy interpretować w taki sposób, że małoletnie dziecko, które mieszka ze sprawującym nad nim opiekę rodzicem w Państwie Członkowskim innym niż Państwo Członkowskie właściwe z punktu widzenia udzielenia przedmiotowego świadczenia i którego drugi rodzic, zobowiązany do uiszczania alimentów, pracuje lub jest bezrobotnym w Państwie Członkowskim właściwym z punktu widzenia udzielenia przedmiotowego świadczenia, ma prawo do otrzymywania świadczenia rodzinnego, jakim jest zaliczka na poczet alimentów, przewidziana przez austriacką ustawę dotyczącą przyznawania zaliczek na utrzymanie dzieci (*Bundesgesetz über die Gewährung von Vorschüssen auf den Unterhalt von Kindern Unterhaltsvorschussgesetz*).

Wynika z tego, że członek rodziny pracownika, w tym również małoletnie dziecko, może bezpośrednio powołać się na art. 73 i 74 rozporządzenia nr 1408/71 w celu ubiegania się, bez udziału samego pracownika, o przyznanie świadczenia rodzinnego w okolicznościach, w których warunki dotyczące stosowania tych artykułów są spełnione w inny sposób.

Tłumaczenie: Redakcja Wolters Kluwer Polska

43) wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 19 marca 2002 r. w połączonych sprawach C-393/99 oraz C-394/99, *Institut national d'assurances sociales pour travailleurs indépendants (INASTI) v. Claude Hervein i Herviillier SA oraz Guy Lorthiois i Comtexel SA*, Zb. Orz. 2002, s. I-02829, LEX nr 112003:

1. Celem art. 48, 51 i 52 Traktatu (obecnie, art. 39, 44 i 43 TWE) jest ułatwienie wykonywania obywatelom Wspólnoty działalności zawodowej wszelkiego rodzaju na terenie całej Wspólnoty oraz wykluczenie ustawodawstwa krajowego, które mogłoby stawiać obywateli w niekorzystnej sytuacji, gdyby chcieli rozszerzyć swą działalność poza terytorium jednego Państwa Członkowskiego. Jednakże Traktat nie przewidział harmonizacji ustawodawstwa dotyczącego zabezpieczenia społecznego Państw Członkowskich. Zatem Traktat nie daje żadnej gwarancji pracownikowi, że rozszerzenie jego działalności na więcej niż jedno Państwo Członkowskie lub przeniesienie jej do innego Państwa Członkowskiego będzie neutralne pod względem zabezpieczenia społecznego, zaś uwzględniając różnice w ustawodawstwie dotyczącym zabezpieczenia społecznego Państw Członkowskich, takie rozszerzenie lub przeniesienie może być korzystne lub nie dla pracownika pod względem zabezpieczenia społecznego, w zależności od okoliczności. Co do zasady jakakolwiek niekorzyść w porównaniu z sytuacją pracownika, który wykonuje całą swą działalność w jednym Państwie Członkowskim, wynikająca z rozszerzenia bądź przeniesienia jego działalności do jednego lub więcej Państw Członkowskich oraz z podlegania dodatkowemu (tzn. nowemu) ustawodawstwu dotyczącemu zabezpieczenia społecznego, nie jest sprzeczna z art. 48 i 52 Traktatu, jeżeli ustawodawstwo to nie stawia tego pracownika w niekorzystnej sytuacji w porównaniu z tymi, którzy wykonują całą swą działalność w Państwie Członkowskim, w którym ma ono zastosowanie, bądź w porównaniu z tymi, którzy już mu podlegają, oraz jeśli nie skutkuje ono po prostu opłacaniem składek na zabezpieczenie społeczne, w zamian za które nie przysługują żadne świadczenia

2. Jeżeli chodzi o art. 14c rozporządzenia nr 1408/71, Rada spełniła swe zadanie koordynacji stosowania ustawodawstwa dotyczącego zabezpieczenia społecznego wobec pracowników migracyjnych przez wskazanie ustawodawstwa mającego zastosowanie do tychże osób. Rada przewidziała, że osoba, która jest zatrudniona w pewnych Państwach Członkowskich i prowadzi działalność na własny rachunek, jednocześnie powinna podlegać ustawodawstwu dwóch różnych Państw Członkowskich, jednemu ze względu na jej zatrudnienie, a drugiemu ze względu na działalność prowadzoną na własny rachunek, podczas gdy, jeśli czynności te wykonywane byłyby jednocześnie w innych Państwach Członkowskich [tj. innych niż wskazane w załączniku VII do rozporządzenia nr 1408/71 – przyp. red. WK], podlegałyby ona ustawodawstwu tylko jednego Państwa Członkowskiego, określonego na podstawie jej pracy wykonywanej za wynagrodzeniem.

W przypadkach wchodzących w zakres art. 14c lit. b Państwa Członkowskie, których ustawodawstwo stosuje się jednocześnie, muszą zapewnić zgodność z wymogami art. 48, 51 i 52 Traktatu (obecnie art. 39, 42 i 43 TWE). Gdzie jest to stosowne, do sądu krajowego rozpatrującego spory odnośnie do stosowania art. 14c lit. b należy, po pierwsze, ustalenie, czy ustawodawstwo danych państw mające zastosowanie w tym kontekście stosowane jest zgodnie z art. 48 i 52 Traktatu, a w szczególności, czy ustawodawstwo krajowe, którego warunki stosowania są sporne, przyznaje ochronę z tytułu zabezpieczenia społecznego danej osobie, oraz, po drugie, ustalenie, czy przepis ten powinien, wyjątkowo, nie zostać zastosowany na żądanie danego pra-